Ráday, Pál
Munkái

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/munkai00rd

3 1761 06194907 9

OLCSÓ KÖNYVTÁR

Szerkeszti Gyulai Pál.

Egy-egy szám ára 10 kr.

RÁDAI RÁDAY PÁL MUNKÁI

ÖSSZEGYŰJTÖTTE S ÉLETRAJZZAL BEVEZETTE

NÉGYESY LÁSZLÓ.

364. SZ. 30 kr.

PH
3194
R35A123
1889
c.1
ROBARTS

FRANKLIN-TÁRSULAT
BUDAPEST

OLCSÓ KÖNYVTÁR.

Szerkeszti GYULAI PÁL.

Egy-egy szám ára 10 kr., egy sorozaté (husz szám) 2 frt.

XXVII—LII. sorozat. 521—1040. szám.

521. *Chateaubriand.* René.
522—23. *Czuczor.* Hősköltemények és mesék.
524—25. *Fáy A.* A mátrai vadászat. Vigjáték.
526—27. *Augier.* A szegény arszlánnők.
528—29. *Shakspeare.* Sok zaj semmiért. Ford. *Ács* Zs.
530—31. *Constant B.* Adolf.
532—33. *Bozzai Pál* hagyományai.
534—36. *Greguss Á.* A balladáról.
537—38. *Planche G.* Művészek csarnoka.
539—40. *Tibullus Elégiái.*
541—44. *Petrarca* szonettjei.
545—46. *Szász K.* Schiller.
547. *Storm T.* A kastélyban.
548. *Corneille P.* Cinna.
549—50. *Czuczor Lyrai Költem.*
551—52. *Racine.* Athalia.
553—54. *Prescott.* II. Fülöp.
555. *Schiller prózai irataiból.*
556. *Brough W.* Flipper és Nobler.
557—60. *Dahn F.* Odhin vigasza.
561—68. *Norris W. E.* Vidal Adrián.
569—70. *Csengeri A.* Deák Ferencz.
571—73 *Eckstein E.* Aphrodite.
574—76. *Szerb népdalok és hősregék.*
577—80. *Dugonics A.* Báthory Mária.
581—82. *Hoffmannsegg* utazása Magyarországon 1793—94-ben.
583—84. *Coppée F.* Severo Torelli.
585—86. *Scribe.* Clermont.
587. *Pulszky Á.* Pázmány Péter.
588—90. *Szigligeti E.* Fenn az ernyő, nincsen kas.
591—98. *Chateaubriand F.* A vértanuk.
599—600. *Ouida.* Egy orgonaág.
601—03. *Simai K.* Igazházi.
604—05. *Heyse P.* Két rab.
606—08. *Pálffy A.* A báróné levelei.
609—11. *Firdúszi.* Szohráb.
612—14. *Grillparzer F.* Medea.
615—16. *Erdélyi J.* Aesthetikai előtanulmányok.
617—18. *Taine H.* A görög művészet bölcselete.
619—20. *Taine H.* A németalföldi művészet bölcselete.
621—30. *Eliot Gy.* Bede Ádám.
631—32. *Bayle B.* Az esernyő.
633—34. *Ballagi A.* I. Frigyes Vilmos.
635—37. *Björnstjerne B.* Leonarda.
638—40. *Berczik A.* A protectió.
641—43. *Rousseau J. J.* A társadalmi szerződés.
644—46. *Radnai R.* Aesthetikai törekvések Magyarországon 1772—1817.
647—52. *Thackeray M. V.* Hiuság vására. I.
653—60. *Thackeray M. V.* Hiuság vására. II.
661. *Karr A.* Hajnal után két héttel.
662—664. *Rádai Ráday Pál munkái.*
665—66. *Deák Ferencz* miért nem ment el az 1843-iki országgyülésre?
667—68. *Tisza Domokos hátrahagyott versei.*
669—70. *Corneille.* Cid. Tragédia.
671—73. *Lessing.* Barnhelmi Minna.
674. *Andrássy Gy. gr.* beszéde a véderő-törvényjav. tárgyában.
675—76. *III. Napoleon.* A tüzérség multja és jövője.
677—80. *Schiller F.* Stuart Mária.
681—85. *Milton J.* Az elveszett paradicsom.
686—90. *About E.* A régi bástya. I.

RÁDAI RÁDAY PÁL

MUNKÁI.

ÖSSZEGYŰJTÖTTE S ÉLETRAJZZAL BEVEZETTE

NÉGYESY LÁSZLÓ.

BUDAPEST.
FRANKLIN-TÁRSULAT
MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.
1889.

Presented to the

LIBRARY *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

by

GEORGE BISZTRAY

LIBRARY

MAY 2 0 2004

TORONTO

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

ELŐSZÓ.

Ráday Pálnak, a múlt század igen népszerű, bár ma inkább csak névről ismert irodalmi alakjának, nagy irodalomtörténeti érdekű munkáit veszi jelen új kiadásban a közönség.

E kiadás Rádaynak összes magyar nyelvű, verses és prózai munkáit felöleli, egynek a kivételével. Benne van legismertebb műve: az *Istenes Énekek*, s benne van egy épen nem ismert, soha ki nem nyomatott versezet is, a *Darvas Jánosra* írt tréfa, mely a komoly, vallásos költőt új oldalról, mint szeretetreméltó enyelgőt mutatja be. Egyiknek fölelevenítése, másiknak közlése egyaránt kedves dolog lesz az irodalom barátai előtt. Föl van még véve *Önéletrajza* és *Benderi naplója*, melyek már másutt is megjelentek, de részint adataik, részint stiljök miatt érdekesek. Kimaradt azonban a *Lelki Hódolás* tizenhat prózában írt imádsága, melyeknek tartalma úgyis egyez az Istenes Énekekével s kiadásuk inkább terhes mint szükséges.

Szövegünk lehetőleg hiteles. Föltétlenül az az

Istenes Enekek, továbbá a *Darvas Janos eczetéről* írt versek szövege; amaz a legrégibb fenmaradt s még Ráday éltében megjelent kiadáson (Debreczen 1715), ez Rádaynak a nemzeti múzeumban őrzött kéziratán alapúl. Az *Önéletrajz* és a *Benderi napló* már nem eredetire támaszkodik, hanem a nemzeti múzeum másolatpéldányaira, melyekhez azonban teljesen hű. — Változtatásaink a nyelvet nem érintik; a helyesírást is csak annyiban (nagybetűk használata stb.), a mennyiben hangtani vagy alaktani tünemény nem forog fenn; mihelyt az írásbeli eltérés valóságos kiejtésbeli s nyelvtani különbséget rejt magában, gondosan meg van őrizve (mútass, hint stb.). Általán a versek szövege, minthogy eredetiből másolvák, philologiai czélokra is bízvást használható.

Az életrajz a Rádayról fenmaradt összes adatok felhasználásával készült s így pontosabb a Kazinczyénál, ki ismerte a Ráday fölött tartott halotti beszédeket, de nem ismerte önéletrajzát; és teljesebb a Toldyénál, ki ismerte az önéletrajzot, de nem a beszédeket, valamint Ambrusénál, ki sem a beszédeket, sem Kazinczy megemlékezését nem ismerte. — A kérdéses halotti beszédek sokáig lappangtak s azért az irodalombúvárlók nem férhettek hozzájok. Csak 1873-ban adott hírt rólok újra Széll Farkas, kinek szívessége juttatott minket is abba a helyzetbe, hogy eme forrásokat, melyek Ráday magánéletéhez annyi

vonást s megítéléséhez oly közeli perspektivát nyújtanak, jelen tanulmányunkban értékesíthettük. Fogadja érte meleg köszönetünket.

A könyvészeti összeállítás jó tájékoztató lesz az érdeklődők s tanulmányozók számára.

Eger, 1887. július hó.

Dr. Négyesy László.

RÁDAY PÁL ÉLETRAJZA.

A Ráday-névhez irodalmunk és miveltségünk fejlődésében a tiszteletreméltó emlékek egész sorozata fűződik. A család közéleti szereplése is igen jelentékeny volt, épen azért kapta a múlt század vége felé a bárói, majd a grófi koronát. Régisége messze idők homályába nyúlik, s jóhiszeműleg ápolt hagyományai szerint ősei már a XI. században lovagok voltak. Az előkelő nemesi család a Ratold-nemzetséggel azonosítja magát, visszavivén ekkép eredetét azon Ratoldo nevű normannra, ki Kálmán király idejében Olivér társával a nápolyvidéki Casertából költözött Magyarországba, hihetőleg azon alkalommal, midőn a siciliai fejedelem leányát, Kálmán királyunk jegyesét ide átküldte.[1] E származás ugyan czímertanilag nem megtámadhatatlan; azonban a ház múltja a nélkül is igen tekintélyes; egy 1348-ki oklevélben már kétségtelenül előfordúl egyik Ráday

[1] Így gyanítja Kazinczy: *Felső-magyarorsz. Minerva*, 1827. 1225. l.

s ennek atyja is megnevezve: Balázs.[2] Történelmi tények a XVI. századtól vannak rólok feljegyezve.

[2] A család származása így van hagyományozva: A Ráday-név először 1348-ban fordul elő, egy oklevélben, Dobos helység statutoriájában; meg van nevezve az egyén is, atyja is: *Jacobus*, filius *Blasii de Ráda*, s itt van hozzátéve: de genere *Ratoldi*. Erre az adatra támaszkodik a hagyomány, mely a Rádayakat a Rátold-nemzetséggel csatolja össze. A Rátold-nemzetség egyike volt a XII. századtól a legfényesebb és nagyobb magyar nemzetségeknek. Két Rátold említtetik különösen, egyik a családalapító, kiről Thúróczi Chronol. II. 17. és Kézai emlékeznek: Post hos intrant Oliverius et Ratoldus tempore regis Kolomanni, de regno Apulorum, de Caserta ortum habentes (Kazinczynál idézve); a másik volt a XII. század végén egy második Rátold, Fejérkőnek és Bárkánynak földesura (Intze) és III. Bélának egyik serény hadi vezére. A nemzetségből aztán több jeles ágazat eredt, megannyi neves nagy családok, ilyenek a Hasznosiak, a Pászthói-, Kazay-, Lorántfiak, kikről az oklevelek rendesen fölemlítendőnek tartják a «de genere Ratold»-ot. Hogy a Rádayak is odatartoznának, az ellen két ok szól:

a) A Rátold-nemzetségről aránylag legtöbb oklevelünk levén, az atyafiak gyülekezetében a Rádayakat sem osztálykor, sem perpatvaros más körülmények közt soha sem találjuk (Kandra.)

b) A kérdéses hagyománynak ki kellene állani a czímertan próbáját is. Erre nézve a tan ez: «A családi czímerek azonossága vagy különbözése egyike azon biztos érveknek, melyek segítségével a középkori magyar családoknak közös vérségét, vagy különbözését, néha minden más adatok nem létében biztosan meghatározhatjuk.» (Botka Tivadar). Mit vallanak tehát a czímerek? Szerencsére meg van az eredeti, melyből kiindul-

Különösen kitűnik Máté, a hős és tudós, II. Lajos alatt Dévény, I. Ferdinánd alatt Babócsa kapi-

hatunk, a Rátold-nemzetség címere a bécsi képes krónikában. Ez: veres mezőben egy arany *hársfalevel.* (V. ö. B. Nyári Albert: A heraldika vezérfonala 70. l.) A Rátold-nemzetség ágazataiul tartatnak: az Ilsvai, Lorántfy, Pászthóy, Kazay stb. családok. És valóban a *hárslevel* a legszebb következetességgel előfordul mindezek címereiben. Az Ilsvai- vagy Jolsvai-család címere: egy koronás *falevel* (Nagy Iván *Magyarország családai* V. 233). A Kazayak címere a báró Radvánszky Béla birtokában levő, 1380-ból származó pecsét, a Rátold-nemzetségből származott családok közös címere: egy *hárslevel* (*Századok* 1880, 484 l.) A Lorántfy-család címere Nagy Iván szerint (VII. 173) egy *gyökér nelkül való törzsökből zöldelő két hárslevel.* A Pászthóy-család címeréül 1395-ben egy *hársfalevelet* látunk. (Nagy Iván IX. 132.) — Ez egyhangú heraldikai hagyománytól a Ráday címer határozottan eltér. E címer két részből áll; egy hosszában kétfelé osztott paizs az; a jobb oldali volt az eredeti címer, melynek vörös udvarában zöld pázsiton befelé fordúlva fehér egyszarvú ágaskodik, első lábaival liliomágat tartva. A balfelőli rész újabb toldalék, melyet Ráday Máté deák alországbírónak I. Ferdinánd 1552. ápr. 4-ikén kelt adománylevelében adott; ennek kék udvarában van zöld pázsiton, a korhadozó, de még egy ágon kihajtott hársfatörzs, melyen galamb áll, szétterjesztett szárnyakkal, csőrében zöldelő hársgalyat tartva, míg fölötte a jobb sarokban egy negyed hold, a bal sarokban pedig csillag. Az egyesített címer alatt e hexameteres körirat van: *Prisca haec Rháda tenet* (az egyszarvú alatt), *nova dat rex arma fideli* (a hársgaly alatt). — A dolog tisztában áll. A hársmotivum a Ráday-címerben aránylag nagyon új keltü, nem öröklött, csak kapott dísz, az eredeti címerben nyoma sincsen. Az

tánya, ki e várat a török ellen «forti et infracto animo» megtartá, más adatok szerint Kőszegnél is, Szolimán ellen «herculesi módra, véresen és dicséretesen vitézkedett,» a háború után pedig alországbírói méltóságot viselt. Már ő 1552-ben bővítést nyert ősi címeréhez a királytól;[3] a lili-

ősi Ráday-czímer a Rátold-rokonságról mit sem tud. — E biztos érv, a századokon át féltékenyen őrzött családi czímer ellenében, keveset nyom egy kifejezés: «de genere Rátoldi» egy középkori oklevélben, a mikor nagy divatban volt a nemzetségfa-csinálás Attilán és Nimródon keresztül Ádámig, s a név egy pár hangjának hasonlósága elég alap volt a rokonításra. A Rátold-Ráday atyafiság is alig lesz egyéb naiv-etymológiai rokonságnál, a mint az első tekintetre is feltünik. Azt hiszszük, a genealogia sem valódibb, mint az etymológia. Ugy látszik, a Rátold-atyafiság hite már 1348 körül meg volt, a család azután is hagyományképp melengette, míg 1552-ben a királyi adománylevél a czímerben is szentesíté. Természetesen az egész kérdés tisztázása legilletékesebben a családi levéltártól várható; mi azért tértünk ki reá, hogy irodalomtörténeteink ezután óvatosabban írják Ráday Pál neve után, hogy a Rátold-nemzetség ivadéka. — Különben ez adatok összeállításában s véleményem megalkotásában hathatósan segített Kandra Kabos, az ismert történetíró, a régi magyar családok jeles monographusa és az egri főkáptalan országos levéltárának hites jegyzője. Baráti szívességéért e helyen mondok neki meleg köszönetet.

[3] Ráday Mátéról s a czímerbővülésről eltérő adatokat kapunk. Sárkány szerint 1530 táján Ferdinánd seregében a török ellen Kőszeg várában küzdött s a czímer «csakhamar a kőszegi ütközet után» bővíttetett meg. Az állítás utóbbi része bizonyosan téves, mert az ado-

omot tartó egyszarvúhoz külön mezőben egy kiszáradni látszó hársfa jött, melynek egyik galyján a galamb még talál zöld levelet.[4] Ez eset arra mutat, hogy a család már akkor a régente virágzóbbak közé számíttatott, s a korhadó de újra kihajtó hársfa a család egykorú állapotát is jelképezi; mely akkor is, mint később is annyiszor, közel állt a kihaláshoz.[5] Máté fia, Péter szintén a hadi pályán tündöklött, s I. Ferdinánd alatt, mint a dunai sajkáshad vezére, hasznos szolgálatokat tett,[6] török fogságot is szenvedett, melyből nehéz sarczfizetéssel szabadúlt ki.[7] Attól

mánylevél 1552 ápr. 4-én kelt (Kazinczy.) De Kármán András is azt állítja, hogy mikor Szolimán Kőszeg sikertelen ostroma után Bécset fenyegette, az ellenálló seregben harczolt Máté is. Másfelől Intze István, Ráday Eszter halotti szónoka, ki legteljesebben ismeri a család adatait, csak «Baboltsa várának» védelméért s egyéb érdemeinek jutalmául adatja neki a czímert. Ugyanígy Kazinczy és Nagy Iván. A két adat különben nem zárja ki egymást.

[4] A Ráday-czímer galambja, a mint Pál koporsóján ki volt szegezve, s a mint ott a prédikátor, Sárkány, mutogatta, hársfatőből kizöldellett ágon állt ugyan, de szájában olajfa-ágat tartott. Kármán is «columbam ore ramum olivæ tenentem» említ. Mások leírásában hársfagallyat olvasunk.

[5] A család is mint végzetét ismerte ezt sokáig. Eszter is, költőnk leánya, gr. Teleki Lászlóné, sokszor beszélte Bod Péternek, hogy már régi időktől csak egy ágon jött le a familia, s hőn óhajtotta, bár tartaná fenn Isten a Gedeon családját. (Bod halotti beszéde.)

[6] Nagy Iván. — [7] Ursinus Velius után Kazinczy.

fogva sorban ott látjuk a Rádayakat a megyei és országos közügyek előkelő helyein, mint szolgabírákat, alispánokat és követeket. Pestvármegyének e nagy birtokú s fényes összeköttetésű családja ily vezérszerepre volt hivatva. Sőt a XVI. század végén I. Gáspár neje, Bay Klára utján Nógrádra is kiterjeszkedett a család, és a ludányi birtokhoz, Pálunk majdani lakhelyéhez jutott,[8] úgy, hogy a Rádayak két megyében izmosodtak meg és nyertek hatáskört. Ennek fia, költőnknek pedig nagyatyja, Ráday András szintén öregbítette a ház tekintélyét és javait, midőn 1647-ben IV. Ferdinánd koronázására a pozsonyi országgyűlésen megjelenvén, néhány rendbeli privilégiumot nyert.[9] I. Pál, költőnk, Rákóczy Ferencz titkára, kanczellária-igazgatója s európai fontosságú követségekben híres diplomatája volt, a szatmári béke után pedig több ízben országgyűlési követ. Fia, I. Gedeon, az 1764-iki országgyűlés egyik legtiszteltebb követe, 1782-ben bárói, 1792-ben pedig grófi koronát nyert a családnak, melynek története innentől fogva korunké, s tagjait mint koronaőröket, főispánokat, egyházkerületi főfelügyelőket és minisztereket ismertük vagy ismerjük.[10]

De e politikai szereplésnél még emlékezetesebb a család kulturális működése. Mintegy

[8] Nagy Iván.— [9] L. Sárkány Dávid halotti beszédét.

[10] A Nagy Ivánnál közlött családfánál bővebb ez a másik, melyet Incze István után közlünk itt, ki legbehatóbban adja a genealogiát, értesüléseit bizonyosan a

örökségkép, apáról fiúra szállt a szép lélek, a műszeretet, s hatásában és érdemeiben egy száza-

családtól vette s így adatai figyelmet érdemelnek. A Rádayakat Balázson kezdve lehozza apáról fiúra, így:

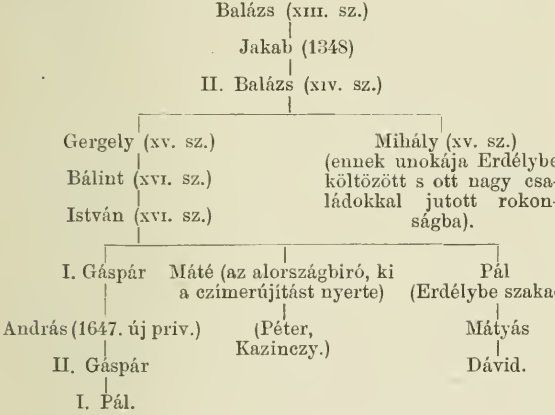

E családfán különben felfedezhető az anachronismus. I. Gáspár alig lehetett testvére Mátének, legkevésbbé pedig bátyja. Hiszen Mátéről tudjuk, hogy már II. Lajos alatt Dévény vár főkapitánya volt, fia is Péter, I. Ferdinánd alatt szerepelt, viszont Gáspárról is tudjuk, hogy a XVI. századnak a *véjén* jutott neje, Bay Ilona által nógrádi birtokokhoz s fia 1647-ben szerez új privilegiumokat. Ha testvérek volnának Gáspár és Máté, hogy volna fiaik közt egy egész századnyi időköz? Leghelyesebb tán Mátét egyelőre nem helyezni el a családfán, mint Nagy Iván is mellőzi. Ezt ismét a családi levéltár van hivatva felderíteni.

don át volt a nemzeti fejlődés alkatrésze. E családi vonást ott találjuk már az említett Máténál is, ki tudományszeretetéért Mathaeus Literatus de Ráda (Rádai Máté deák) nevet viselt; de a nyomósabb működés a múlt századra esik. Ráday Pál nyitja meg a sort, a kuruczvilág híres pennája, irván korának legtöbbre becsült vallásos költeményeit, melyek 60 év alatt 7—8 kiadást értek. Fia Gedeon reformálta a költői technikát, behozván a nyugateurópai versformákat; ez újításával megelőzte az általános irodalmi ébredést és kezdeménye túlélte magát a klasszicizmust is: a «Ráday-nem» (rímes jambusok és trochæusok stb.) minden irodalmi áramlat közt megállott s mai költőinknél anynyira virágzik az, mint valaha. Ennek unokája III. Pál 1790 után a nemzeti színügy buzgó Mæcenása, megmentője volt. Élén haladtak a felvilágosodásnak mindig. I. Pál alapította az első magyar könyvtárt; fia, Gedeon, egész múzeumot Péczelen.

Legkiválóbb alak a két költő, apa és fiú, Pál és Gedeon. Irodalmi érdemben is versenyeznek; Pálban több a költői ér s æszthetikai szempontból erősebb, csakugyan ritka népszerűségre is emelkedett korában; de irodalomtörténeti szempontból elvégre is Gedeon a fontosabb, mert új irányt kezd. A Ráday-nemzetség legmagasabb typusa azonban határozottan I. Pál, kiben úgy az államférfiúi mint az irói tulajdonok egyesülnek, s magasabb fokon, mint a család bármelyik tagjá-

ban.[11] Az ő írói munkásságának javarészét veszi ezennel a közönség.

Rádai Ráday Pál 1677-ben július 2-án született; hol? — nincs feljegyezve. Egyik életírója, Ambrus Mór, fölveti a kérdést, de nem tudja megállapítani, Pestben-e, hol Pálnak atyja alispán volt, vagy Nógrádban, hol gyermekéveit s élete nagy részét töltötte. Azt hiszszük, a valószinűség Nógrád mellett szól. Atyja, Ráday Gáspár volt ugyan Pestvármegye alispánja is, úgy 1682—84 körül, de azelőtt huzamosabban Nógrádban hivataloskodott, 1665-ben e megyének volt szolgabirája, 1669., 1670. táblabirája, 1673. alispánja.[12] A költőnk születése körüli évek üresek ugyan az atyát illető adatoktól, előtte Nógrádban működött, néhány évvel utána pedig Pestben találjuk; de a család igazi súlypontja ez időben inkább Nógrádban volt már, a Rádayak ott viseltek tisztséget, onnan házasodtak, ott volt állandó fészkök már költőnk dédapjától egész fiáig, Gedeonig, ki ismét Pestbe települt át. Sőt annyit tudunk, hogy mikor később, Pál 5—7 éves korában atyja Pestmegye alispánja volt is, a család Nógrádmegyében maradt lakáson; hiszen a kis Pál ottan, Losonczon «vette a tudomány zsengéjét.» Mindez a nógrádi születéshely mellett

[11] Sárkány is azt írja róla, hogy a mi atyjaiban «egyben erő, másban tanács» volt, azt ő összefoglalta.
[12] Nagy Iván.

vall s pedig alkalmasint az annyira kedvelt ludányi udvarház mellett. — Pál a három gyermek közt legkisebb s az egyetlen fiú volt. Nénjei Zsófia, Bulyovszky Dánielné s Ilona, Tussay Györgyné voltak.

Az a gondos, szinte főúri nevelés, a melyet nyert, igen kedvező világot vet a család szellemére, s legközelebb a szülők gondolkodásmódjára is. Részint a családi kör hatásában, részint e nevelés irányában szépen felismerhetők azok a tényezők, melyek Ráday Pál jellemét megalakúlni segítették. Egész pályájából kitetszik az a kettős alap, melyen egyénisége nyugodott: a szelid s kegyes érzület, meg az élénk szellem. Amazt az anyai kebel árasztotta lelkébe s melengette, ápolta oly erőssé, hogy a férfikor legzajosabb szakában sem némult az el, sőt akkor érlelte legszebb gyümölcseit: a *Lelki hódolás*t meg az *Istenes énekek*et. Igen, anyjától örökölte azt a buzgóságot, melyet ő is leányára hagyott, s mely irodalmilag legbecsesebb műveit sugallta. Fel van jegyezve, hogy ez anya» kegyességgel és bölcseséggel tűndöklő úri asszony volt»[13]; vallásossága minő mély benyomást tehetett a gyermek Pálnak úgyis arra hajló lelkére, a következmények élénken mutatják. Az iskolai nevelés aztán ezt az oldalt el nem hanyagolva, a másiknak, az élénk szellemnek fejlesztésére fordította minden

[13] Sárkány.

törekvését. E szellem ugyan nem anyira a gyakorlati cselekvés, mint a tudományosság felé vonzódott, s ha Ráday Pál más körülmények közt születik, hajlama és tehetségei talán egy jó és tudós pappá tették volna őt: de a Rádayaknak voltak családi hagyományaik, s azokkal okosan öszhangolni kellett a hajlamot. Ezt a feladatot a nevelés igen szépen megoldotta, s dícsérettel mondva, egész tervszerűen. És ez az atya érdeme. A fiúnak tudomány kellett: az atya engedte, tanuljon philosophiát, theologiát, jogot, nyelveket, de gondja volt rá, hogy tanulmányait egy neki szánt pálya érdekében értékesíthesse is. A képzés czélja az volt: minden tehetséget kifejlesztve előkészíteni őt, a megyei s követi zöldasztalhoz, a hadi életre s a stilképzés meg a művelt nyelvek elsajátítása által az államférfiúi szerepre. Az élénk szellemnek tért nyitva rákapatták a cselekvésre, mire különben akaratában kevesebb rugó volt. Rádaynak egész pályáját nem annyira az erély, mint az ész becsvágya irányozta, mindenkor oly állásokat foglalt el, melyekben elméje tündökölhetett. A nevelés menete különben ez volt: A losonczi református iskola nyújtá neki a tudomány elemeit a syntaxisig; akkor Ráhóra küldetett, hol a híres tanító és nevelő, Braxatoris tartott pædagogiát; ennek azonban halála történvén, csak egy esztendeig maradt tanítása alatt. Viszszatért tehát Losonczra, a hol ez idő szerint szülei lakhattak s az atya által oda-

hozatott mestèrek egész kara oktatta őt, élükön Braxatoris jeles tanítványával, Missovitz Mihállyal. Ennek az oktatása alatt tanúlt egész a logikáig s életrajzában neki köszöni a tudományokban való előmenetelét. 1693-ban Selmeczre s innen 1694-ben Körmöczre küldte atyja a német nyelv gyakorlására, de a mellett felsőbb tanulmányokkal (Ambrus szerint: szaktanulmányokkal) is foglalkozott, nevezetesen pedig philosophát és theologiát tanult. 1695, mint 18 éves ifjú, tanulmányaival készen volt.[14] Méltán bámulja Sárkány

[14] Kazinczy és utána Nagy Iván szerint a losonczi kollégiumban végzett volna; de önéletrajza nem említi még egy visszatérését s tanulmányainak itteni folytatását. Losonczi iskolázása a logikával bizonyára véget ért, mert ekkor atyja több évre elküldi német szóra, nevelőit is természetesen elbocsátja. Pálnak nem is volt szükség Losonczra visszatérnie, mert távoztakor csak a «felsőbb scientiák» voltak hátra, azokkal pedig távollétében is foglalkozhatott, a mint foglalkozott is. Ezt különösen körmöczi tartózkodásának említésénél jegyzi meg, a mely tehát mindenesetre huzamos volt, s ha 1694-ben ment oda, 1695-ben pedig mindennel készen volt, nem lehetett még a mellett Losonczra is visszatérni s ott iskoláznia. Maga annyit mond: «Anno 1695. Kiköltem oskolából» mi mai nyelven annyit tesz: «végeztem» s korántsem lehetett a losonczi kollégiumra vonatkoztatni, melynek úgyis megmarad az a dicsősége, hogy Ráday kisebb korában növendéke volt, — Röviden: Rádaynak elemi oktatása nyilvános iskolában, a losonczban történt a syntaxisig; a «középiskolai» ta-

«tűzerejű, a tudományokat könnyen megemésztő sebes elméjét, hogy oly rövid idő alatt oly erős fundamentomot vethetett.» Iskolai nevelésének e befejeztekor latinul, németűl, franciául folyékonyan beszélt és írt.[15]

Elméleti tanulmányait befejezvén, a közéleti pálya előiskolájába lépett. Mindjárt 1695-ben törvénygyakorlatra (patvariára) ment, s érdekes, hogy oly hivatalba, mely irogató szenvedélyének legtöbb alkalmat és teret nyújthatott: Kajali Kajali Pál, Nógrád és Hont megyék jegyzője, későbbi apósa mellé. Másfél esztendeig maradt e minőségben,[16] a mikor kétévi epizód vonja el megyéjétől, a hadi gyakorlat, mert mint nagyra menendő nemes ifjúnak, az akkori idők szokása szerint karddal is meg kellett tanúlnia védeni a hazát. Épen főnökénél[17] vonta magára ghymesi gróf Forgách Simon horvátországi bán, borsodmegyei főispán , akkor kanizsai vicegenerális figyelmét, ki 1697-ben a húsz esztendős ifjat

nitás magánjellegű volt s egy év kivételével a szülői háznál folyt, felsőbb tanulmányait aztán mint felnőttebb ifjú, idegen városokban végezte.

[15] Sárkány, Kazinczy. Kármán pedig «principes nostri seculi linguas, latinam, gallicam atque germanicam sibi familiares ... reddidit; imo ita reddidit, ut jam in medio Latio, jam in Germania, saltem in confiniis Galliæ natum educatumque existimares!

[16] Így maga; nem «két tél, két nyár» lefolytáig, mint Sárkány írja.

[17] Kazinczy.

titkárává tette, udvarába vitte, s tapasztalván mind hűségét, mind ügyességét, katonai megbizásokkal tisztelte meg. Jelen volt Bihács ostromán s vezérével együtt két boszniai nyári hadjáratban vett részt, mi közben több hadi expeditióra vállalkozott.[18] Bátran s ügyesen forgatta magát vezére mellett, Forgács is kedvelte s mindenkor szivesen tüntette ki. Így 1699 február 24-én Bécsben, I. József ifjabb magyar király lakodalmi ünnepén (Wilhelmina Amália, braunschweig-lünebergi herczegnővel) a menyasszony bevonulásán[19] őrmestere volt a pompás magyar bandériumnak, melyet mint százados Forgách vezetett. Ez a rang csak kiváló személyes előnyök jutalma lehetett.

De bármily jól érezte magát a katonai csillogásban, érezte, hogy jobban illik kezébe a toll mint a kard, s visszavágyott a jegyzői asztalhoz. Valóban Ráday nem harcztéri bajnoknak született; később, Rákóczy táborában sem lett hadverő, nem a sereg, hanem a kanczellária élén szeretett állani. Mihelyt tehát Kajali lemondott,[20] búcsut

[18] Sárkány. — [19] Sárkány.

[20] Így igazítja meg Nagy Iván Kazinczyt, a ki szerint Kajali meghalt volna, holott csak lemondott, alkalmasint azért, mert Hont alispánja lett; élt még Rákóczy alatt is, hol főhivatalt viselt. Így szerepel a szécsényi országgyűlésen (l. a szept. 17-iki naplót, *Rákóczy-tár* I. 426), sőt élt még 1708-ban is mint Rákóczy senatora; mint ilyet említi Beniczky Gáspár naplója

vett ő is a hadi pályától, hazajött s itthon a nógrádmegyei rendek őt egykori principálisa helyébe ültették. A legközelebbi évek a megye s az otthon ügyeivel nyugodtan teltek. Már mint önálló ember átveszi a családi birtokot s 1700-ban építteti a ludányi házat, a régi Verbőczy-féle udvaron, melyet 1715-ben emeletre vett, kastélylyá nagyobbított; későbbi éveiben abban tartotta lakását. Hivatalát nagy szorgalommal s okossággal vitte, és sok reményt keltett fényes előmenetele iránt.[21] Két fontos családi esemény kölcsönöz még e négy évnek érdeket, egy szomorú s egy örvendetes. 1702-ben elveszté édes anyját, 1703-ban pedig eljegyzé Kajali Klárát, egykori főnökének Fáy Borbálától született leányát, a ki anyja helyett éltének jó angyala is lett. Klárával azonnal meg is esküdött, de a lány fiatalsága s a közbejött háborgó idők miatt csak 1705 január 13—16-án tartotta lakodalmi ünnepét Gács várában.[22]

(*Rákóczy-tár* I. 160 l.), hogy az Egerben tartott senatoriális ülések alkalmával szept. 23-án az orosz követtel együtt a fejedelemnél volt ebéden.

[21] Sárkány.

[22] E házasság története különben homályos. Kazinczy az 1703. évnek csak a gyűrűváltást tulajdonítja, az egész menyegzőt pedig 1705-nek. Sárkány is azt írja, hogy 1703-ban kezet fogott, gyűrűt váltott, jegybeli ajándékot cserélt Klárával s két évig tartó mátkaság után 1705-ben tartotta Gácsban menyegzőjét. Mind a

Ép ekkor, férfikora kezdetén érte az a fuvalom, mely a megyei körből kiragadva, szárnyait

két forrás csak az eljegyzési actust teszi 1703-ba, a házasságkötést pedig 1705-be. Ráday önéletrajza ellenben az 1703-iki jegyváltásról emlékezvén, a legvilágosabban szól: «kivel is azonnal megesküdtem.» — A másik vitás pont azon tény, hogy a tényleges egybekelés csakugyan 1705-ben történt, Kazinczy szerint a «csendetlen idők» miatt maradt ily későre a lakodalom; de talán nem ez volt az akadály. 1705 sem volt csendesebb idő; sőt maga az eljegyzés az esketéssel együtt is úgy látszik akkor történt, mikor már megkezdődött a mozgalom; Ráday az önéletrajzban előbb említi a felkelésbe elegyedését, mint jegyváltását, ő pedig időrendben halad. Egyéb oknak kellett fenforognia, s ez a nő fiatalsága. Mikor Klára 1741. január 18-án meghalt, 51 évesnek mondta a halotti szónok. Kazinczy ezt nem érti s a predikátort az évszám eltévesztésével gyanusítja, mert különben Klárának a jegyváltáskor 13 évesnek kellett volna lennie. Pedig a predikátor állítása nem csak azért hiteles mert egykorú, hanem azért is, mert nagyon összeegyeztethető azon körülménynyel, hogy a tényleges egybekelés 1705-ben történt. Akkorra Klára már 16-ik évében járt. Házasságuk még így is több évig gyümölcstelen maradt. — Kazinczy állítása többször aprioristikus, és nem egyszer czáfolja őt meg az önéletrajz, melyet ő ismerhetett s kéziratban olvashatott, mert körülbelül annak a tartalmát ismétli, de czikke irásánál nem volt kezénél. — V. ö. még Sárkánynál e szavakat: «At, O tempora O mores! Az időknek mostohasága . . . ez egymást szerető uri személyeknek is párját a házassági életben megháborította! . . . Az MDCCIII-ban támadt boldogtalan háború ez új házasokat is Gács várában rekesztette, kétség kivül ijesztette, keserítette és erősen rémítette . . . Micsoda kese-

oly magas röpülésre segíté. Az 1703-ban megkezdődött Rákóczy-mozgalom új és fényes pályát nyít előtte; a forradalom szolgálatában töltött évei voltak éltének eseményekben leggazdagabb és legtündöklőbb korszaka. Pedig az ő egyéniségében kevés volt a forradalmi elem, sőt eleintén határozottan idegenkedett a forradalmi láztól. Mikor a mozgalom Nógrádba is átcsapott, az odavaló rendek nagy számban a gácsi várba zárkóztak, köztök Ráday is. A benszorult nemesség azonban kaput nyitott a kuruczok előtt s Rákóczy részére letette a hűségesküt. Egyedül Ráday vonakodott; sem szidalom, sem fenyegetés meg nem ingathatta, és bár életveszedelemben forgott, mindaddig állhatatosan ellenkezett, míg a tokaji táborba, Rákóczy elé nem vitték. De a kinek szilárdságán az erőszak így megtörött, azt a fejedelem szépszerével annyira megnyerte, hogy teljes lélekkel híve lőn ügyének. Ráday politikai magatartása kétszer változott, most először, majd mikor Rákóczy zászlaja mellől a szatmári béke alapjaira helyezkedett. Egyik lépés sem vet árnyat jellemére. Mindenesetre érdekes, hogyan alakúlt át a loyalis Ráday, a forradalom egyik legbuzgóbb támaszává. Annyi bizonyos, hogy

rűséggel, micsoda félelemmel gyötrődött Ráday Pál úr és Kajali Klára úrasszony, midőn az ellenség Gács várát megszállaná?» ... Ez időponttól tehát *úrasszonynak* mondja ő is, míg a jegyváltásnál *kisasszonynak* nevezi.

nem félelemből tette, hisz hajthatatlansága már Gácson kiálta a tűzpróbát; nem is érdekhajhászatból, mert Rákóczyhoz pártolása által még többet koczkáztatott. Forrásaink nem adnak e tényhez kulcsot, de annyi nyilván kitetszik, hogy Ráday őszintén, teljes meggyőződése szerint csatlakozott Rákóczyhoz. A fejedelemnek bizonnyal sikerült őt meggyőzni eszméi felől; Ráday jó magyar s buzgó protestáns volt: nemzete s vallása sérelmeinek hogy ne óhajtotta volna orvoslását? Másfelől Rádaynak nem az akarat, nem egy elv iránti változhatatlan következetesség volt a legerősebb oldala, hanem inkább benyomásai kormányozták s az elme igényei szabták meg pályáját. Magának kevésbbé is volt akarata, nem voltak önállóan kitűzött politikai czéljai, mindenkor mások keze volt, az igaz, hogy jobb keze. Érzelmei által, s eszének tért nyitva meg lehetett nyerni akaratát. S az ő finom és fogékony lelkére nem téveszthette el hatását a fejedelem nagy lelke s annyira nemes és rokonszenves egyénisége; tehetségeinek pedig e körben a legkedvezőbb alkalom kinálkozott. Egész lényével Rákóczy embere lett ő, minden színlés nélkül azonosította magát ügyével, melyet mindvégig lelkiismeretesen, odaadással szolgált. Rákóczy is felismerte benne a tehetséget és becsületességet. Már a másik évben fontos bizalmi állást nyújtott neki, belső titkárává avatta. Ritka személyes előnyei gyorsan emelték őt. Sok jel mutat arra, hogy Ráday Pált

a legszeretetreméltóbb emberek egyikének tartsuk. Ajánlatos külső, finom modor, kedvesség, műveltség és szellem, ékes és elmés beszédmód, vidám szelídség, okosság és szívjóság, mind oly tulajdonai, melyekről emlékeink vannak. Soraiban és pályájában meglátszanak eredetiben azok a vonások, melyek fiában, a gyermeki ártatlanságú Gedeonban irodalomtörténeti nevezetességgé váltak. Ő sohasem volt a végletek embere; a vért sem szerette ontani. Bizonynyal erélyesebb természet volt mint Gedeon, kit nem is neveltetett államférfiúnak, és activabb pályát futott meg annál; de ez csak az ő rendkívül szerencsés vérmérsékletéből folyó nagyobb mozgékonyság volt. Nagy képességei, műveltsége, vidor szelleme s szeretetreméltósága nélkülözhetetlenné tették őt az udvari élethez és belesodorták az események tűzpontjába; de gyöngéd szive a legártatlanabb szerephez csatolta. Ott volt elemében, a hol elméjét és tollát ragyogtathatta: a titkárság, kanczellária s diplomátia körében. Legelőbb is, mint belső titkár, egy nevezetes államiratnak lőn szerzője; az ő tollából folyt a híres munkácsi kiáltvány, a «Recrudescunt...» kezdetű manifestum, melynek Rádaytól fogalmazott s Rákóczy sajátkezű javításaival ellátott eredeti példánya, Thaly szerint ma is megvan a gróf Rádayaknál Péczelen.

Ezóta Rákóczy mind fontosabb diplomátiai ügyekben használta s akárhányszor saját feje-

delmi képviseletét bízta rá. Ama nagyemlékű időkben, mikor a magyar nemzeti fejedelem Európa leghatalmasabb souverainjeivel rendes diplomátiai összeköttetésben és szövetségben állt, Rádaynak kiváló szerep jutott. Különösen észak és kelet hatalmaival ő vitte a tárgyalásokat s ama sokszoros barátságos kapcsolat fentartása az ő sikereinek köszönhető. Egy XII. Károly, e svéd Napoleon, egy Nagy Péter czár, az első porosz király: Frigyes, meg a lengyel király érintkeztek ez oldalon Rákóczyval, s a fejedelem mindez udvarokhoz Rádayt használta követül; ő volt az állandó ügyvivő észak irányában, mint nyugaton, XIV. Lajos udvaránál Vetési. Így mindjárt 1704-ben a lengyel trónszünet idején Lengyelországba küldetett a főurakhoz, onnan XII. Károly svéd és I. Frigyes porosz királyokhoz; visszatérte alkalmával pedig Lescinsky Szaniszló királylyá választásán volt jelen fejedelme képében. Ez első külföldi útját sok siker koronázhatta; a későbbi küldetések mutatják, mily kedveltté lőn az északi udvaroknál s e szerencséje mennyire kiérdemelte Rákóczy bizalmát. Ugyanez év őszén a selmeczi békeértekezleten Bercsényi mellé adta a fejedelem, bizonyára az ő szándékainak mentül hívebb képviseletére. Miután a következő évre kelvén lakodalmát Gács várában négy napi ünnepléssel, rangjához illőleg megtartotta, ugyancsak 1705-ben egy belügyi országos mozzanatban volt előkelő része; jelen

volt a szécsényi híres országgyűlésen ura oldalán, mint fejedelmi előadó. Mikor Rákóczy szept. 12-én megnyitá a gyűlést s üdvözlé a rendeket és azok hódolatát az egri püspök tolmácsolta válaszában: akkor a fejedelem nevében Ráday tette meg a kormányzói előterjesztést. Ráday kitünő stilista hírében állt s úgy szóban mint írásban a legjobb előadók közé tartozott. Bizonyítja ezt egyes följegyzéseken kívül, ez az eset is. Nagy és kellemes írói és szónoki adománynyal bírt, a mit csak emelt a szép külső és a biztos modor. Maga az országgyűlés naplója sem mulasztja e tényt kiemelni, midőn a jelenetet így örökíti meg: «Annakutánna iffjabbik Ráday Pál uram előállván, az Mélt. Fejedelem képében az egész Magyar Hazának igaz ügyéről per longum et latum, úgy az Méltóságos Fejedelemnek nem maga Privatumára, hanem az egész Magyar Hazának javára való szándékáról dicséretes Magyari Stylussal perorált.» [23]

1706-ban új követségben indúl a svéd, majd a lengyel királyhoz; itt Szaniszló lengyel király saját hintaját küldte elébe. — 1707-ben a marosvásárhelyi gyűlés az erdélyi kanczellária igazgatójának választotta, mely fontos állás népszerűségét tanúsítja. Ettől fogva Rákóczy leveleiben s az emlékíróknál is mindig director czímen fordúl elő; ez volt az ő végleges rangja Rákóczy-

[23] *Rákóczy-tár* I. 423.

nál. De az erdélyi kanczellárság mellett továbbra sem nélkülözhette őt a fejedelem a külügyekben. Még 1707-ben harmadszor indítja útnak fényes követségben Nagy Péter orosz czárhoz, a kivel szövetséget is kötött.[24] Miután pedig 1708-ban jelen volt a trencséni szerencsétlen ütközetben, 1709-ben még egyszer, s most utóljára képviselte a magyar szövetséget külföldi követségben. A mint ugyanis XII. Károly a pultavai csatavesztés után Benderbe szorúlt, közte és Nagy Péter közt a biróúl felszólított franczia udvar, szövetségesét, Rákóczyt jelölte ki békéltetőűl. Alig érkezett meg Vetési a kijelöléssel és XIV. Lajos azon üzenetével, hogy a czárral szövetkezni hajlandó s mindezekben Rákóczynak teljhatalmat ád, — Vetési rögtön küldetett tovább a czárhoz, Bercsényi is készíttetett utána, hogy mihelyt a

[24] Külföldi követek érkeztekor is Ráday állt helyén. Igy 1708 aug. 19-én az orosz követ érkeztekor. Rákóczy Egerben tartózkodott; az orosz követ Felnémeten át közeledett. E faluban fogadta őt nagy pompával és kísérettel Ráday, s úgy vonultak be Egerbe, elül három karabélyos sereg, kétszáz gránátos, nemes kompániabeliek, főemberi szolgák, bejárók, inasok, étekfogók, végül két hintóban a diplomaták, egyikben Zibrik vice hopmester a czár titkárával, másikban Ráday «Aemilianus Ignatovics Ukraincsi nevű követtel és Mosqva Czár Fő-Ministerivel ült». Másnap pedig az ünnepies bemutatáson, az elfogadó teremben az egri püspökkel, és az udvari kapitánynyal együtt Ráday képezte a fejedelem környezetét. — Beniczky G. naplója. *Rákóczy-tár* I 153 l.

czár tetszésével érkezik Vetési, ő fényes követségben azonnal útrakeljen hozzá; Ráday pedig Benderbe küldetett Moldván át, az orosz udvar érzékenységének kíméléséből aron ürügy alatt, hogy az ottani szerdártól helyet és jó fogadtatást eszközöljön, ha Rákóczy Moldvába találna szorúlni, de fontosabb küldetése a svéd királyhoz volt. Ráday teljhatalmat nyert urától; de a követség a porta határozatlan magatartása miatt hosszúra nyúlt s végre sem vezetett eredményre; a svéd király sem fogadta el a közvetítést. Az ottani várakozást különben az irodalomnak nincs oka sajnálni, mert azalatt készítette Ráday nagyobbrészt a *Lelki Hódolás* című imádságos, könyvét, mely később oly híressé lőn. Ugyancsak ott írta meg valószínűleg benderi utazásának naplóját is, mely azonban befejezetlen; ép e befejezetlenség, továbbá a legcsekélyebb körülményeknek is napról napra pontos és részletes feljegyzése mutatják, hogy csakugyan egykorú irattal, valódi naplóval van dolgunk; erre mutat az is, hogy a napló a küldetés lényegét tartózkodva érinti, tehát oly időben kelt, mikor ez óvatosságra szükség volt. — 1710 folytán tért vissza honába, hol azalatt a szövetségesek ügye elhanyatlott. A király ereje csaknem egészen kinyomván az országból a fejedelem hadait, vele együtt Ráday is Lengyelországba, Przemyslbe vonúlt. A hazatérés meg a kibújdosás közé eső rövid itthonlételt talán a *Lelki Hódolás* kassai első kiadása teszi

emlékezetessé; e kérdést különben másutt bővebben tárgyaljuk.

Még egy szolgálatot teljesített Rákóczynak. 1711 ápr. 4-én Stryből a császár meghatalmazottaihoz, különösen Pálffyhoz Debreczenbe küldetett békeértekezletre s ott jó választ is eszközölt ki, épen József király halála napján. Ugyanez útjában szép példáját adta fejedelme iránti hűségének a felkelők előtt is. Miután ugyanis Rákóczy a Husztra, 1711 ápr. 24-ére hirdetett országgyűlésre be nem jöhetett s maga helyett csak Rádayt küldé pusztán fegyverszünet végett Pálffyhoz: a confoederatusok csüggedezve Szatmárban ápr. 27-én Károlyi Sándor elnöklete alatt gyűléssé nyilvánították magokat, határozottan békekötésre hangolva; Károlyi azonban a fejedelem követjének jelenlétét kívánta, s így Ráday meghívatott. Megkérdeztetvén a fejedelem bejöveteléről, intézkedéseiről s a maga követségéről, a rendekhez szóló megbizatást ugyan nem mutathatott fel, sőt az derült ki, hogy eredetileg csak Pálffyhoz küldetett: azonban mint magánembernek megengedtetvén a szólás, a fejedelem magatartását és czélzatait lelkesen védelmezte.[25]

Urához visszatérte után egy szomorú kötelességet kellett Lengyelország földén végeznie: eltemetni atyját, ki Przemyslben 1711 júniusban

[25] Pulay János: *Szathmári békesség.* Szalay: Gr. Károlyi Sándor *Önéletirása* stb. II. 404—409.

meghalálozott. Ideiglenesen egy református temetőben tétette le Duklya mellett a holttestet, míg az amnesztiát megnyervén alkalma nem lőn hazahozatni s ugyanez év októberében a losonczi ref. templomban örök nyugalomra helyezni. Ez utolsó fiúi bánatot enyhítette mindjárt júliusban az első apai öröm, de nem sokáig, mert a kis Klára már deczemberben szülei nagy keserűségére meghalt és a losonczi ref. temetőben eltakaríttatott.

E közben Ráday életének e legizgalmasabb korszaka bezárúl. Rákóczy az alkuvások eredményét nem találta elég kedvezőnek az országra nézve s nem fogadta el; Ráday pedig semmi czélját nem látván a további ellenállásnak vagy a bújdosásnak, minthogy Eleonora regenskirályné, a meghalt I. József és a trónra lépendő III. Károly anyja is a feledéklevelet kezéhez küldötte: visszajött hazájába és az udvar hívására Bécsbe felmenvén, a hűségesküt a főhaditanács elnöke, gróf Herberstein kezébe letette.

Ráday tehát elfogadta a létező viszonyokat, s a legközelebbi évek alatt azok keretében is erős politikai tevékenységet fejt ki, de mindig bátran és független irányban. Rögtön 1712-ben Nógrádmegye egyhangú[26] megbízásából követül ment a III. Károlyt koronázó országgyűlésre, hol egy egész évig tartózkodott, védve nemcsak a megye

[26] «Egyező vox-sal». Sárkány.

és haza, hanem különösen felekezete érdekeit is. Ez idő alatt is több ízben nyilt alkalma szónoki tehetségének érvényesítésére. Egyszer Pozsonyban, másszor Bécsben nyert fényes kihallgatást, és a király előtt hathatósan szólt hitsorsosai ügyében, harmadszor pedig maga védelmére kellett fölemelnie szavát, mert bevádolták, mintha Rákóczyval levelezne Lengyelországba. Ártatlansága azonban kiderült s mint elégtétellel jegyzi meg «a ki vermet ásott más becsületes embernek, maga esett bele.» Az eset jellemző; Ráday nem érintkezett hát többé egykori bizodalmas fejedelmével, annyira lelkiismeretesen vette esküjét. — A következő 1714—15-iki pozsonyi országgyűlésen újra megjelent s ott nagy tekintélynek örvendett. Ez idő alatt mintegy 26 vármegye bizalma Bécsbe az udvarhoz küldte őt a porták összeírása ügyében, a hol is minden irányban kielégítő megoldást eszközölt. 1715-ben tagjává választatott azon igen nevezetes országos bizottságnak, mely a vallásügyi, országlási, gazdasági és katonai ügyeket rendezni volt hivatva, nemkülönben annak is, mely a sztrecsen-budetini határkérdésben kirendeltetett; az országgyűlés azonkívül megbízta, hogy a dézsmaügyben a klérus ellen munkálatot készítsen, mit nagy megelégedésre véghez is vitt.

Az activ politika teréről a csak 38 éves férfiú ezzel majdnem egészen visszavonult. Az említett országos bizottságban (a religionaria-oeco-

mico-politico-juridico-et militari systema beli commissio»-ban) való tagsága hét esztendeig (1722-ig) még foglalkoztatta, de csak időnként, kevesebb izgalommal és külső események nélkül. Mindössze az 1723-iki országgyűlésen találkozunk még vele, hol mint követ a pragmatica sanctiót buzgón pártolta, s a «causák directiója felől való böles tanácsa» nagy sikert aratott.[27] Adatunk aztán egyéb nyilvános szerepléséről nincsen, de annál sűrűbbek a magánéletét illető adatok. Gondjait ezentúl főleg házi tűzhelyének szentelte, gyarapodó családjának s öregbülő javainak. Mikor 1715-ben «a ludányi ház felső palotáját» építette, csak otiumának emelt kényelmes hajlékot.

Életének erre a szakára esnek családi örömei. 1713 okt. 1-én este «a haljegy alatt», Ludányban, született az első fiúörökös, kit a naptárból Gedeonnak kereszteltek. Az élte delén álló férfiút nagy reménynyel tölté el a várt utód megérkezése, s életrajzába következő áhitatos sorokat sugallta apai öröme: «Engedje az én Istenem: legyen velem elmuló familiám nevének ő benne és ő általa való kiterjedése, — maga sz. nevének dicsőségére, minékünk szüleinek (míg élünk) örvendezésünkre, és az atyafiságnak s magyar hazánknak hasznára! — Ámen». Hogy a kegyes óhajtás mikép teljesült, az irodalomtörténet s egy virágzó főúri család tesz bizonyságot. — 1716-ban

[27] Sárkány.

ápr. 24. Eszter leánya Losonczon, 1718-ban Krisztina leánya, 1720-ban Pál fia született. Valamint előbb Klára, úgy Krisztina is hamar elhalt, Pál később s így csak Gedeon és Eszter, gróf Teleki Lászlóné, maradtak meg.

Ráday Pál későbbi éveiről az 1723-iki követi küldetésen kívül keveset tudtunk, még a magán adatok is teljesen hiányoztak; különösen az utolsó tíz év (1723—1733) teljesen üresnek látszott. Életrajza az 1720. évvel bezárul. Kazinczy azzal igyekszik azt betölteni, hogy a nyugalom napjait sem élte, úgymond, henyén, mert ilyenkor dolgozta iratait. Azonban e megjegyzés korábbi, nyilvános életszakára még jobban illik; fenmaradt műveit két rövidebbnek kivételével mind 1715 előtt írta. Általán rejtélyesnek tűnt fel, miért hagyott fel Ráday a politikai pályával akkor, mikor más emberek csak kezdik azt? miért tölté visszavonultságban ép azt az életkort, mely rendszerint a legbölcsebb tanácsokat érleli, s a közpályára leggyümölcsözőbbnek tartatik? Mi foglalhatta el azontúl tevékenységhez szoktatott szellemét?

Szerencse, hogy a fölötte tartott emlékbeszédek újabban napfényre kerültek. E beszédek igen sok apró vonást őriztek meg, melyek Ráday arczképének eddig kidolgozatlan részét megalkothatják s éltének második felére határozott világot vetnek. Rádayt épen legközelebbről, a házi körben, mint embert, e beszédekből ismerjük meg.

Ezekből tudjuk meg azt is, hogy visszavonulásának legalább egyik oka betegeskedése volt. A prédikátorok 17—18 évi betegeskedést említenek, tehát épen 1715 táján kellett azt kezdenie. Ismételve említik «sokféle nyavalyák által való terheltetését», «erőtelen testének régi terhes nyavalyáit», melyekből a halál csak szabadulás volt: «Minden nyavalyáitól, fájdalmaitól, melyekkel teljes életében bajlódott, megszabadúlva...» Ezek közül a köszvény bántotta különösen, mely tizennyolcz éven át «szerenként» meg-megújúlt rajta. Maga is megörökíti e betegséget egy eddig ismeretlen s alább közölt versezetében; régi ismerőse volt már akkor (1729-ben), még enyeleg véle.

Makacs és kínos betegségét ugyan példás béketűréssel viselte, soha nem zúgolódott; de ha nem vett is lelkén a baj erőt, bizonyára kedvetlenítette. Ehhez járult egy másik, lélektani ok is. Ifjú tüze, szereplési becsvágya már kitombolta magát, a nyilvános fény és zaj mind kevésbbé tetszett már, a haladó férfikor mind jobban a csendes otthon iránt hangolta, a hol szelid lelkét több-több öröm foglalta el. Nem is szívesen hagyta el aztán a házi kört, ha befolyt is a közügyekre, csak annyira tette azt, a mennyire keze hazulról könnyen elért. Így lett a híres diplomatából csendes családapa és jó gazda, az államférfiból megyei úr s egyházi gondviselő. Foglalkozását ezután a nevelés, gazdálkodás, megyei és egyházi ügyek,

tudományos és irodalmi foglalkozások, áhitatossági gyakorlatok és — betegsége képezték.

Jelleméről a prédikátorok igen vonzó képet festenek. Dicsérik ritka kegyességét, galambi szelídségét, ezt különösen felesége iránt is, szerető nagy szívét. Fel van jegyezve róla, hogy a felebaráti szeretetet, mint igazi keresztyén czímert viselte teljes életén át, nemcsak kegyes szívében, hanem homlokán is, hogy mindenki megismerhette. «Ábrázatja sem mutatott egyebet szelídségnél és alázatnál» — mondja Veresmarti Sámuel, a péczeli pap. Miskoltzi János pedig azt írja: «Istenre nézve szentül, emberekre nézve igazán, magára nézve józanon és mértékletesen élt. Szája soha nem hivalkodott; micsoda character-, hivatalbeli emberrel volt társalkodása, együttléte, mulatása, ahoz képest folytatta épületre intéztetett bölcs szavait; nyájassága, tréfája, mulatsága kedvességeinek savával meg volt ízelítve, semmiféle indulattal kevesebb baja nem volt, mint a haraggal, melyet sokszor hallottam tőle és 15 esztendők elfolyása alatt, véle való gyakori létemben bámulással is tapasztaltam; a káromkodásnak legkisebb nemével is soha nemhogy Istenét, de felebarátját, sőt szolgáját, még jobbágyát is, sem kivánta megbántani.» — Menynyire hasonlít ez arczkép ahhoz, melyet Kazinczy, Gedeonról ád: «A legszentebb férj volt, a legkegyesebb atya, a leghűbb barát, s a legnemesebb lelkű ura alattvalójinak. Tisztjeinek általjá-

ban meg vala tiltva minden kemény fenyítés... Lelke nem ismeré a gőgöt, szeretett ifjúvá válni a szerény ifjak között.» Egy arczképét (az *Orpheus* II. kötetében) azért dicséri Kazinczy, mert «abban a szent öregnek vidám, szelíd, más-más ideák által el-elkapott lelke, gyermeki ártatlansága egészen el van találva.»

Családi élete feddhetetlen és boldog volt. Hű néje megosztotta vele a lengyelországi bujdosást, majd a gyermekek nevelésének s a gazdaságnak gondjait. A ház éltető levegője a szeretet s vallásosság volt, s ebben a légkörben nevelődtek a gyermekek is, Gedeon, Eszter és Pál.[28] Pál az atya után hamar meghalván, Gedeon és Eszter élete mutatja, minő benyomásokat vett gyermeki lelkök a szülei házban. Az atya tudományszeretetét mindketten örökölték, szelídségét főleg Gedeon, vallásosságát s erélyét pedig Eszter. A nagy műveltségű apa fiának is a leggondosabb nevelést, a legalaposabb képzést adatta. E nevelés túlnyomóan tudományos és kevésbbé gyakorlati irányát nemcsak Gedeonnak szelíd, a szépért könnyen lelkesülő, de a cselekvésben erélytelen természete kívánta úgy, hanem az apa életbölcsesége is, ki tapasztalatain okúlva, nem akarta fiának úgyis a múzsák tiszteletére született lel-

[28] A Ráday-ház «valósággal a mennyei tudományoknak és álorczaság nélkül való kegyesség gyakorlásának háza volt.» Málnási.

két politikai izgalmaknak s benne a család jövőjét rázkódásoknak kitenni. «El vala végezve — írja Kazinczy, Gedeonról — s nagy részben azon veszélyek emlékezete miatt, melyekben atyja oly közel vala az elsülyedéshez, hogy ő minden idejét tanulásban éli el s erejét egészen a nemzeti míveltség emelésének fogja áldozni.» Ha ő nem lehetett kizárólag a tudományoké, azoknak szánta fiát. Itthon is jeles képzésben részesítette, majd 1730-ban, a hazai taníttatás végével az Oderamelléki Frankfurtba küldte akadémiára. E külföldi tartózkodás hosszabbra nyúlt s tudományos utazásairól csak három év múlva, atyja halálhírére tért meg a szellemi kincsekkel bőven megrakodott ifjú. — De Esztert is hasonló gonddal nevelték. Meg is látszott rajta, egészen apjá leánya lett. Wallaszky a múlt század tudós női közt említi, a predikátor szavai pedig a legkegyesebb nő képét adják róla. Már otthon a szülei házban alaposan bevezettetett a katekizmusba. Majd a szentírásban is teljes jártasságot szerzett; különösen Szent Pál leveleit annyira megtanulta, hogy kivált az üdvözülés dogmájára vonatkozó helyeket szó szerint tudta idézni. Olyan theológiai könyvtárt állított össze hazai és külföldi tudósoktól, hogy egykorúak állítása szerint alig volt mássa a két magyar hazában. Szent tanításokat tartott háznépének, cselédjeinek is. Saját halotti búcsúztatójához maga hagyta meg a prédikátornak, Málnási Lászlónak, a szentírási thé-

mát is. Tudományos szellemének szép emléke az is, hogy Bod Péternek pártfogója volt, s «közjóra elszánt igyekezetét» sokszor támogatta. Különben is tökéletes hűségű, feddhetetlen szemérmetességű nő volt s nagy kereső, a keresményt megtakarító gazdasszony. Sokat szenvedett, mint atyja, s fájdalmait ép oly keresztyéni szívvel viselte.[29] — Csak igazi mély vallásos érzület képes a gyermek szívébe ily egész életre kihatólag átplántálódni. Mily rajongással csügghetett Eszter az ő atyján, kinek példáját örökké szem előtt tartotta! De Ráday is a leggyöngédebben szerette leányát s mint féltő kincsét oltalmazta.[30] Meg is érte annak szerencséjét. A serdülő leány kedvességének és szellemének híre messze túlhatott megyéje határain, eljutott Erdélybe is, hol a fiatal Teleki László gróf rokonszenvét felébreszté. Az esküvő 1732 jun. 24-én volt[31] Péczelen.[32]

Gyermekei nevelésén kívül Ráday egy másik szenvedélyének áldozta idejét. Egyike volt a legelső magyar könyvgyűjtőknek s első állított magyar könyvtárt. Ez művelődéstörténeti mozzanat s Ráday életének nem utolsó érdeme. Példát mutatott könyvtárak alapítására, midőn megkezdé a Rádayak híres könyvtárát. Gondoskodása külö-

[29] Málnási. — [30] Veresmarti. — [31] Intze. — [32] Veresmarti a péczeli ház udvarán így szól: «E szomorú gyászban borúlt tekintetes Rádai ház, tinektek házassági szövetséges örömetek háza vala.»

nösen a magyar nyelvű termékekre terjedt ki; a mit magyarul nyomtatva vagy írva talált a két magyar hazában, nagy költséggel összevásárolta. Sárkány Dávid, a halotti szónok, dicsekedve említi, hogy ez irányban ő is szolgálhatott a megboldogultnak, ki olyan indulattal viseltetett a magyar könyvek iránt, mint egy magyar sem. Ugyanő beszéli, hogy a tudományokat Ráday annyira szerette, hogy ha üres időt nyerhetett, kedvesebb mulatsága a könyvek olvasásánál nem volt. A tudományok mellett foglalkozott azonban írással is. Sokat-e? nem tudjuk, de ránk e pihenő időből csak két kisebb darab jutott, mind a kettő magyar nyelvű. Állítólag deák distichonokba foglalta az egész theológiának magyarázatát,[33] de e munkáját nem ismerjük. Az egyik magyar munka az önéletrajz, melyet 1720-ban írhatott, mert addig terjed; másik a Darvas János ecetéről írt versezet s a hozzá való levél, ez 1729-ből való, az egyetlen tréfás költemény, mely e szeretetreméltó, vidám lélek után fenmaradt.

Vallásosságáról Kármán is bizonyságot tesz, ki egész napokon, sőt éjeken át látta őt ájtatoskodni, könyörgésekbe és szent elmélkedésekbe merülten. A *Lelki Hódolást* maga használta legbuzgóbban s egész életén át.

A mellett azonban nem feledkezett meg egyházáról sem. Továbbra is szolgálta azt elmebeli

[33] Miskoltzi.

törődésekkel úgy, mint költekezéssel, anyagi áldozatokkal.[34] A református eklézsiák főkurátora volt.[35] A prédikátorok a felekezet Nehémiásának nevezik s halálán feljajdulnak, hogy árvaságra jutott egyházuk. — Másfelől a közeli megyék, Pest, Nógrád, Hont, Gömör és Heves megyék ügyeire is üdvösen hatott, azokat tanácscsal és tettel gyámolította.[36]

Ráday Pál 1733 május 20-án, a hajnali órákban, Péczelen időzése alatt,[37] 56 éves korában halt meg. Halála váratlanul jött, családjából csak hű neje volt a haldokló mellett; beteges volt ugyan, de állapota csak négy nappal halála előtt fordult végzetesen rosszra. Idő sem volt gyermekeit, nemcsak a külföldön tartózkodó Gedeont, vagy az Erdélyben lakó Esztert, de még a tán Nógrádban tanuló Pált sem ágyához hivatni.[38] Kimúlása

[34] Miskoltzi. — [35] Deáki Filep Sámuel, Eszter prédikátora. [36] A búcsúztató is az elsorolt megyékhez szól. Továbbá: Patai, Jánosi.

[37] Nem Ludányban, mint Ambrus véli. A halotti beszédek határozottan Péczelt említik, teste is május 21-én Péczelen tétetett koporsóba, s Veresmarti V. Sámuel péczeli ref. lelkész mondott felette beszédet «a *pétzeli* ... sírással hangzó udvarházban.» — Péczelen csak időzhettek akkor, mert a család állandó lakhelye még akkor Nógrádban volt. Ráday is 1729 márcz. 25-én, üdülő állapotában Losonczról keltezi alábbi levelét, özvegye is Ludányban marad lakáson és ott is hal el.

[38] Kazinczy szerint Gedeon «kevéssel elébb érkezék meg honjába, mint híven szeretett atyja elhunyt.» De

oly szép és szelíd volt, mint élete. Kínos fájdalmait megnyugvással tűrte, Isten ellen nem zúgolódott s 19-én már előre érezvén közeli végét, estétől egész hajnalig sűrű fohászkodással és könnyekkel Istenhez könyörgött[39] s miután a *Lelki Hódolás* XII. adójának buzgó elmondásával a halálra készülését befejezte,[40] megkönnyült szívvel nyugodni kívánt. Meg vannak örökítve végső szavai: «Hadd nyugodjam egy kevéssé!» — mondá mellette virrasztó feleségének[41] aztán elszenderedett s pár percz mulva lassú pihegéssel szép csendesen elaludt.[42] Holtteste Losonczra szállíttatván azon évi szept. 20-án[43] nagy gyászszal és szertartással, minden hozzátartozói s temérdek tisztelőjének jelenlétében a nemzetségi sírboltba

Veresmarti Sámuel, a koporsóba tételkor így szól a fiakhoz: «Tudom, szíveteket leginkább szomoritja, hogy titeket ritka példájú indúlatokkal és szorgalmatossággal nevelő édes atyátoknak, csak hideg tetemeit sem láthatjátok, utolsó beszédit és tanácsait sem hallhattátok, hanem távolról kell kísérnetek bánatos szívvel és könyhullatásokkal az ő gyászos koporsójában.» A búcsúztató is így szól: «Óh kedves bujdosó fiam, *Gedeonom!* bárcsak bújdosásodnak érhettem volna örömét... Félben kellett szakasztanod a bölcsességre való készületedet, hogy megtisztelhetnéd hideg tetemeimet, az idegen földről haza kelle sietned».

[39] Veresmarti.
[40] Miskoltzi.
[41] Sárkány.
[42] Ezt majdnem az összes szónokok felemlítik.
[43] Nem 30-án, mint Toldy írja.

temettetett el. A hely, hol porai nyugszanak, Ambrus szerint ma elhagyatott; nem emlékeztet semmi egyéb körülötte a hantjai alatt porladozóra, mint a falba helyezett ezen sírirat:

Vis Scire Viator
Dormit vt evigilet lapidali mole sub ista
PAULUS DE RADA stirpis honos et amor.
Qvis, qvantus fverit scit Panno.nec extera nescit
Natio, testantur scripta nec acta tacent.
Regio, religio ivnctim sociataqve virtus
Amissvm deflet savcia qvæqe virvm.
I nvnc, vive memor cinervm vitaeqve fvgaci
Condole et vt possis vivere, disce mori.

E feliratot állítólag *Kármán* József (tán András?) néhai losonczi ref. lelkész és superintendens szerzette.[44]

A fölötte tartott latin és magyar szónoklatok és búcsúztatók nyomtatásban is megvannak. Ezeket alább, az életrajzi forrásoknál ismertetni fogjuk, itt csak a beszédek hangjáról idézzük Széll Farkas jellemző szavait, a ki így szól: «Lehetetlen ki nem mondanom, hogy oly mély fájdalom, oly igazi keserv nyilatkozik minden sorában, melyet csak igazán nagy emberek halála képes előidézni.» E könyvből átveszszük még e három

[44] Thaly K. «Századok» 1870.

feliratot, melyek ékesszóló tanúi, mennyire feltudták fogni Ráday Pál igazi jelentőségét a kortársak.

APPENDIX EPITAPHIORUM.

Qui:

Lege fluxi Corporis,
Creatori Animam,
Corpus terræ Matri,
Memoriam Sui, probis omnibus
Die 20. Maji. A. MDCCXXXIII. commendabat,
Spectabilis ac Generosus Dominus,
Dominus PAULUS DE RÁDA.
Ad Halcyonia Pacis Coelestis properans,
Sidereæ jam novus Hospes aulæ,
BEATOS MANES
Hoc sub Saxo reliquit.
SPECTATOR quisquis es?
Partem recondi, & in Cineres solvi nesciam,
Alibi quære.
Dum vixit,
Pietatem erga DEUM, in Ecclesia;
Fidem in Regem & Patriam, in Foro;
Erga Amicos Candorem, in usu vitæ;
Gloriosi Monumenta Nominis;
Quæ acerbo dente pavet temerare livor,
Laureatis fama tubis loquitur;
ABI
et imitare.

ALIUD:

Mortale quicquid habuit,
Heic condi voluit.
VIR pietate, eruditione, prudentia magnus

PAULUS RÁDAY DE RÁDA,

Cum Theologis Theologus,
Cum Politicis Politicus,
In utroque HEROS incomparabilis;
Magna sunt Ejus in Patriam,
Majora in Ecclesiam
Cui se totum devoverat, merita.
Viator quisquis es?
Da pias Cineri lacrymas,
Et si sapis
Requiem precare.

Más:

Levetkezett tetemeit,
Míg az ISTEN trombitájának harsogására
Ujobban felöltözné,
Ez alá a kő alá tette le,
A mi tőlünk elköltözött,
De hírében még a késő maradék közt is élendő

RÁDAY RÁDAY PÁL.

Familiájának dísze, dicsősége, halhatatlansága.

Kinek Te:
Megszámlálhatatlan Virtusait
Ha megkívánod számlálni;
Egészen elborít azoknak soksága,
De;
Nem is szükség,
Mert ki vólt, és miket cselekedett?
Tudja jól az ISTEN HÁZA,
Tapasztalta a KIRÁLY,
Bizonyság az Ország,
Látták a külső fejedelmek,
Hirdetik baráti,
Nem tagadhatják ellenségi:
Hanem azt ne gondold, Utazó!
Hogy ez az ő égig érő hire s neve,
Testével együtt itt rothadna el,
Kirepültt ő belőle a főbb rész,
Oda fel van a mag,
Itt csak az üress héj vagyon eltemetve
Rothadandó teste.[45]

[45] «E magyar sírirat oly sikerült — írja Széll Farkas, — hogy mondhatjuk, azon korból ily magvas és ékes magyarsággal, költői emelkedettséggel írott sírverset alig ismerünk.

Ha majd — idők múltán — a magyar Pantheon fölemelkedik s Ráday Pál hamvai az őt megillető helyre lesznek emelve: e magyar sírirat, — melynél Rádayhoz illőbbet ma sem igen lehetne írni — méltán fogja diszíthetni emlékét!»

Özvegye 1741. január 18-án halt meg Ludányban, s Losonczra febr. 28-án vitték át. Gedeon már ekkor nős volt, Eszter is férjnél, a ki szintén megjött a temetésre Erdélyből. A Ráday né fölött tartott gyászbeszédek is megjelentek nyomtatásban, ezek közül egyik az, a mely a holtat 51 évesnek állítja. A prédikátor boldognak nevezi gyermekeit, hogy ily anyának emlőit szopták.

Ráday elég zavaros időket látott, de az ő egyéni sorsa épen nem volt sötét. Pályájának első fele fényes, a második boldog volt; szeretet és tisztelet környezte egész éltében. Kezdeményeinek szép sikerét látta, működése hazájára és egyházára nyomos és üdvös volt, nemzetségének további jövőjét megalapította, megérte, hogy imádságai s énekei több kiadásban a középülés eszközeivé váltak. Könyvgyűjtését fia, Gedeon, folytatta, ki a gyűjtést az idegen nyelvű munkákra is kiterjeszté s kincseinek méltó templomot emelt Péczelen, hova Ludányból átköltözött.

Pálnak és feleségének arczképét Mányokitól, a ludányi kastély őrzi. Ugyane kastély kertjében 1801-ben még állt (talán ma is áll) «az a vén, az az igen magosra és vastagra nőtt» familiai fa, mely alatt Pál és Gedeon, ez mint gyermek, ültek; ez alatt akkor Kazinczy III. Ráday Pállal ölelközött (Kazinczy egyik helyt nyárfának, másik helyt kőrösfának írja; lásd *Pály. eml.* 220. és 328 l. *Nemzeti könyvt.*). A Ráday által 1701-ben

kastélylyá nagyobbított és 1715-ben emeletre vett régi Verbőczy-féle ludányi udvarházról Thaly 1870-ben azt írja, hogy e «történeti nevezetességű kastély ma is teljes épen áll, s jelenleg Gyürky Béla úr tulajdona. Benne őriztetik a Losonczi Gyürkyek levéltára». Belső homlokzatán pedig a Ráday-czímer alatt ezen, úgy látszik, magától Rádaytól származó fölirat áll:

ChrIsto faVente, paCe ConCVrrente pIo
gestIente InIqVo rIngente ereCta sIstor
PaVLo De RáDa et posterItatI, Vos Vero
saLVete Intrantes VaLete eXeVntes!

A chronostichon betűi 1715-öt adnak évszámul; az önéletrajz és e fölirat megegyeznek.

Ráday Pál művei. Az Istenes Enekek.

Rádaytól a következő művek maradtak fenn. Nyomtatásban:

1. *Lelki hódolás és Istenes énekek.* Kiadások: *Kassa 1710, Debreczen 1715, 1724, *Lőcse 1726, Debreczen 1747, 1765, Pozsony 1770, Debreczen 1774. A két, csillagozott kiadás kétséges, Toldy s az irodalomtörténet csak a többi hatot fogadja el, és Ráday föllépteül az 1715-ik évet állapítja meg. Bogisich Mihály említi a lőcsei 1726-iki kiadást, le is írja, hogy kis 16-od

alakú. (*Magyar egyházi népénekek a XVIII. századból. Ért. a nyelv és szépt. o. k.* IX. köt. 1881. 19. l.) Lehet, hogy az 1724-iki évszám alatti kiadással azonos. Fontosabb az a kérdés: 1710-ben, vagy 1715-ben jelent meg először a könyvecske? Az 1710-iki kiadásról Toldy adott először hírt; e kiadást a gróf Rádayak péczeli könyvtárának lajstromából nála volt kivonat említi, de sem ő, sem más magyar könyvész e kiadást nem látta soha; különben Toldy nem tagadja létezhetését, miután az 1715-iki debreczeni kiadás is, melyet az akadémiai könyvtár bír, Toldyig a magyar bibliographiában szinte ismeretlen volt. Azt hiszszük, az 1710-iki kiadás valószínű, s Ráday föllépte éveül el is fogadható. Miért ne tulajdonítsunk e följegyzésnek hitelességet, mikor oly öszhangzó megerősítést nyer az másfelől is? Ha valaki, nem tudva ez adatról, pusztán az előszót olvasná, rájönne, hogy az előbb kelt 1715-nél. Ez előszó hangja közvetlen az 1710-iki reménytelen helyzet nyomását érezteti. Az Úr Istennek hazánkban összecsoportozott ítéleti közt bocsátja ki a szerző imádságait, mert azt hiszi, hogy ily körülmények közt legjobb az Isten országát és annak igazságát keresni. E szavak inkább illenek 1710-be, a kétség esztendejébe, mikor az ország igazságának keresésében csüggedeztek a szivek, mint 1715-be, mikor a vihar már rég elvonúlt. Bizonyára a hosszas belharczok sebeit az a négy rövid év nem gyógyíthatta be egészen,

sajogtak azok 1715-ben is, de a nemzet túl volt a válságon, s azt a békét élvezte, melyet épen Ráday is elfogadott. Miért szított volna kedvetlenséget azon állapot ellen, melyben ő maga megnyugodott? Ily éles szavak csakugyan nem festhetik 1715-öt, és nem az oly loyalis Ráday szájában. Egy másik erősség is szól 1710 mellett, de az maga is egy újabb kérdésre támaszkodik, melyet előbb tisztáznunk kell. Ez a bizonyos kérdés az eddigieknél megint fontosabb, s abban áll: mikor irta Ráday a *Lelki hódolást* és vele az *Istenes énekeket*? Alig érdekelheti valami jobban a vizsgálót, mint a mű és szerzője közti kapcsolat, és legkevésbbé közömbös, ifjú- vagy öregkor, rövidebb vagy hosszabb idő terméke-e az a mű? Általános nézet, hogy a *Lelki hódolást* benderi útja alatt szerezte Ráday, tehát 1709 végén s 1710 elején; támaszkodik e hit Ráday saját életrajzának egy pontjára, mely a benderi időzésnél így szól: «a holott még megjött a Portáról a Válasz, csináltam nagyobb részről a *Lelki Hódulás* nevet viselő Imádságos-Könyvetskét». Ha a könyv szerzése csakugyan a benderi várakozásra esnék, akkor semmi esetre sem szólhatunk 1710-iki kiadásról, mert a czímlap is, az előszó is határozottan kiemeli, hogy az imádságok és énekek rég készen voltak, s most is csak unszolásra adattak ki, akkor egész természetes lenne az 1715-ikit tekintenünk első kiadásnak. Csakhogy az imádságok és énekek korántsem

Benderben keltek, hanem már jóval korábban. Az előszó világosan beszéli: «ezen elkészíttett Imádságoknak módgyával már tíz esztendőktől fogva gyakorlottam magamat; és Idvezítőnknek parancsolatja szerint, csak *magam titkos házamban* imádtam az én Istenemet, (Mát. 6: 6.) Mindazáltal meggyőzettetvén némelly Atyámfiainak kérések által...» stb. Tehát már a könyv megjelenése előtt tíz év óta használta az író az abban foglalt imádságokat. A kezünkben levő 1715-iki kiadás éve és a benderi út éve közé sehogysem fér be a tíz esztendő, még ha a most említett kiadás volt is az első, a munka keletkezése öt évvel előbb visszamegy a benderi útnál, egész 1705-ig, Rádaynk lakodalma éveig. Bizonyos tehát, hogy az énekek és imádságok nem Benderben születtek, és hogy Rádaynk idézett szavai másként értelmezendők. Valóban, közelebbről tekintve, ő nem azt mondja, hogy itt szerzette a kérdéses imádságokat és énekeket, hanem csak itt «csinálta az imádságos könyvecskét». Csak a könyvet csinálta, mintegy összeállította, sajtó alá rendezte, könyvvé dolgozta; de az egyes darabok előbb megvoltak. E darabokat, minthogy a közönség elé volt bocsátandó, rendezni kellett, át is dolgozni, azért bizonnyal tüzetes revisió alá vette őket, végig simítgatta, sőt átalakította, a közönség szükségeihez alkalmaztatá, kiválogatta, s talán újakat is írt. Ez lehetett az ő munkája Benderben, és már ezt

hozzátartozóinak amaz unszolására tette. Így Benderben már egyenest sajtó alá dolgozott, engedve a kéréseknek, s mi természetesebb, mint hogy 1710-ben hazajövén, a befejezett munkát kinyomatta? A Besszarábiából hazatéréstől a Lengyelországba távozásig terjedő itthonlétel alatt, vagy esetleg Lengyelországból is intézhette a nyomatást, mely a péczeli könyvjegyzék szerint is épen erre alkalmas helyen, Kassán történt.

Ráday tehát legalább 1705-től fogva bizonyosan «élt az imádság ama módjával», mert az 1715-iki kiadás előszava tíz évre mutat vissza. De a valószínűség ennél még tovább megy. A mint mondva volt, az előszó tartalma egészen 1710-re vall; az 1715-iki kiadásban ez is, mint az egész könyv változatlanul csak lenyomatott. Ráday tehát 1710-ben hivatkozik tíz éves gyakorlásra, s így az imádságok és énekek szerzése még 1700 ban elkezdődik. És ez egyébként is valószínű. Ráday fiatal ember volt ugyan, csak huszonhárom éves, de már önálló. Épen akkor került haza, telepedett meg otthon, lett megyei jegyző, építtetett is Ludányban kastélyt. Maga ura lévén, maga osztotta be magának idejét, rendezte be foglalkozását, életmódját. Nem valószínű-e, hogy mikor így kész emberré lett, akkor alkotta meg magának az imádságokat is, melyekkel, egyebek mellett, «saját titkos házában» szive szerint dicsérhesse Istenét? Az otthon fogalmába beletartozott akkor az áhitat fogalma,

és ha egy oly vallásos ember, mint Ráday, otthont alapított, az oltár felállítását nem halasztotta sokáig. Kivált énekszerzésre, költői ömledezésre melyik életkor hajlandóbb, mint a 23-ik életév s a legközelebbiek? E szép játékot a stil virágaival mikor űzhette volna több kedvvel a tollforgató Ráday, mint huszonhárom, huszonöt éves kedélylyel, az 1700—1703. évek békéjében, a megyei kisebb körű teendők mellett s az otthon csöndjében. A saját szükségére való imádságokat s énekeket nagy részint megírhatta már akkor. Attól fogva sem ideje, sem alkalma, az országos ügyek halmaza közt s otthonától többnyire elvonva, nem volt többé annyi, egész 1711-ig. Nem mondjuk, hogy az eredeti imádságokat később évről-évre nem módosította vagy nem szaporította, ezt tehette különösen a benderi «könyvcsinálás» alkalmával; de ezen «imádságok módja» bihetőleg 1700-tól kezdődik. Végeredmény: az imádságok és az énekek szerzése az 1700—1709., de legalább az 1705—1709-ik évek időközére teendő; Ráday írni kezdte huszonhárom, legfeljebb huszonnyolcz, végső alakban megállapította harminczkét éves korában.

A fenmaradt legrégibb kiadás 1715-ből való, melynek egy igen ritka példányát az akadémia könyvtára őrzi. Jelen kiadásunk szövege e leghitelesebb kiadáson alapul. A könyv formája kis 12-rét. Szép tiszta nyomás, igen jó helyesírással. Teljes czíme: «*Lelki hodolás*, Avagy: Az igaz Ke-

resztyénhez illő *Buzgó imádságok.* Mellyekkel, Mintegy parantsolat szerint való bizonyos adóval, az ő Urának 's Istenének béhódolni tartozik. Mellyet Már az előtt maga gyakorlására (in privato) el-készítvén, most némelly hozzá tartozóinak kívánságokra, másoknak is hasznokra, ahoz alkalmaztatott *Istenes uj énekekkel* ki-adott *Rádai Pál,* A' Magyar Koronának (Tit. 4-to, Part. I. Op. Decr. Tripart.) és ama' hervadhatatlannak, (1. Pét 5: 4) egyik méltatlan Tagja. — *Debreczenben.* Nyomtat: *Miskóltzi Ferentz* által, 1715. esztendőben». A címlevél másik oldalán jelige gyagyánt ez áll: «Adjátok meg a mi az Istené az Istennek, a mi a császáré a császárnak. Máté 22: 21.» Azután következik az Előljáró Beszéd, melyből érdekességöknél fogva kiemeljük a következőket: «Csudálod, nem kétlem, hogy a midőn a megesmért Authornak más külső nagy dolgokban forgolódó pennájától, egyéb munkát reméllenél és várnál, ezen, mintegy hivatalom kívül tött, és belső Egyházi embert illető kis írást terjesztem szemed eleibe. Mindazáltal, mivel ezt az egyet ítéltem lenni Szükséges Dolognak és ez által a *jobb részt kívántam választani (Luk. 10: 42.)* úgy hiszem, mentt lészek előtted, kivált ha az Úr Istennek Hazánkon mostani öszvecsoportozott ítéleti között, *először az Istennek országát és ennek igazságát* más dolgok felett *keresni,* velem együtt jobbnak és hasznosabbnak lenni bizonyosan elhiszed. *(Máté 6: 33.)* De

ennek felette netaláután azt is mondhatod, hogy annyi sok rendbéli Imádságos könyvek között ennek kibocsáttatása mind szükségtelen, mind pedig csak az Authornak kérkedékenységére való: Mindazáltal kérlek: tudd meg, (a mint a Könyv *Titulusa* alatt is feljegyzettem,) ezen elkészíttett Imádságoknak módgyával már tíz esztendőktől fogva gyakorlottam magamat; és, Idvezítőnknek parancsolatja szerint, csak *magam titkos házamban* imádtam az én Istenemet, (Mát. 6: 6.) Mindazáltal meggyőzettetvén némelly Atyámfiainak kérések által...» stb. Kijelenti egyszersmind, hogy a használatban levő régibb imádságos könyveket nem akarja kiszorítani, a magáét csak azok mellé ajánlja. A könyv tartalma két részből áll, az imádságokból és az énekekből. XIV «adó» képezi amazokat, s egy reggeli és egy esti imádság, két «adó» után vers van függesztve; terjednek az 1—81 lapokra. Az Istenes Énekek száma huszonkettő, miből kettő átdolgozás; elfoglalnak a könyvben, új számozással 1—65 lapot. A két rész tartalmilag jóformán ugyanaz; de irodalmi nevezetessége csak a második résznek van; ez költészettörténetileg igen fontos. E kiadás mellőzi is az imádságokat, a *Hódolás*ból csupán az Énekeket veszi föl s azt a két verset, mely az imádságok közé van iktatva.

2. *Önéletrajzi adatai.* Így nevezve Toldynál. Kiadva Thalytól a *Rákóczi-tár* I. kötetében Pest, 1866, *Ráday Pál napló-írása*, 1677—1720. czi-

men. Eredetije a péczeli gr. Ráday-levéltárban, másolata *51. Quart. Hung.* alatt a nemzeti múzeumban. E másolatból közli Thaly s utána mi. Ez önéletrajz (mert inkább az, mint napló) minden szűkszavúsága, majdnem szárazsága s hézagai mellett is becses emlék, Ráday életrajzához a leghitelesebb forrás. Főleg e szempontból e kötetben újra megjelen. Ráday ezt egyszerre írta, mint a bekezdésből is kivehető, még pedig hihetőleg 1720-ban, mert addig halad.

3. *Benderben menő Utazásomnak Diáriuma.* Eredetije a péczeli gr. Ráday-levéltárban, másolata *(51 Quart. Hung.)* a nemzeti múzeumban. Kiadva először Jerney Jánostól, *Tudománytár* 1841. Értek. IX. 117, 178, de régisége modernizálva; másodszor Thalytól: *Rákóczi-tár* I. az eredeti helyesírással; harmadszor itt. Ez már csakugyan napló, a benderi útazást írja le benne, napról-napra, sőt órák szerint elmondva a történteket. Befejezetlen. 1709. okt. 27-ével kezdődik, mikor a fejedelem Rádayt Husztról útnak indította, s halad decz. 15-ig, hol minden okadatolás nélkül megszakad; a visszatérés már nincs leírva. Különben az útazással egykorúnak látszik, vagyis 1709-ben kelt. Itt Ráday magyar prózájának mutatójául áll, mely czélra sok része alkalmasabb az önéletrajznál.

4. *Ráday Pál versei Darvas János ecetéről.* Írta Ludányban 1729. márczius 25-én. Eredeti kézirata *924. Fol. Hung.* (e collect. Gabrielis

Nagy) a nemzeti múzeumban. Eddig ismeretlen, tehát ezúttal jelenik meg először, az eredetiről másolva. Az egyetlen tréfás vers, mely a különben vidám Rádaytól felmaradt; egyszersmind az egyetlen Zrínyi-forma tőle. Szerzésének alkalmát a hozzávaló levél magyarázza meg. Darvas János, közeli rokon, tréfásan búcsuztató verseket írt «szegény megholt Bencze nevével» Rádaynak egyik sógorára. Annak aztán, üdülő jó kedvében, Ráday játszsza kezébe a tronfot, csúfolódó költeményt ír arról, mennyire mód felett szereti Darvas János az eczetet, a mi pedig köszvényét nem gyógyítja. Ezt elküldi sógorának, hogy feleljen vele Darvasnak, mint sajátjával. Sőt még másik verset is mellékel, hogy legyen sógorának tartaléka, ha Darvas felelni talál. Ez egy tréfás sírirat, mely a búcsuztatóért megy cserébe.

Kéziratban:

1. *Descripto historiae arcanae infausti praeteriti belli. Sub Carolo VI-to scripta. Anno 1713.* Toldy, Koppi után *Arcana sui temporis motuum historia* néven idézi. III. Károly felszólítására latin nyelven írta. A nemzeti múzeum kéziratárában 2549 fol. lat. alatt. Huszonkilencz lapra terjed ívnagyságban, ebből húsz lap a tulajdonképeni emlékirat, négy lap még Ráday írásával okirat mássa, öt lap pedig más írás, a Ráday által kötött 1707-iki szövetség Nagy Péter czárral.

(2. Ráday Pál énekei közül egynéhány. Pápa, 1720. Tizenketted alakú kézirati könyvecske, a

nemzeti múzeumban (*35. duod. Hung.*). Az írás többféle, egyik sem Rádayé. Nem külön költemények, mind az *Istenes Enekek*ből írvák ki. Az énekek közül különben nem csak «egynéhány» van benne, hanem a három utolsó kivételével mind; a reggeli ének kétszer is előfordul. Variansokat az eltérések nem képeznek, nem eredvén Rádaytól. Bővítve egy költemény sincs bennök, az eltérések is csak egyes szókat érintenek, s a leíró szeszélyéből erednek. (Pl. e helyett: A világ s a test..., ez áll: világ és test.) Alkalmasint a kiadás elfogyott, s úgy másolta le valaki e népszerű énekeket.)

(*3. *A theologia magyarázata latin distichonokban.* Ily művéről csak egyik halotti szónok, Miskóltzi Sz. János után van tudomásunk, de tényleg nem ismerjük.)

Mind e művek közül egy könyv, a *Lelki Hódolás* biztosít Rádaynak helyet az irodalomtörténetben, különösen pedig az *Istenes Enekek*, úgy, hogy ő mint költő szerepel.

Az irodalomtörténet a hanyatlás korszakának alakjai közt emlegeti, az irodalmi pangás azon sivatagába helyezvén őt, mely a szatmári békétől Bessenyei föllépteig terjed (1711—1772.). Együtt nevezi Faludival és Amadéval, mint oly oázt, melyen a sivárság közt jól esik a szemnek megpihenni, mutogatják azonban rajta is a korszellem demoralizáló hatását, a szatmári béke nemzetietlenítő befolyását.

A mi költészetének megítélését illeti, a vele foglalkozók nézeteit ezennel összeállítjuk.

Kazinczy nem méltatja figyelmére ebbeli munkásságát; említi, de nem tulajdonít annak fontosságot. Legalább így ír róla: «Magyar nyelven és nyomtatásban egyedül Könyörgései és Szent Énekei jelenének meg, *Lelki Hódolás* czím alatt. Nyelvünk és Literaturánk barátjai előtt pedig az által tette tiszteletessé magát, hogy valamit magyarul nyomtatva talált, nagy gonddal összevásároltatta, s így ő leve első, ki Magyar Bibliothecát állított». Tehát a könyvgyűjtéssel tett az irodalomnak szolgálatot. De Kazinczy elveinél fogva nem találhatott örömet az ósdi költésnek különösen lyrai emlékeiben; az egyetlen Zrínyi nagy epikai conceptióját tudta méltányolni.

Toldy tulajdonít neki irodalmi jelentőséget először. A *Költészettörténet*ben (a második kiadás 315—316. l.) sajnos panaszra fakad a nemzetietlen kori lyra állapota felett, hogy az egyházi lyra a világinál is silányabb volt, a katholikusoknál szünetelt, az evangelikusoknál tengődött. «Csak a reformátusoknál csillámlott még egyszer fel a vallásos költészet, még pedig régibb hymnologiájokat elhomályosító fényben Ráday Pál énekeivel, melyeket valódi vallásos buzgóság, hathatós gondolatok és nemes nyelv tüntetnek ki.» Tehát egy magános jelenség a pusztában, annál egyetlenebb, mert a kit vele együtt szokás említeni,

Szőnyi Benjámin hódmezővásárhelyi ref. lelkész csak egy félszázaddal később 1762-ben követte, s az is csak a tartalomban volt méltó utóda Rádaynak, míg — egyes költői helyei daczára — «darabos és sokszor prózai nyelvével s harmoniátlan verselésével a lyrai művészetet egyáltalán nem mozdította elő».

Ifj. Szinnyei József is úgy ítél, hogy «az egyházi énekköltők közt legkiválóbb Rádai Ráday Pál, kivel a protestánsok vallásos lyrája újra felcsillámlott». Énekei «a református énekköltészet legbecsesebb darabjai közé tartoznak. Valódi mély vallásosság lengi át dalait, gondolatai hathatósak, nyelve erőteljes». (*Irodalmunk története 1711—1772.*, 26—27. l.)

Beöthy egygyel szaporítja Ráday társaságát, B. Várkonyi Amade Antallal, László édes atyjával, ki 1736-ban bocsátott ki egy füzet, élénk képzelettel és erős hittel írt éneket; de azért «az egyházi lyrában mind a nyelv nemességét és ere jét, mind az érzés igazi buzgóságát tekintve, első helyen állanak Ráday Pál énekei». (*A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése.* Negyedik kiad. I. 93 l.)

Ambrús szerint Ráday az egyházköltés terén valóságos jelenség. «Vallásos énekeivel új világot tárt fel a vallásos, különösen pedig a református vallásos költészet mezején; mert igaz ugyan, hogy e vallásfelekezet a XVI. században s XVII-ik elején számos, derék, vallásos lyrikussal bírt, de

ezeknek terményei sem gondolat, sem nyelv tekintetében nem haladtak annyira, mint Ráday; később pedig megszünt a működés, s csak a múlt idők vívmányai forogtak kézen, s így e téren is pangás állott be; azonban Ráday föllépésével oly haladás mutatkozott... (Idézi Toldynak föntebbi szavait.) Igen; mert a XVI. századbeli református énekgyűjtemények bár teljesen eleget tettek a szükségletnek, s egyszerűségöknél fogva inkább hatottak a valódi belső vallásosság ébresztésére s ápolására, mint a legújabb kor hasonló termékei, s bár Szenczi Molnár Albert zsoltárfordítása verselés, nyelv s kifejezés tekintetében valódi classicus mű: mindazáltal *hathatós gondolatokban*, hatást nem vadászó, költői kifejezésekben, az alak és tartalom szoros összeillesztésében, a belszerkezet kerekdedségében, valódi magyar zamatú, tiszta s *erőteljes nyelvezetben* Ráday oly tulajdonságokat egyesített, melyek egyenként és összesen emelik művét a jelzett magasságra.» Különösen elragadja őt «a nyelv mesteri kezelése». «Sokszor mintha I. Balassa Bálintot hallanók, a mint azon az egyszerű, mégis hajlékony s zengzetes nyelven nyilatkozik a bűn öntudata s a megindúlt, vallásos mély érzelem. Nem találjuk Rádaynál a későbbi korban oly divatossá lett virágos, költői nyelvet, bár ő is használja a képeket s alakzatokat; de melyek módjával alkalmazvák; átalában az ő költészete az érzelem, a buzgó vallásosság s a

romlatlan, vallásos kedély hangján szól a szívhez, mely egyszerűségében annál mélyebb hatást szül. De nemcsak elődeit haladta meg Ráday, hanem utódai is sokáig hasztalanul igyekeztek utolérni őt.»

Bogisich Mihály szerint is «Ráday Pál a múlt századbeli protestáns egyházköltők elsőrangú csillaga... *Vallásos érzet*, Isten akaratjában való megnyugvás szól a *szép nyelvezetű* költeményekből». Két korlátot azonban állít Ráday jelentősége mellé. Egyik az, hogy csak a protestáns vallási költők közt mondja elsőnek, noha csillagnak; másik az, hogy környezetét ugyancsak megszaporítja, kimutatván, hogy — kivált egyházi népénekek dolgában — mégsem uralkodott akkora sivárság. Különösen a protestánsok igen sok énekes könyvet adtak ki; másfelől a katholikus énekes könyvek, ha számra nem, poétai szépségekben s dallamosságban versenyeznek a protestánsokkal, így Náray *Lyra coelestis*e (1695) és Illyés István énekei (1693), melyek e korban örvendtek legnagyobb elterjedésnek. Még egy érdekes észrevétele van Bogisichnak, mely szerint «a buzgó kath. II. Rákóczy Ferencz befolyása meglátszik e könyvön».

Az álláspont tehát lényegileg ugyanaz. *Irodalomtörténeti jelentőségét* mindenki körülbelül abban látja, hogy a nemzetietlen kor első egyházi lyrikusa volt s a reformátusok énekköltésében olyan alak, ki saját korában egyedül hor-

dozta vállain a hymnologia szent ügyét. Az *aesthetikai* megbecslés is pontosan összevág; mindegyik az *érzés buzgóságát, a gondolatok és a nyelv* nemességét és hathatóságát emeli ki. Csak a fokozat különbözik. Toldy és Ambrus legmagasabbra teszik, szerintök a régi énekköltészetet is elhomályosítja, Szinnyeinél csak versenyez a legjobb prot. énekekkel, Beöthynél egyszerűen kora énekköltői közt az első, Bogisichnál pedig a református énekköltés elsőrendű csillaga.

Némileg más oldalakat emel ki Csernátoni Gyula. Szerinte Molnár zsoltár-fordításainak hangját megközelítik Ráday hymnusai. »Ez énekekben a töredelmességnek és ragaszkodásnak sokszor mély és tartalmas kifejezéseivel találkozunk. Nem tud ugyan szabadulni e hosszadalmasságtól, túlságos részletezéstől ő sem, de legtöbb elődjét mégis meghaladja az egyházi énekköltészet terén kifejezései választékossága s szellemének magasabb röpte által. Nagy előhaladás nála az is, hogy inkább az érzésekre és képzelemre akar hatni, mint az értelemre, s a vallásos énekeknek ez is a főkelléke. Nem keresi a kifejezéseket s ez egyszerűleg kedvessé teszi. Érzelmei sem fokozóknak a rajongásig mint a szombatos énekek némelyikében, sőt a szenvedélyesebb hangig is ritkán . . .» (*Figyelő*, XII. 329. 330. l.)

Szokás továbbá nála dícsérni a technikát is, a versformák nagy választékát. E tekintetben

nagy súlylyal bír az, hogy Arany is meg van vele elégedve.

Épen e ponthoz fűződik aztán Aranynak egy másik, igen érdekes föltevése. Azt hiszi nevezetesen, hogy Rádaynak alkalmasint egyéb, szerelmi költeményei is voltak. Legalább feltünőnek találja, hogy csak vallásos költemények származtak volna tőle. «Jól tudjuk — úgymond — hogy a kor vallásos szelleme, kivált a reformátió óta, a lyrai kebelnek kiömlését nem igen tűrte más mint vallásos irányban: Balassától kezdve, a kik világi költeményeket írtak is, többnyire szent énekek kiséretében bocsáták a világ elé, vagy mert a buzgó szív ily dalok költése által belső szükségét elégíté ki, vagy talán azért is, hogy meg ne itéltessenek csupa világias hajlamukért. Gyöngyösi legalább a *Cupido* után, mintegyve zeklésül látszik nyújtani *Rózsakoszorúját* s a többinél is az *Istenes énekek* szinte elmaradhatatlan a «Világiaktól.» Rádaytól csupán az elsőbbeket ismerjük. Nem írt-e vajon, fiatalabb korában, ő is «Világiakat?» oly kérdés, melyre többé nincs mód megfelelni; de ha tekintjük versbeli gyakorlottságát, melylyel egyszerre föllép *Istenes énekei*ben, hajlandók vagyunk föltenni, hogy ifjúsága nem folyt le figyelemreméltó kisérletek nélkül a «világiakban», de a melyeket ő, gondosabb mint a második Balassa, mint Zichy és többen, az enyészetnek adott által, mielőtt iró szekrénye zárt helyéből csak egy is

közforgalomba jutott volna. Annyi kétségtelen, hogy a XVII. század lyricusai és Amadé között összekapcsoló lánczszemre van szükség: és én, ha Ráday Pál formáit tekintem az *Istenes énekek*ben: hajlandó volnék azt gondolni, hogy e lánczszem ő. Akármint legyen: az énekek, míg egyfelől vallásos költői kedélyről tesznek bizonyságot, más oldalról a nyelvkezelésben, a költői technikában szembeötlő haladást tanusítnak, elannyira, hogy alig lehetne őket megkülönböztetni a reformátusok azon templomi énekeitől, melyek egy egész századdal később s már a Csokonai iskolájában növelkedett versszerzők ügyessége által keletkeztek.»

Arany nézetei tehát e három pontban összegeződnek: 1. Ráday írhatott világi verseket ifjabb korában, de mielőtt napfényre kerültek volna, el is enyésztette őket; 2. a XVII. század lyrikusai meg Amadé közt kapocsnak kell lenni, és e kapocs alighanem Ráday; 3. az énekek a nyelvkezelésben s költői technikában szembeötlő haladást mutatnak. (Arany: *Irói arczképek*: V. Ráday Gedeon. *Prózai dolgozatai* közt.)

Ez utolsó pontot érinti Ferenczy Zoltán is. Az énekek «a magyar rhythmicus verselésnek néhol igen szép példáit mutatják, habár igen sokszor döczögősebbek számos előbb írt költőkéinél... Jó hangzásuk miatt ez énekek igen kedvesek voltak s valódi forradalmat idéztek elé a nagyon is meglankadt és folyton csak a régieket utánzó

protestáns egyházi énekköltészetben, s innen kimagyarázható, hogy az énekek elsőmegjelenésöktől (1715. Debreczen) a XVIII. század folyamán oly számos kiadást értek». (*A népies versalakok története műköltészetünkben.* Budapest. 1879.)

A mi czélunk Ráday életadatait és munkáit mások számára hozzáférhetővé tenni, nem pedig költészetéről tanulmányt írni, azért csak néhány, el nem hallgatható megjegyzést teszünk, a mi Ráday álláspontjának s értékének meghatározásához az eddigiekhez járuljon.

1. Ráday költeményei voltakép csak szereplésökre nézve tartoznak a hanyatlás korszakába, mert akkor voltak népszerűek s akkor jelentek meg kiadásai: de nem tartoznak oda keltökre nézve. Ez énekek irójára a szatmári béke semminemű nyomasztó és leverő utóhatást nem gyakorolhatott és rajta semmit nem korcsosított, mert a szatmári békét megelőzőleg születtek (legkésőbb 1705 és 1709 közt.) Ellenvethetni, hogy ez énekek is ugyanazon viszonyok méhében fogamzottak, melyeknek gyümölcse a szatmári béke lőn, tehát az idők komorsága színezi őket is; azonban a mi komorság e költeményben látszik, nem a közbúnak a szerző lelkére vetődött árnyéka, hanem egy vallásos kebelnek magakinzó érzékenysége, az akkori hitérzület, de nem a hazafiérzület silhouette-je. Általán ő inkább bezárja a XVII. századbeli főrangú költők sorozatát, mintsem Faludiéknak lenne kortársa.

2. Ráday Pálban az irodalomtörténet az írót megfelezi, s egyik felére ruházza az egész dicsőségét. Csak a költőt emeli ki, jobban is a kelleténél s mellőzi a prózaírót. Pedig ez az egész felfogás újabbkori fictió; saját korának eszébe sem jutott énekeit többre becsülni mint imádságait. Sokat emlegetik őt a múlt században, művét is «ama kisded könyvecskét, de aranybetükre méltó könyvecskét», de minden emlék arra mutat, hogy egyaránt kedves volt annak mind a két fele, és soha nem gondoltak arra a kiadók sem, hogy az énekeket külön közrebocsássák. A református templomok bolthajtásai és a református házak gerendái alatt egyformán használták a könyörgéseket mint az énekeket. A történeti valóság az, hogy ő épen úgy hatott prózai, mint verses műveivel. S valóban a *Lelki hódolás* stilusa, nem habozunk kijelenteni, érdemel annyi figyelmet, mint az *Istenes énekeké*. Tiszta, választékos és ihletett stilus az, melyhez a Benderi naplóét hasonlítani sem lehet; mondatai kereken és simán peregnek, a nyelv szép és kifejező. A magyar próza történetében legalább az a hely illeti meg Rádayt, mint a költészet történetében, s ott talán nem is múlják annyira felül mint itten.

3. Ráday költő is, de nem kiválólag az. Meg kell jegyeznünk, hogy sajátságos ellentét van költészete és jelleme közt. Ráday énekeit olvasva, legfölebb egy buzgó vallásos ember képét nyerjük, kinek szelleme meglehetősen komor, s a ki

inkább öregnek tetszik, mint ifjúnak, — a vidám, szeretetreméltó és gyermeteg Rádayt nem találjuk azokban. Lelünk egy oly alakot, a milyen az akkori időkben több is volt, de nem leljük épen őt. Valami szoros kapcsolat közte és énekei közt nincs. Ez énekek nem tükrözik egész egyéniségét, nem tükrözik annak minden oldalát. Csak egy érzésével, a buzgósággal merül műveibe; hazafi érzése, családi érzése nem olvad azokba. Műveinek nincs nemzeti színe, annál kevésbbé egyéni zamatja. Az előbbi hiány különben általán jellemzi a magyar protestáns énekeket, melyek kevésbbé hazafiasak a katholikusoknál; az utóbbit pedig a vallásos költemények közös stilje magyarázza, bár nem egészen. Még az a buzgóság is Ráday verseiben, noha meg vagyunk győződve igazságáról, többnyire kölcsönzött hangokban és formákban jut kifejezésre; tudjuk, hogy bensőséges, de nem eléggé látszik annak. E költemények eszmeköre, kifejezési készlete, szerkezete épen oly hagyományosak, mint dallamaik. Kettőnek kivételével a zsoltárok stiljét viselik magokon, azok motivumait variálják, hangját utánozzák, vegyítve itt-ott a keresztyén középkor eszmevilágának egy-egy vonatkozásával (az ember kardinális ellenségei: test, ördög és világ stb.) Általán Ráday két stilben dolgozott: a református énekstilben, melynek alapját a zsoltárok képezik, s a kath. énekstilben, a középkori hymnológia modorában. E nemből két darab van énekei közt, szent Bernát

énekének egyik átdolgozása, másik fordítása; idetartozik azután az imádságok közt levő két darab is. Ráday költeményei közt épen ezek a legédesebbek, a legsímább nyelvűek, legdallamosabbak. Ráday könyve még azon protestáns könyvek közé tartozik, melyek nem szakítottak teljesen a katholicismussal; szent Bernát hymnusa megragadja őt, két alakban is átülteti és sehol sem lendületesebb mint épen itt.

Azt a nézetet tehát, mintha Ráday új lendületet adott volna az énekköltésnek, nem kell az énekek tartalmára vonatkoztatnunk. Tartalmilag nem reformálta ő azokat, övé csak az átöltöztetés érdeme. Alig más, mint szerencsés variáló. Szenczi Molnár Albert zsoltárainak örökös éneklése kívánt már némi változatosságot, s Ráday újabb formában adta a hitélet és áhitat régi eszméit és hangjait.

A laza kapcsolat oka épen az, hogy Ráday fiatal korában szerzette az énekeket, a mikor a bűnbánat, a kegyes érzés nem rendelkezik még saját hangokkal s a buzgó lélek inkább felveszi a kész eszmekört, mintsem újat teremtsen. Azért Rádayt buzgó indulata s irói tehetsége az énekköltésre ösztönözték ugyan, de nem öntötte abba egész lelkét, nem is teremtett, csak alakított.

Van mégis, buzgóságán kívül, egyéniségének egy más oldala is e művekben: a jártas stiliszta is előttünk áll bennök, a kinek vannak gondolatai s kifejezésbeli gyakorlata. Szenvedélyes íro-

gató volt, megpróbálta erejét az énekszerzésben is; de énekein akárhányszor áttetszik a rhetori öntudatosság, mit több darabjainak thematikus dolgozása is bizonyít; itt a tárgy mintegy feladvány szerepel, ott az észmenet igen logikus.

Nem lehet tagadni, hogy Ráday könyve bár változat, de szerencsés. Vannak hathatós gondolatai, képei. A nyelv emelkedett, igazán nemes; sok helyt van benne szárnyalás, költői szín és illat; de sok helyt visszahat a forma a gondolatra, melyet eltorzít a rím kedveért. Sok sornál érezzük, hogy ez a rím miatt van, sok gondolatnál, hogy az illusiót sérti és csak azért van erőltetve, mert egy szót belőle már a rímnek előlegezett. Ütemezése általában jó, rhythmusérzéke eleven.

5. Ráday Pál a versformában sem volt újító. Versformái mind a régibb, ismert egyházi énekek nótájára szabvák, hiszen ez is egyik oka volt elterjedésöknek, Ráday szerzeménye nincs köztök. De ha nem volt újító: választékos volt s ebben is van újság. Népdalforma alig van énekei közt, a közönségesebb versalakokat nem keresi; a válogatott ritkább formák művelése és terjesztése érdem nála. Neki ritka szak- és sorszerkezetek kellenek, olykor kereszt-, olykor ölelkező- vagy még szövevényesebb rímekkel. Szenciből szedi mintáit, válogatva a mesterségesebbeket. E minták szabása eredetileg nem magyar, tudjuk, hogy franczia dallamok szövegének utánzásai; de

Rádaynál sohasem magyartalanok, s ő tisztán és szabatosan ütemez. Ütemtartása sokkal jobb is rím-technikájánál, amazért alig kényszeríti a gondolatot. Általán verselése korában a legjobbak közé tartozik, bár sok régibb költőével nem versenyez.

6. Arany észrevétele: írt-e Ráday ifjabb korában szerelmi verseket is? — ma is nyilt kérdés marad. A gyanítás épen nem foglal magában lehetetlenséget, de valószínűbb sem lett. Arany szavaiból látszik, hogy ő a *világiak* irását előbbre, «fiatalabb» korba teszi, mint az *Istenes énekek*et, úgy hogy amazokon szerezhette volna meg Ráday technikájának biztosságát. Most azonban már tudjuk, hogy az énekek is teljesen ifjukorából valók, alkalmasint már 23 éves korában kezdte irogatni őket. A jó technikát nem annyira a gyakorlatnak, mint az érzéknek tudhatjuk be.

7. Aranynak az a következtetése, hogy a XVII. század lyrikusai és Amade közt összekapcsoló lánczszemre van szükség: azóta fényesen igazolva van b. Várkonyi Amade Antal, László atyja verseinek napfényre jöttével. De ez meg is dönti azt a gyanítást, hogy a kapocs Ráday. Különben is Arany szavai kizárják egymást. Ha Ráday a világiakat féltékeny gonddal az enyészetnek adta oda volna által, mielőtt irószekrénye zárt fiókjából csak egy is közforgalomba jutott volna: akkor nem is iskolázhatták nála magukat az ifjabb verselők.

Ráday Pál életrajza, ismertetői.

Eredeti források:

1. *Ráday Pál* Önéletrajza.

2. *Ráday Pál:* Benderben menő utazásomnak diáriuma. L. mindakettőt e kötetben. Kissé szűkszavú, de leghitelesebb források.

3. A Ráday Pál fölött tartott *halotti beszédek*. Ez egy negyedrétű kötet, a nyomtatás helye nélkül, csak a nyomtatás esztendeje van megjelölve: 1735. Hosszas czimének kezdete: Párjához Igaz és Tökélletes Szívnek gyógyulhatatlan Sebe, Mellyet vett a Mindenhatónak Keze által életének kegyes, és mindvégig hűséges Társától Néhai Tekintetes Nemzetes és Vitézlő Rádai RÁDAY PÁL urtól, A Halál által lett megfosztatásával, nagy keserűséggel illettetett MÁRA, Tekintetes és Nemzetes KAJALI KLÁRA Asszony stb. Tartalmaz 6 beszédet, 1 búcsúztatót és a föntebb közölt sírverseket. A beszédeket tartották: *Veresmarti V. Sámuel*, péczeli ref. lelkész Péczelen az «elfelejthetetlen bánattal illettetett szívekből származott jajgató sirással hangzó udvarházban,» 1733 május 21-én, a koporsóba tétel alkalmával; *Miskolczi Sz. János* losonczi ref. lelkész és esperes a losonczi templomban 1733. szept. 20-án, a családi sírboltba helyezéskor; *Kármán András*

ugyanott és ugyanakkor (latinúl); *Patay Sámuel* ugyanakkor a «templomba bé nem fértt nép előtt a kerítésben»; *Jánosi György*, a losonczi ref. egyház «egyik méltatlan tanítója», ugyanakkor «a losonczi temetőhelyben készíttetett kryptába... való letétettetésnek alkalmatosságával, azon temetőhelyben levő színben»; *Sárkány Dávid* ragyistyáni ref. lelkész ugyanakkor a temetőszínben. A beszédek közül a Kármáné latin, a többi mind magyar. Legszónokibb a Sárkányé. A *Prosopopoeia. A megholtnak búcsúszava* kettős czím alatti szokásos búcsúztatónak szerzője nincs nevezve. Végül vannak a sír-iratok. — A gyüjteményt Széll Farkas ismertette röviden a Századok 1873. folyamában (296—300 l.) s ugyancsak az ő szívességéből használtuk mi is.

4. A Ráday Eszter gr. Teleki Lászlóné fölött tartott *halotti beszédek* (Kolozsvár 1766.) Ebben *Málnási László, Deáki Filep Sámuel, Intze István, Bod Péter* beszédei foglalnak magokban egyes adatokat.

5. A gr. Ráday Gedeon fölött tartott szónoklat: *C. Koppi*, Oratio quam Ged. Comiti de Ráda mon. esse voluit. Pest 1792.

6. Pulay Jánosnak a szatmári békességről írt munkája. (Gr. Károlyi Sándor naplója mellett.)

7. Thaly: *Rákóczy-tár* I. k. 1868. cz. gyüjteményben.

8. Thaly: *Archivum Rákóczyanum* cz. gyüjteményben.

Egyéb életrajzok, ismertetések, adatok:

Kazinczy Ferencz: A Rádayak. Felső Magyarorsz. Minerva. 1827. II. 1227. Némi részben eredeti forrás, mert értesüléseket a családtól is nyerhetett.

Kazinczy: Pályám emlékezete. Aigner Nemzeti Könyvtárában 220. és 328 l.

Bod: Magyar Athénás 229.

Wallaszky: Conspectus Reip. Litt. 354.

Jerney János: Ráday Pál benderi követségének naplója 1709. Tudománytár 1841. — Értekezések IX.

Toldy Ferencz: Ráday Pál. Magyar Költők Élete. I.

Ambrus Mór (losonczi tanár): Ráday Pál XVIII. századbeli vallásos lantos költő. A losonczi magy. kir. áll. gymn. 1875—6. Értesítőjében. Életrajz és több ének fejtegetése.

Nagy Iván: Magyarország családai-ban.

Horányi: Memoria Hung. III. 108.

Katona: Hist. Crit. XXXVIII. 882.

T(haly) K(álmán): Ráday Pál sírirata. Századok 1870.

Széll Farkas: Még egyszer Ráday Pál sírirata. Századok 1873.

ifj. Szinnyei József: Irodalmunk története 1711—1772.

Beöthy Zsolt: A m. nemz. irod. tört. ismertetése I.

Arany János: Irói arczképek (Prózai dolgozatok közt.)

Ferenczy Zoltán: A népies versalakok története műköltészetünkben. Budapest. 1879.

Bogisich Mihály: Magyar egyh. népénekek a XVIII. századból. Akad. ért. a nyelv és szépt. köréből. 1881.

Ralovich Lajos: A hanyatlás korának lyrai triásza. Abafi: Figyelő XII. 1—25 l. (Ráday Pált, Amade Lászlót, és Faludit érti. — Rádayról 5—9 l.) Sekelyes. Néhány költeményt általános frázisokkal jellemez.

Csernátoni Gyula: A magyar ódaköltés története a legrégibb időktől Vörösmartyig. Figyelő. XII. (Rádayról: 329—330 l.)

Márki Sándor dr., Bihar irodalmi történetéből. J. Énekköltés a múlt században. «Bihar» 1884. évf. 114., 115. sz. (Ráday Lelki hódolása és életrajza.)

A LELKI HÓDOLÁSHOZ

ALKALMAZTATOTT

ISTENES UJ ÉNEKEK.

Énekeljetek az URnak új éneket.

Zsolt. 149: 1.

Az igaz istennek imádásáról.

Nóta: *Oh felséges UR mi kegyes Istenünk,*
avagy:
Dicsérd az Istent mostan óh én lelkem.

Meghódol lelkem tenéked nagy Felség,
Szentháromságban ki vagy egy Istenség:
Csak téged illet minden tisztesség;
Mert téged ural az egész föld s ég.

2. Imád a nagy ég ő teljességével,
Mondván: Szent, szent, szent az UR felségével!
Teljes a föld s ég dicsőségével,
Seregek ura erősségével.

3. Imád a földnek kiterjedt nagysága,
A királyoknak nagy hatalmassága,
A sok népeknek minden országa,
Roppant táborok sűrű soksága.

4. Imád tégedet a nap fényessége,
Az éjtszakának titkos setétsége,
Imád a holdnak ő teljessége,
A csillagoknak szép ékessége,

5. Imád a tenger s a vizek folyása,
A sok hegyeknek magas fennállása,
Minden szeleknek széllyel oszlása,
S a madaraknak ékes szólása.

6. Imád tégedet mindenféle állat,
Valamelly a földön és a föld alatt,
Mozog, csúsz, mász és járhat vagy állhat,
Tudja, táplálást csak tőled várhat.

7. Imádlak én is téged, teremtőmet,
Gondviselőmet és idvezítőmet,
Megszentelőmet s erősítőmet,
Én Istenemet s egy segítőmet.

8. Imádlak téged, Urát kezdetemnek,
Urát végemnek s egész életemnek,
Fő szerző okát a természetnek,
Halálnak urát és kegyelemnek.

9. Imádlak téged egyedűl Uramat;
Nem vetem másban én bizodalmamat:
Mikor imádlak, halld meg én szómat:
Ird bé könyvedbe Hódolásomat.

Más

Az igaz hitről.

Nóta: *Szivemet hozzád emelem, És ben ....*
avagy:
Ébredj fel óh te én szivem.

URam! jól esmérsz kinn és benn,
Mint kezed formálását;
Bélátsz szivem rejtekében,
Tudod éltem folyását:
Vajha én is esmérjem
Igazán szent Felségedet,
És eszemmel felérjem
Te nagy kegyelmességedet!

2. Légy áldott, hogy elhíntetted
Esméretednek magvát,
És házadban felemelted
Az idvességnek szavát.
Légy áldott hogy részt adtál
Nékem is esméretedben;
Setétségben nem hagytál,
S bévettél szeretetedben.

3. Néked azért nagy örömmel
Oh ISTEN! meghódolok,
Áldozom szivből hitemmel,
És te benned vídúlok.
Szolgád vagyok, esmérem,
Rám bizott kincsed sáfárja:
Tudom, kész az én bérem,
Bő kegyelmeidnek árja.

4. Te vagy, és úgy is esmérlek,
Három személy, egy felség;
Atya, Fiú és Szent Lélek,
Egy állatú Istenség.
Ezt hiszem és ezt vallom:
Hiszlek Teremtő Istennek;
Hirdetem és javallom
Nagy jóvoltodat mindennek.

5. Hiszek a JÉZUS KRISZTUSBAN,
Ki néked egy szülötted;
Bizom irgalmasságában,
Mert érettünk küldötted;
Sok kínt vallván, az halált
Halálával megrontotta,
S így mennybe útat talált,
És hajlékit elosztotta.

6 Hiszek SZENT LELEK Istenben,
Ki engem elpecsételt,
Világoskodik szivemben,
Vigasztal és megszentelt;
A mint kijelentetted,
Hiszek mindent te felőled;
S bár tőlem elrejtetted,
Hitem el nem áll mellőled.

7. Esmérlek, Istenem! ki vagy,
Mert Igédből tanúltam:
Hiszem, hogy irgalmad bő s nagy,
Melyből ki nem szorúltam.
Hiszem bizony, hogy te vagy
JÉZUS! az én Idvezítőm;
Szükségimben el ne hagyj,
S légy mindenkor én segítőm.

8. Hiszem lelkem idvességét
Bűnöm bocsánatjával;
Várom rendelt örökségét
Sok drága malasztjával:
Hiszem, és élni kiván
Illyen hitben az én lelkem,
Hogy pályámat megfutván
A mennyország legyen telkem.

Más

A reménységről.

Nóta: *Az UR bir ez egész földdel.*

Oh én lelkem ne csüggedezz!
Mert Isten árnyéka fedez;
Ő bétölti reménységedet;
Meg nem csal igéretiben;
Sőt megtart szeretetiben,
S elősegélli szükségedet.

2. Igaz minden fogadása,
Mellyből kibuzog áldása;
És a kik hozzá folyamodnak,
Nem hagyja esni szégyenbe,
Sem nem idézi törvénybe,
Kik kegyelméhez ragaszkodnak.

3. URam! tehát benned bizom,
Igért jóvoltoddal hízom,
S reménységemmel meghódolok,
És mindent, valamit hiszek,
Reménylve tőled elvészek,
Semmiben félve nem mozdúlok.

4. Mit ne reménljek én tőled?
Elmélkedvén te felőled,
Óh mindenható nagy UR Isten!
Mert a mit akarsz meglészen,
Bölcseséged látja készen,
Csak te vagy az UR minden testen.

5. Távozzál azért *Kárhozat;*
Mert vagyon érttem áldozat,
A mellyért bünöm bocsánatját
Reménylem s nem kételkedem,
Hogy a midőn reménykedem,
Elvészi rólam gyalázatját.

6. Nem árthat nékem az *Halál,*
Ámbár árnyékában talál,
Reménylek ott is a Jézusban,
Ki nékem világosságot
Nyújt, szivemben vigaságot,
S nem aluszom el az halálban,

7. Nincs hatalmad rajtam *Sátán,*
Kinek megtöretett hátán
Az asszonyi állatnak magva
Győzedelmi zászlót emelt,
Reménységet bennem nevelt,
Kit megigért öröktől fogva.

8. Bátor engem sanyargasson,
És szivemben általhasson
A kemény nyomorgató *Szükség:*
Akkor is rám gondot tartasz,
Áldásiddal bátoritasz,
Felsegit az élő reménység.

9. Ha látogatsz *Betegséggel*
Vagyok erős reménységgel,
Hogy felóldozod kinaimat.
Bár *Veszedelembe* essek,
Megtartasz, hogy el ne veszszek,
És egyengeted útaimat.

10. Ha ezeren környülvésznek,
Semmi kárt bennem nem tésznek,
Mert az UR lesz ott is óltalmam:
Ámbár titkon ásson vermet,
De temetőmre nem termett,
S megőriz az én bizodalmam.

11. *Bú* s *bánat* távol legyetek,
Nálam ne kereskedjetek,
Kész a vigaság én szivemben;
Ha kisért is illy nyavalya,
De ISTEN megorvosolja,
Béöntvén Szent Lelkét kedvemben.

12. Oh kegyes Istenem s Atyám,
Erős kősziklám és bástyám,
Én reménységemnek Istene!
Védelmezz a gonosz ellen,
Hogy kedve bennem ne teljen,
S ne ártson semmi bűn fenéje.

13. Oh JÉZUS! egy közbenjáróm,
Szerelmedből jóakaróm!
Tápláljad én reménységemet;
Részesíts szent érdemedben,
Tarts meg végig kegyelmedben,
Hogy megnyerjem idvességemet.

14. Légy áldott Isten Szent Lélek,
Kiben hit szerint reménlek,
Foglalj bé a szent lánczba s tarts meg;
A mint elláttál s választál,
Esméretedre elhivtál,
Szentelj, igazíts s dicsőíts meg.

Más

A szeretetről.

Nóta: *Az olly emberek nyilván bóldogok.*

A természetnek tanít folyása,
Mellyet UR Isten szivünkbe öntöttél,
Hogy ahoz készebb kedvünk hajlása,
Kit minékünk is szeretőnkké töttél;
Mert ki kit szeret, viszont kivánja,
Szerelme légyen kölcsön-adománya.

2. Te vagy, UR Isten! megvallom szivből,
Olly kegyes, jó s hiv szerelmes Atya,
Ki ingyen-való szerető kedvből,
Melly Szent Lelkedet épen általhatja,
Sok javaiddal felkoronáztál,
Szeretél, midőn még nem is formáltál.

3. Megadom tehát Uram a kölcsönt,
És meghódolok néked szeretettel,
A mellyet szivem tehozzád kiönt;
Mert hozzád vagyok kötve erős hittel:
Szeretetemet, lelkem adaját,
Vedd kegyelmessen s ne számláld hibáját.

4. Oh Uram, melly nagy a te szerelmed!
Ki szegény féreg szolgádat megszánod;
Sőt fellyül adod arra kegyelmed,
És nyomorúlttól tőlem azt kivánod,
Hogy szeresselek téged olly Istent,
Ki lábad alá rekesztettél mindent.

5. Szeretlek méltán, mert Istenem vagy;
Szent természeted szeretetre méltó;
Csupa szeretet dolgod s erőd nagy,
És bölcseséged merő azon mély tó;
Minden szerzésed jó s kellemetes;
Szent neved s igéd nálam szerelmetes.

6. Szerelmetes vagy, ki szeretésre
Méltóztatsz Uram naponkint engemet,
És készen vezetsz örök életre,
Kisáfárolván lelki szükségemet;
Szeretlek URam én szeretőmet,
Szeretetedre vond minden időmet.

7. Te vagy Királyom s én hived vagyok,
Országlásodat hűséggel szeretem,
Szeretetednek zsóldjára vágyok,
S egész éltemben zászlódat követem;
Mert a te pálczád nagy örömet nyújt,
Melly szeretetre engem hozzád felgyújt.

9. Oh szerelmetes mátkám UR Jézus!
Kinek szent csókja csepeg idvességgel,
Szeretéteddel szívembe béjuss,
Hogy befogadjon lelki kedvességgel,
Megtartván hozzád igaz szerelmét,
A melly fellyülmúl minden földi elmét.

9. Mi lehet nagyobb szeretet annál,
Mint midőn érttem életed letetted?
Drágább szerelmed tiszta aranynál,
Mert szent véredet érttem kiöntötted.
Oh Uram! indits szerelmet bennem,
Legyek kész értted halálra is mennem.

10. Kibuzog annak Uram szerelme,
Kit Szent Lelkednek ereje felbuzdít,
Nincsen szivének semmi sérelme;
Sőt hiveidben olly hatalmat mozdít,
Hogy senki máshoz nem hódíthatja,
És szerelmedtől el nem fordíthatja.

11. Im azért Uram! néked szentelem
Teljes szivemből minden szerelmemet,
Szeretetedet nagyra tisztelem,
Forditsad arra egész értelmemet,
Hogy szerelmedtől félre ne álljak,
Sőt szerelmedben mind éljek s mind haljak.

Más

Az isteni félelemről.

Nóta: *Uram én csak te benned biztam.*

Uram parancsolj, hogy érthessem
Szent akaratodat
És rendtartásodat
Esmérvén szivből szerethessem,
És szüntelen nyomozzam,
S tőle el ne távozzam.

2. Istenem vagy, kit szeretettel
Szolgálni kész vagyok,
Mert jótétid nagyok;
És néked, a melly tisztelettel,
Jó atyámnak tartozom,
Naponként előhozom.

3. Im, meghódolok mindenképen,
Néked, Istenemnek,
Jó fejedelmemnek
És Uramnak, megadom épen,
Mint szolga, a félelmet
S a szelíd engedelmet.

4. Óh melly drága az UR félelme!
Ki nagy kegyességet,
Indít bölcseséget,
Mert annak kezd lenni értelme,
A ki féli az Istent,
Kinek minden dolga szent.

5. Ez igaz vezére mindennek,
Igazgatván arra,
Hogy ne térjen balra,
Megmútatja útát Istennek,
A mellyen bátran állhat
Ha egyszer rátalálhat.

6. Nézd az hajót a nagy szélvészben,
Elvész arról a kincs,
Ha a kormány ott nincs:
A veszély azt is minden részben,
Mint a féreg eléli,
Ki az Urat nem féli.

7. Reá rohan minden gonoszra,
Mint egy nagy forgó szél,
Ki Istentől nem fél:
És minden esze csak a roszra
Vakmerőképen tódúl,
És a jótól elfordúl.

8. A világ s a test elragadja
Az ollyannak szivét,
Mert untalan csak vét;
Sőt Isten is magának hagyja,
Hogy a kész tőrbe essék,
És vaksága kitessék.

9. De én te benned nem tántorgok,
Mert világot gyújtasz,
Segedelmet nyújtasz:
És miglen e testben nyomorgok,
Szent félelmedben járok,
Mellyből minden jót várok.

10. Ha a bűn magához édesget,
Félelmed elszakít
S lelkem hozzá nem szít,
Sőt éjjel-nappal úgy fedezget,
Hogy meg ne csaljon a test,
Melly utánnam hány sok lest.

11. Tudom, Uram! hogy itéleted
Rettentő s ijesztő,
Mint a tűz, emésztő;
De nem fél, hogy ott is elveszted,
A ki szívből téged fél,
Mert elesvén is felkél.

12. Megrontod igaz itéletből
A gonosz hitetlent,
Hogy ne álljon ellent;
Elhányod, mint port, az életből,
Szándékában megromol,
Mint rothadt fa, elomol.

13. Oh Uram, öntsd bé félelmedet
Szivembe nagy mélyen,
Hogy akkor se féljen,
A midőn szent győzedelmedet
A végső napon látom,
Légy kegyelmes barátom.

Más

Az embernek maga megtagadásáról és harczáról.

Nóta: *Hallgasd meg Uram kérésem, Tek . .*

Hallgasd meg Uram én szómat,
Vedd szivedre panaszomat;
Mert az új ember kiált,
Kit bennem lelked formált;
Nyújtsd hozzá segedelmedet,
Tartsd mellette kegyelmedet;
Hogy az ellenség hatalmát
Megtörje, mint gyenge szalmát.

2. Esmérem ellenségemet,
A ki sanyargat engemet;
Nálam lakik mint egy társ,
De ellenem hegyes nyárs;
Midőn hozzám nyújt szerelmet,
Akkor hoz rám veszedelmet:
Oh! ki szabadit meg tőle?
Hogy elállhassak mellőle.

3. Ez az én ó természetem,
Kitől van gyakran esetem;
De mégis ellent állok
S ő véle szembe szállok;
Sőt Uram, most is megvallom,
Hogy munkáját nem javallom;
Ámbár néha el is ragad,
De társára úgy sem akad.

4. Imé azért *protestál*ok,
Hogy tőle szivből megválok,
Levetkezem óságát,
Minden hajlandóságát;
Mert az a rész már elkészült
Mellyet Szent lelked újjá szült,
Nevednek dicsőségére
S lelkemnek idvességére.

5. Ennek, Uram! meghódolok,
Midőn attól szabadúlok;
Vedd fel azért pártomat
S tekintsd gyenge vóltomat;
Erősíts a pártütésben
És vígy bé a frígykötésben,
Mellyben erősen megálljak,
S kétfelé ne sántikáljak.

6. Mert igy bátran ellent mondok,
Uraságáról lemondok
Ellenkező társomnak,
Ki irígye sorsomnak:
Keressen magának szolgát,
A ki véghez vigye dolgát;
Nincsen hozzám semmi köze,
Bár magát mellém kötözze.

7. Midőn gonosz útat választ,
Ad az új szív ollyan választ,
Hogy nincsen hozzá kedve;
Mert nincs szeme befedve:
És ámbár ollykor bűnt tégyen,
Melly velem mintegy köz légyen,
De attól félve szaladok,
És hogy másé, számot adok.

8. Nem kedvellem az ó kovászt,
Mert szaporítja a rovást,
Kiből nötön nő a bűn,
A melly soha meg nem szűn:
Azért lemondok magamról,
Minden testi hivságimról,
És megtagadom magamat,
Jól látván gyarlóságimat.

9. Mind elrekesztem magamtól,
A mi rám folyt ó Ádámtól,
És valamivel bírok,
Minden pontig kiirtok:
Elhagyom indúlatimat,
És földi gondolatimat;
Megzabolázom szivemet,
Hogy ne tehesse kedvemet.

10. Ti is tőlem távozzatok,
Nincs velem semmi dolgotok,
Sátán s világ fiai,
A testnek ó társai:
Vagyon nékem olly hadnagyom,
Ki alatt magam nem hagyom;
Bár csalogass, bár ostromolj,
Véghez viszem, hogy elromolj.

11. Oh Ur Isten! légy mellettem,
Jobb kezeddel állj felettem.
Hogy nyerjek győzedelmet
S leljek nálad kegyelmet;
Éljek néked, JÉZUSomnak,
Haljak meg magam-magamnak,
Légyek egy sziv szent sziveddel,
Hogy magadhoz végre végy el.

Más

A keresztviselésről és a békeséges tűrésről.

Nóta: *Áljad lelkem Uradat Istenedet.*

Megvallom Uram! érdemessé lettem,
Hogy minden csapást készen tarts felettem;
De én gyakorta csak zúgolódom,
Midőn atyai vessződet kinyújtod,
És engedetlen fiadat megsújtod,
Az harag s mordság közt forgolódom.

2. Oh Uram! engedj erőt, hogy tűrhessek,
A szenyvedések között el ne essek,
Hadd viselhessem magam keresztét,
Melyet énreám szent akaratod mér,
Mert ki jármodtól, mind vad tulok eltér,
Maga magának keresi vesztét.

3. Nehéz a testnek, de már meghódolok
S kezemet számra tészem s megnémúlok;
Mert tudom, rajtam semmi sem esik,
Melly ki nem menne isteni tanácsból;
Ha bétaszít is, kihoz a mély sárból,
S fejemről hajszál csak egy sem esik.

4. Bár azért Uram! csak hij keserűségre;
De nem szakad szám békételenségre,
Eltűrvén kezed látogatását;
Mert megvigasztalsz, hit szerint reménlem;
Noha bünömért, tudom, hogy érdemlem
Vessződnek nagyobb sanyargatását.

5. Ha életemben látogatsz szükséggel,
Eltűröm méltán csendes békeséggel
Nem teremthetvén vagy csak egy kalászt:
Mert ha az holló-fiakat táplálod,
Módját éltemnek inkább feltalálod,
Megáldván régen egy szód az halászt.

6. Eltűröm, hogyha betegség sanyargat,
Mert orvoslásod másfelől takargat,
Megerősitvén benned hitemet,
Reménységemet próbálva terjeszted,
És buzgóságra szivemet gerjeszted,
Magadhoz húzván szeretetemet.

7. Elhiszem, nem hagysz a kisértetek közt,
Szabadulásra hagyván útat és közt;
Kész vagyok azért türni inséget,
Mert azt általad s veled megelőzöm,
Benned s éretted s erődből meggyőzöm,
Csak mútass, Uram! hozzám készséget.

8. Uram! jó szivvel megiszom a pohárt,
Mellyet rám köszönsz, mert tudom, hogy nem árt;
De légy kegyelmes, ha ital közben,
Eltántorodván szent neved megbántom,
És velem kötött frigyedet felbontom,
Tarts, hogy ne essem az örök tűzben.

9. Oh édesítsd meg Uram a keresztet!
Kit rám tetszésed ereszt vagyeresztett,
És azt kegyelmed által eltüröm;
Mert hiszem, végre megadod jutalmúl
Amaz koronát, melly soha el nem húl;
Akkor lesz nékem öröm az üröm.

Más

Az Istenre való támaszkodásról.

Nóta: *Az Ur énnékem őriző pásztorom.*

Bizd, óh én lelkem! az Urra sorsodat,
A ki megszánta raboskodásodat;
Az ördög, világ s test ellen pártodat
Fogta, s megadta szabadúlásodat;
Ajánljad néki már hódolásodat,
Szent kormányára bizd akaratodat.

2. Megvallom Uram! sokat tévelygettem,
Míg magam kényén járván fetrengettem,
Kivánságimnak csak könnyen engedtem;
De ily gonosztól már kimenekedtem:
Magamban azért bizonynyal feltettem,
Hogy én más Urat keresek helyettem.

3. Oh Uram JÉZUS csak téged talállak,
Kit vezérlőmnek előre foglallak;
Mert királyomnak csupán téged vallak,
Parancsolj tehát, örömmel szolgállak;
A mint igazgatsz, követni akarlak;
Országolj bennem, elvárlak s urallak.

4. Már tiéd vagyok, bird én tetszésemet,
Szent tetszésedhez szabd egész eszemet,
Hogy mindenfelé tarthassak olly szemet,
Melly választhassa rendelt jobb részemet;
És hogy elűzzem minden szélveszemet,
Te pecsételd bé minden végzésemet.

5. Már tiéd lelkem, birjad Szent Lelkeddel,
Foglald magadnak szent szereteddel,
S a kárhozatnak mérgét róla vedd el,
Légy körülötte védelmezéseddel;
Te teremtetted, nálad viszont tedd el,
Hogy dicsőítsen te szent seregeddel.

6. Már tiéd testem, bird úgy mint akarod,
A testiségtől őrizze szent karod;
Ha szerencsével mind környűltakarod,
Vagy gonosz sorssal azt öszve zavarod,
Ugy is megőrzi szent angyali karod,
Hogy háza légyen mennyei pitvarod.

7. Már tiéd Uram, egész én életem,
Bird a mint tetszik, én is úgy szeretem,
Szent tetszéseden megáll itéletem;
Bánj velem így s úgy, nincs más feleletem,
Hanem, hogy szemem csak tereád vetem:
Mert úgy tél közt is lész víg kikeletem.

8. Már tiéd szivem, eszem s indúlatom,
Hitem, vallásom, kedvem s akaratom,
Szám, fülem, szemem, dolgom, gondolatom,
Jószágom, munkám, útam s állapotom,
Szent tetszésednek mind meghódoltatom;
Bird, Uram! mert én jól nem folytathatom.

9. Minden gondomat csak reád hagytam már,
Indúlatomon légyen tehát olly zár,
Hogy ne kövesse éltemet semmi kár:
Oh bizodalmam, Ur JÉZUS, kincses tár!
Légy lelkem s testem körül mint erős vár;
Tarts tiédnek már, mert lelkem alig vár.

Más

Az hálá-adatosságról.

Nóta: *A ki a felséges Urnak Lakozik óltal . . . .*
avagy:
Az Istennek jó tetszésén . . .

No minden érzékenységem!
Most már egyszersmind buzdúlj,
Serkenj fel kötelességem
És Istenedhez indúlj.
Hogy jóvóltát magasztaljad,
Melylyel megkoronázott,
S hálá-adó szivvel halljad,
Rád melly sok jót ruházott.

2. Jőjj elő lelkem, és áldjad
Istent, bölcs teremtődet;
Tiszta hűséggel szolgáljad
Édes Idvezitődet,
Ki néked visszaszerzette
Az örök idvességet,
Szent Lelkével megérzette,
Hogy nyerhess dicsőséget.

3. Jőjj elő szivem áldásra,
Oly URat magasztalván,
Ki nem hagyott ragadásra,
Magának elfoglalván;
Sőt a büntől elforditott,
Midőn végképen féltett;
És kegyesen vidámitott,
Ha keserűség sértett.

4. Jőjj elő elmém és légy bölcs
A víg hálá-adásban,
És tanitódnak áldást tölts,
Ki tart okoskodásban;
Mert a mennyországnak útját
Tenéked felnyitotta,
És az értelemnek kútját,
Mint ólj, bőven osztotta.

5. Jőjj elő testem s minden tag,
Dicsérd bölcs formálódat;
Illatozz, mint jóízű szag,
És áldjad táplálódat,
Ki szép épségben felnevelt,
S rád töltött minden áldást,
Szükségeidben felemelt
És igért feltámadást.

6. Jőjj elő szám, és hirdessed
Az UR jótéteményit,
Dicsérettel emlegessed,
Mi jót tett veled s mennyit.
Jőjj elő fül, halld és értsed,
Melly nagy hozzám kegyelme,
Jőjj elő szem és tekintsed,
Melly messze hat szerelme.

7. Hol vagytok minden munkáim?
Köszönjétek az URnak,
Hogy bennetek szándékaim
Szerencsésen folytanak.
Mindkét kezem, te is dicsérd,
Hogy hiven igazgatott:
Bő irással czifrán leird,
Melly sok jóra mozgatott.

8. Jőjj elő egész életem
Dicséret zengésére,
Hogy az URnak tiszteletem
Essék kedvességére,
Légy bizonyság napjaiddal,
Hogy az UR keze tartott,
És hozzád tartozóiddal
Az éjjel is nem ártott.

9. Jőjjön elő minden útam,
Szólja az UR óltalmát;
Mert bár veszély közt aludtam,
Megmutatta hatalmát,
És a tőrt elkerűltette,
Kit a vadász készített;
Áldását hozzám küldötte
S haszonnal ékesített.

10. Ti is hát csoportozzatok
Sok áldási Istennek,
És háláadást hozzatok
Szüntelen szent nevének;
Mert csupán csak az URtól foly
Az illyen kincsnek árja,
És megemészti, mint a moly,
Ki azt onnan nem várja.

11. Oh Uram! csak tiéd légyen
Tőlem az hálaadás;
Engem pedig illet szégyen,
És nagy szoros számadás.
Mert jóvoltod folyamatja
Kész hozzám az áldásra,
De szivemnek indúlatja
Rest vólt hálaadásra.

12. Azért URam meghódolok
Hiv háládatossággal,
Színed előtt leborúlok
Nagy alázatossággal,
Kérvén: adjad, hogy mindvégig
Lehessek hálá-adó,
És e földről mind az égig
Menjen fel ez az adó.

Más

A bűnbocsánatért való töredelmességről.

Nóta: *Mint a szép híres patakra . . .*
avagy:
Serkenj fel elmém s mondj nótát . . .

Oh JÉZUS! lelkem reménye,
Lásd meg szivem gyötrelmét,
Hogy szent orczád kegyes fénye
Orvosolja sérelmét;
Mert te vagy és csak te vagy
Kegyelemmel bő és nagy,
Ki mellettem megfelelhetsz
S ez esetből kiemelhetsz.

2. Sies URam, mert a lélek
Vagyon veszedelemben,
Kiért rettegek és félek,
Ne essek olly veremben,
Mellyből egyszer kihozta,
Minden bűnből óldozta
Kiomlott drága szent véred,
Hogy váltsága lenne béred.

3. Mi haszna, ámbár elnyeri
Ember mind e világot,
Ha sátán lelkét elveri,
Hogy ne lásson világot?
Uram! van illy félelmem:
Légy azért segedelmem;
Im lelkem veszélyben forog,
Mert a sok bűn reá morog.

4. Tudod Uram sokaságát
Rut fertelmességimnek;
Mért tagadjam hát nagyságát
Én lelki inségemnek?
Inkább azért megvallom,
S rejteni nem javallom;
Meghódolok bús lelkemmel
S szivbéli töredelemmel.

5. Érzem Uram fejem felett
Nehézségét vétkemnek;
Mert rajtam malomkővé lett,
Hogy kárt tégyen lelkemnek,
Levonván a mélységre,
És külső setétségre,
Holott vannak jajgatások
És rút fogcsikorgatások.

6. Sokak az én álnokságim,
Mint fövenye tengernek;
Az honnan nyomorúságim
Folynak s földig levernek:
Nincs bennem semmi épség,
Nincs semmi lelki szépség;
Eljárt a rút bűnnek férge
S rajtam maradt minden mérge.

7. Bünös magból fogantattam
Anyám bünös méhében;
Mérges gyökérből óltattam
Óv Ádámnak kertében:
Nincsen bennem jó gyümölcs,
Kit Uram hasznodra költs;
Méltó, hogy fejszéd rám hágjon,
És ama tűzre kivágjon.

8. Mint a kútforrás, kihányja
Szívem a sok vétkeket,
És eledelül kivánja,
Mint jó ízű étkeket;
Néki merő egészség
A maszlagos édesség;
Későn érti, hogy az halál
Fazékban áll s majd rátalál.

9. Uram! minden természetem
Minden részben megveszett;
Hozzád való esméretem
Az homályba béesett;
Mind egészlen a törvényt
Általhágtam, mint sövényt:
Akaratom jár csak kényén
Pokolnak tágas ösvényén.

10. Oh Uram! ki nem mondhatja
Nyelvem sok rosz tétemet;
Mert elmémet általhatja,
Mint fekély a tetemet;
Nyögök és alig tengek,
S bűneim közt fetrengek;
Félek, mert tőled nem féltem,
S jóvóltoddal visszaéltem.

11. Oh melly sokszor vóltam rabja
Hizelkedő testemnek!
Kiért immár útját szabja
A büntetés vesztemnek:
De akkor mint a mézre,
Siettem mindkét kézre;
Tetszett a világnak fénye,
Ki a pokolnak örvénye.

12. Oh Uram! majdan bécsek
Tetéig talptól fogva;
De te, míg bűnvallást tészek,
Tarts szegényt kézen fogva:
Mert ha te nem segitesz,
S rajtam nem könnyebbitesz,
Elhúllok, mint a falevél,
Kit ősz tájban elhord a szél.

13. Uram! tehát légy kegyelmes,
Nyújts mennyből segedelmet,
Légy szolgádnak engedelmes,
S adj igaz töredelmet;
Téríts meg, és megtérek,
Hozd elő, a mit kérek:
Ama Szent Lelked erejét,
Ki megrontja a bűn fejét.

14. Teremts én bennem új szivet,
Melly teelőtted kedves;
Forrázd ki a férges nyüvet,
Ne legyen belől redves;
Igaz szomorúságot
S bánatos vigaságot
Önts lelkembe, mint jó olajt;
Mert az hozzád készit és hajt.

15. Uram! bús lélekkel bánom,
Hogy ellened vétkeztem,
S elfolyt életemet szánom,
Kinek igen kedveztem:
Adj siralmat szememre,
Hogy térhessek eszemre,
És haragod engeszteljem,
S bűnöm bocsánatját leljem.

16. Oh édes Atyám! vétkeztem
Ellened s az Ég ellen;
Bűnömet addig fedeztem,
Míg ellened kikeljen.
Nem vagyok méltó immár,
Hogy fiad, vagy csak sáfár
Légyek örökös házadban!
De te végy bé irgalmadban.

17. Könyörülj rajtam magadért,
Ki öröktől kegyes vagy,
És szerelmes szent Fiadért,
Mert érdeme elég s nagy;
Tekintsd szent áldozatját,
Szent vére jó illatját,
Ne szállj Uram velem pörbe!
Tudod, igazságom görbe.

18. Oh Uram! te nem akarod
A bűnösnek halálát,
Sőt ha megtér, bétakarod
Lelkeddel sebes vállát;
Nékem is bizodalmam
Ez igéd lesz óltalmam:
Engedd azért, hogy megtérjek
És az halál ellen éljek.

19. Oh egyetlenegy váltságom,
URAM JÉZUS kegyelmezz;
Légy szivemben vigaságom,
S kérésemre figyelmezz;
Mosd el lelkem rút szennyét,
És add meg hószín fényét;
Tégy kegyelmed kebelében,
S rejts el sebed rejtekében.

20. Ne hagyd, Uram! már elveszni
Véres munkád jutalmát,
Kit szerettél felkeresni,
Hogy rontsd a bűn hatalmát;
Add szabadúlásomat,
S vedd bé hódolásomat:
Kiért szent neved dicsérem,
Míg részemet nálad érem.

Más azonról.

Nóta: *Haragodnak nagy váltában.*

Rettentő nagy retegésben.
És nyögésben
Bús lelkem csak tántorog,
Mert sok rút bűnöknek árja
Készen várja
S veszedelmére forog.

2. A föld és ég kiált törvényt
S mély tűz-örvényt
Törvénytelen életemnek;
Sok undokságát kivallja,
És javallja
Bosszúját Istenemnek.

3. Dolgomnak illy nehéz súlyja
Szivem dúlja
És emészt gyötrelemmel;
Elfogott a nagy szemérem,
Mert esmérem,
Hogy élek fertelemmel.

4. A rút bűnöknek mételye,
Ágyas helye
Vólt anyámnak méhében;
És most is sárjában fekszem,
S azt cselekszem,
Hogy lehessek kedvében.

5. Im a kétség már rám tódúl
S elmém bódúl
Illy rémítő inségben;
De Uram! vajjon nem szánsz-é?
Vagy elhagysz-é
Ez utolsó szükségben?

6. Pörbe hogyha velem szállasz,
Ez a válasz:
Hogy semmi mentségem nincs.
Tudom, hogy méltán félemlem,
Mert érdemlem,
Hogy soha rám ne tekints.

7. A te kegyességed által
Mindazáltal
Vagyon nagy bizodalmam,
Hogy nem akarod vesztemet
S elestemet,
Lészesz erős óltalmam.

8. Lelkem szerént szánakodom
És bánkodom,
Hogy ellened vétettem:
Oh én Istenem! kegyelmezz
És figyelmezz,
Mert szemem rád vetettem.

9. Emlekezzél irgalmadról,
Te magadról,
Hogy örökké könyörűlsz,
És ha bűnös hozzád megtér
S kegyelmet kér,
Idvezítésén örűlsz.

10. Nékem is adj engedelmet,
Nyújts szerelmet
S mosd el minden vétkemet;
Nézz szent Fiad halálára,
Hogy vállára
Raktad egész terhemet.

11. Éleszd lelkemet reménynyel,
Mint napfénynyel,
Hogy elvészed bűneit;
Oh Uram JÉZUS kötözzed
És öntözzed
Szent véreddel sebeit.

12. Kegyes szemmel mint Péterre
S több ezerre,
Uram! reám is tekints;
Mint tolvajnak, adj olly vallást,
S végre szállást,
Mellynél nincsen nagyobb kincs.

13. Édes JÉZUS! halálomkor
S vég órámkor
Légy velem mind az égig;
Hogy nevedet az Atyával
S malasztjával
Áldjam örökké végig.

Más

Az halálra való készülgetésről.

Nóta: *Hallgasd meg Uram kérésemet, Vedd . . .*

Esmérem, mi zsólddal tartozom,
Mert terhét a bűnnek hordozom,
Melly előhív számadásra;
Néked hát, Uram, megadózom
S rátérek az hódolásra.

2. Kiment egyszer bölcs végezésed,
S örökké megáll bölcs tetszésed,
Hogy bűnnek zsóldja az halál;
Nincs ebben semmi kedvezésed,
Mert minden testet lekaszál.

3. Ezt én is el nem kerülhetem,
Színétől el nem rejtezhetem;
De nékem inkább siralmas,
Hogy bűnből ki nem vetkezhetem,
És most is vagyok fájdalmas.

4. Oh Uram! illy betegségemet
Vedd el és enyhítsd inségemet,
És én örömmel megválok,
Mert tudom, nem hagysz el engemet,
Midőn koporsómba szállok.

5. Jól látom, hogy minden test csak fű,
Mint árnyék és romlott cserép-mű.
Tanits meg azért naponkint,
(Hogy ezután ne legyen késő)
Mint készülhessek óránként.

6. Csak úgy élek, mint egy jövevény,
Kit bészorít romlott kis sövény:
Azért más várost keresek;
Légy Uram nékem oda ösvény,
Ha az életből kiesek.

7. Oh melly bóldogok az halottak,
Kik az Urban sirba szállottak!
Mert leltek kész nyúgodalmat;
És semmi kárt ők nem vallottak,
Nyervén bűn ellen óltalmat.

8. Légy azért én lelkem csendesen,
Mert tested feltámad ékesen;
Nyereség így eloszolni,
És az halált idvességesen,
Mint egy álmot, megkóstolni.

9. Kész immár lelkem, csak segitsed,
A bűnnek terhétől kimentsed
Oh életnek fejedelme!
És gyenge erejét tekintsed
S légy sátán ellen védelme.

10. Oh JÉZUS! lelkem vőlegénye,
Élet s halál között reménye,
Adj olajt, hogy el ne fogyjon:
Szolgáljon rám szent orczád fénye,
És nyilt ajtód befogadjon.

11. Enyhitsd az halált haláloddal,
Vígasztald lelkemet olly szóddal:
Jőjj bé az UR örömébe.
Oh Uram! vígy bé csoportoddal
A paradicsom kertébe.

Más

Az Istennek dicsőítéséről és dicséretiről.

Nóta: *A kik biznak az ÚR Istenben.*

Dicséret a Szentháromságnak,
Egy örök Istennek,
Ki Ura mindennek
És teremtője a világnak,
Csak övé legyen a dicsőség
És a tisztesség.

2. Dicséret légyen az Atyának,
Ki teremtett épen,
És takargat szépen
Szárnyai alatt hatalmának;
Sőt gondot tart bűnös testemre
S egész életemre.

3. Dicséret légyen a Fiúnak,
Ki érttem testté lött
S minden bűnt eltörlött,
És hozzám nagy bő irgalmúnak
Jelenti magát az életben
S az itéletben.

4. Dicséret légyen Szent Léleknek,
Ki engem megszentelt
S magának pecsételt,
És vigasága az hiveknek;
Ki vezérel az igaz hitre
S örök életre.

5. Dicséret, áldás és dicsőség
Erő és hatalom
S örök birodalom,
Felmagasztalás és tisztesség
Légyen lelkemtől néked ISTEN,
Mennyben és itten.

Más

Az Atya Istennek dicséretiről.

Nóta: *Dicsérlek Uram tégedet, Mert . . .*

Oh örök Atya UR ISTEN!
Kit tisztel mennyben és itten
Minden nyelv és vall urának,
Tápláló édes Atyának:
Dicsérlek téged Istenemet,
Ki bölcsen teremtél engemet.

2. Te vagy minden mindenekben,
Legfőbb jó természetedben,
URa minden uraságnak,
Oka minden valóságnak,
A világnak bölcs teremtője
És minden testnek éltetője.

3. Dicsérlek szivből tégedet,
Ki hozzám kegyességedet
Mútatád öröktől fogva,
Hogy ne légyek rabúl fogva,
És elválasztál szent Fiadban,
Hogy részes legyek országodban.

4. Dicsérlek, mert Istenem vagy,
Hatalmad s erőd igen nagy,
Ki homályból felőldoztál
És esméretedre hoztál,
Szárnyaid alatt rejtegettél
Miólta Fiadnak felvettél.

5. Esmérem sok áldásodat,
Atyai táplálásodat,
Ki szükségemet meglátod,
Kérésem hozzád bocsátod,
Naponként bő asztalt teritesz,
Ruházattal felékesitesz.

6. Óh kegyelmes édes Atya!
Kinek szivét szóm meghatja
Nézz engemet tenyereden,
Vezérelj szent ösvényeden,
Állj fiadhoz segedelemmel,
Hogy szolgáljon engedelemmel.

7. Te reád biztam magamat,
Atyám, viseljed gondomat,
Hódoltasd hozzád szivemet,
Foglald el egész kedvemet,
Hogy neved segítségül hijja,
Ez légyen életemnek dijja.

Más

A Fiú Istennek dicséretiről.

Nóta: *Szeretem és áldom az Ur Istent.*

Dicsérlek téged Idvezítőmet,
Oh UR JÉZUS Krisztus Istennek fia!
Megváltott nyájadnak hű atyjafia,
Csak téged várlak egy segitőmet.

2. Tenéked minden térdet s fejet hajt;
Mert erős torony nékünk a te neved,
Felvette szegény igyünket jó kedved:
A kárhozatban hogy ne lássunk jajt.

3. Te vagy Istennek szelid báránya,
Ki e világnak bűneit elvetted,
Szent véred omlását nem kiméllettcd,
Melylyel fel nem ér Ofir aranya.

4. Oh örök ISTEN! lelkem reménye,
Az Atya Istennek fő bölcsesége,
Szentegyházadnak ő nagy dicsősége,
Minden hiveknek ragyogó fénye:

5. Dicsérlek mennyből leszállott kenyér,
Isten s ember: JÉZUS, egy közbenjáró,
Bűnösök térését kegyesen váró,
Kitől kegyelmet minden lélek nyér.

6. Melly buzgó, Uram! a te szerelmed,
Ki mi érettünk magad megáldoztad,
Az halált, sátánt s poklot megrontottad,
Most is fenntartván hű segedelmed.

7. Oh idvessége lelkemnek JÉZUS!
Kinek ő teljes érdemében bízom,
Szent teste lelki ételével hízom,
Hozzád hódoltam s tőlem el ne fuss.

Más azonról.

Melly a BERNARD Doktor énekéhez alkalmaztatott.

Nóta: *Mindenkoron áldom, Az . . .*

Zengj nyelvem ékesen
Az én édes JÉZUSomnak,
Kegyes lelki orvosomnak
Szólj szerelmetesen.
Mert csak ő érdemel
Áldást és minden szerelmet,
Ki reám önt bő kegyelmet
S kőszálra felemel.

2. Tégedet dicsérlek,
És szent nevedet tisztelem,
Kiben örömemet lelem;
Mert téged kedvellek:
Oh JÉZUS! drága név,
Kinek szent emlékezete
S jelenvaló őrizete
Édes mint színméz-lév.

3. Igen szerelmetes
JÉZUS nevének hallása,
És hitből való vallása
Szép és kellemetes;
Nincs semmi szebb ének,
Mint midőn JÉZUS nevéről
És kegyelmes jó kedvéről
Az hívek zengenek.

4. JÉZUS, én reményem,
Bünös lélek bizodalma
S hozzád térőknek óltalma,
Gyönyörű napfényem —
Kegyes vagy azokhoz,
Kik szivből téged keresnek,
És az esméreteseknek
Béköszönsz házokhoz.

5. Oh JÉZUS! élő kút,
Szivemnek nagy édessége
S elmémnek gyönyörűsége,
Melly csak te reád fút —
Tégedet szeretni
Legfőbb öröm és vigaság;
Nincsen több lelki igazság
Mint JÉZUSt követni.

6. Nincs, ki leirhassa,
Melly nagy szeretetre fakad,
Ki az UR JÉZUSra akad,
Csak megmaraszthassa.
URam maradj velem!
És szent Lelkeddel fényesits
S dicséretedre édesits,
Ki neved tisztelem.

7. JÉZUS, kegyes király!
Ki mindennek szivét birod,
S arra szent neved felirod,
Kérlek, reám is szállj;
Mert ha te elfoglalsz,
Elvész a világ szerelme,
Tűndöklik bennem az elme,
Kiben sok jót találsz.

8. Kedves szereteted;
Mert szent véredet jó kedvből
Kiontád, hogy mint kútfőből
Folyna esméreted:
Megnyerted, hogy lássuk
Szent Atyádnak dicsőségét,
És hogy lelkünk idvességét
Tovább ne halaszszuk.

9. Dicsérd hát minden nép
Az UR JÉZUST és szeressed,
Buzgó szivedből keressed,
Mert minden dolga szép;
Ő a kegyelemnek
És minden jónak kútfeje,
Reménlő szivnek ereje
S oka az örömnek.

10. URam! hadd érezzem
Szeretetednek bőségét,
Hogy bizonyos jelenségét
Kincsűl megszerezzem;
Bár ne érdemeljem,
De jóvóltod bizodalmát
Nyújtsd, hogy ezen birodalmát
Kérni mérészeljem.

11. A JÉZUS szerelme
Az elmét szépen újítja,
A bús szivet meggyógyítja,
Hogy múljon sérelme;
A ki megkóstolja,
El nem űzheti éhségét;
A ki látja ékességét,
Csak e JÉZUSt szólja.

12. JÉZUS nagy drága kincs,
Fülnek édes zengő lantja,
Melly a lelket hozzá rántja,
Én reám is tekints;
Jőjj hozzám, mert várlak,
Vidámíts lelki csókoddal;
Hogy megelégíts magaddal,
Szüntelen kivánlak.

13. A JÉZUS szerelme
Életnek örök gyümölcse;
Oh vajha lelkem elköltse!
Légy olly segedelme.
Elméhez nem férhet,
Melly messze kihat kegyelme,
Kiért van édes gyötrelme,
Hogy hozzá nem érhet.

14. Oh melly nagy bóldogság
A JÉZUSsal együtt élni!
Sőt szent nevét tisztán félni
Jó lelki orvosság:
URam illy flastrommal
Erősítsd sebét lelkemnek,
Hogy hadát ellenségemnek
Meggyőzzem ostrommal.

15. Csak téged kívánlak,
Valahol járok vagy kelek:
És végre, hogyha rád lelek,
Magamnak foglallak:
Akkor kibuzdítom
Az örömet szerelemmel,
És az UR JÉZUSt ölemmel
Lelkemhez szorítom.

16. URam! már közel vagy,
Ne útálj hozzám betérni,
Mert úntalan foglak kérni,
Hogy engem el ne hagyj:
Mint a víznek árja
Szerelmed úgy nevekedik
És csak hozzád emelkedik
S áldásodat várja.

17. Szivem felgyúladott
És lángozik buzgósággal,
Midőn vár nagy kívánsággal,
Csaknem elolvadott.
Jőjj azért s hivesits
Jelenléted illatjával,
Szent véred áldozatjával
Lelkemben megfrissits.

18. Oh csupa szerelem!
JÉZUS! ki napnál fényesebb
És balzsamnál vagy kedvesebb,
Dicső fejedelem!
Csak te vagy olly jó íz,
Ki magát megkivántatja;
És ha lelkemet meghatja,
Le nem mos semmi viz.

19. Tégedet dicsérlek,
E világnak megváltóját,
Kárhozatnak elrontóját,
Mert szivből szeretlek:
Valahol hát lészesz,
Szivemmel utánad járok,
Kit tőled vissza nem várok,
Mert hozzád felvészesz.

20. Tiéd Uram az ég
Minden ő teljességével,
Hol országol dicsőséggel,
Kiben nincs semmi vég:
Ne hagyj Uram! kérlek,
Vedd el szivemet magadhoz;
Mert úgy állhatok jobbodhoz
S örökké dicsérlek.

21. Dicsérje és áldja
Lelkem az Atya UR ISTENt;
Ki benned idvezít mindent,
Ha szódat fogadja;
Dicséret s dicsőség
Légyen Szent Lélek Istennek,
Ki hitet adott lelkemnek,
Hogy béfogja az Ég.

Más

A SZENT LÉLEK Istennek dicséretiről.

Nóta: *Irgalmazz Uram irgalmazz nékem . . .*

Oh örök Isten áldott SZENT LÉLEK!
Kit Istenemnek szivből esmérlek,
Minden bús szivnek fő vigasztalója,
Dicsérlek Uram, s téged tisztellek,
Oh gyenge hitnek kegyes táplálója!

2. Te vagy Istennek szent Ajándéka,
Kinek bennünket béfed árnyéka,
Te vagy minden jónak teljes kútfeje,
Mellyből lelkünknek foly jó szándéka,
Munkálodván belől lelked ereje.

3. Bő kegyelmednek kifoly soksága,
Fénylik elménkben világossága;
A szeretetnek tüzét felgyúlasztod,
Az honnan gerjed szivünk vigsága,
Mert nálunk lelked vendégül marasztod.

4. Te szűlöd újjá a kemény szivet,
Az hitetlenből épitesz hivet;
Hét ajándékkal szépen harmatozol,
Adván lelkünknek felvont kézivet,
A sátán ellen velünk táborozol.

5. Istenségednek ím, meghódolok,
Tőled más Urhoz nem is fordúlok,
Mert zászlód alá egyszer megesküdtem,
Vezérlésedre készen indúlok,
Keresztségemben olly fogadást tettem.

6. Óh életemnek édes vezére:
Ellenségemnek ne adj kezére;
Bátoríts, oktass, igazgasd útamat
Szabd tetszésedhez akaratomat,
Kegyelmeidnek legeltess vizére.

7. Terjeszd szivemben az igaz hitet,
Mellyet Szent Lelked bennem készitett,
Hogy az UR JÉZUSt magamhoz kapcsoljam,
A ki mindenkor frissen enyhitett,
És imádással szent neved csókoljam.

REGGELI ÉNEK.

Nóta: *Ékes dolog dicsérni . . .*

Szememnek felnyílása
Hálaadásra int;
Mert már napra tekint,
Mellytől van újúlása:
Te is hát szivem buzdúlj
Szent elmélkedésre,
És esedezésre
Jó Istènedhez indúlj.

2. Oh Uram! mind az égig
Ér irgalmasságod,
És szent igazságod
Fénylik örökké végig.
Nagy bizonyságom erre
Az éjjeli álom,
Hogy nem lőn halálom,
Mint fordúlt sok ezerre.

3. Lelkemet takargattad,
Hogy a sátán lese
Hálóba ne vesse,
Ügyét hiven forgattad;

És az éjnek szivemről
Elűzted félelmét.
Adván ma ép elmét,
Hogy szóljak Istenemről.

4. Azért szivből dicsérlek,
Látván jó kedvedet,
És te szent nevedet
Hirdetvén, azon kérlek,
Hogy szent segedelmeddel
Légy velem naponként;
Sőt ugyan óránként
Ujíts meg kegyelmeddel

5. Erősíts Szent Lelkeddel
A te ösvényedben,
Hogy szent törvényedben
Járhassak tetszéseddel:
Ne térjek amaz útra,
Melly sikamló, széles,
De rontásra éles,
És vezet pokol kútra.

6. E végre a rút bűnnek
Mérgétől óltalmazz;
Mert ha elhatalmaz,
Inségim meg nem szűnnek:

Óh Uram! most is ennek
Érzem súlyos terhét;
De ámbár hetvenhét,
Kegyelmezz meg fejemnek.

7. Oh kegyelmes szent Atyám!
Rejts el óltalmadban,
És nagy hatalmadban
Légy nékem erős bástyám;
Hogy tőlem eltávozzon
Ma minden ártalom
És semmi hatalom
Reám bút s kárt ne hozzon.

8. Áldj meg minden dolgokban,
Hogy kimenésemben
És béjövésemben
Bóldogúljak azokban;
Igazgasd jó szándékra
Szívem gondolatját,
S kezem szolgálatját
Juttasd bő ajándékra.

9. Áldásidat éltemben
Naponként osztogasd
És azzal látogasd
Házamat szükségemben.

Teríts asztalt számomra,
Melylyel megelégíts,
És mindenkor segíts
Rendes ruházatomra.

10. URam! én mindenekben
Egészlen magamat
S minden jószágomat
Ajánlom csak kezedben:
Engedd, hogy estvét érjem,
És jó egészségben
S kivánt csendességben
Szent nevedet dicsérjem.

ESTVÉLI ÉNEK.

Nóta: *Áldjad én lelkem az Urat, Hirdess . . .*

Térj én lelkem Istenedhez
Víg dicséret-mondásra,
Illendő dolog tisztedhez
Lépni a fogadásra,
Mert testedet kedvére
Általhozta estvére.

2. Oh Uram! bizony méltó vagy,
Hogy dicsérjem nevedet,
Mert irgalmasságod sok s nagy,
Ki hozzám jó kedvedet
Mindenkor fenntartottad
S ma is bizonyítottad.

3. Szárnyaidnak árnyékában
Védelmeztél szüntelen,
Hogy a veszélynek torkában
Ne esném bé hirtelen:
Kormányozván úgy mindent,
Hogy teljességre is ment.

4. Bő eledellel tápláltad
Testemet éhségemben,
S gondját magadra vállaltad
Tovább is szükségemben;
Mert szemünk csak tereád néz,
Máskint nem is használ a kéz.

5. Szivemet is élesztetted
Megújító örömmel,
És lelkemet vezérletted
Mennyei kegyelemmel,
Készítvén ama jóra,
Kit hoz a bóldog óra.

6. De, óh URam! én megvallom,
Hogy ma is bűnbe estem!
Megérdemlem, ha azt hallom,
Bűnhödjön lelkem s testem:
De úgy is fohászhodom
S csak reád támaszkodom.

7. Uram! kérlek, légy kegyelmes,
S mosd el lelkem rútságát,
Légy irgalmas s engedelmes,
Bocsásd meg adósságát;
Érdem szerint ne büntesd
S bosszúdat rajtam szűntesd.

8. Ne engedjed az ördögnek,
Hogy vagy megrostálhasson,
Avagy máskint e rút dögnek
Büdös mérge árthasson:
Sőt elmémet álmában
Tartsd magad óltalmában.

9. Zabolázd a vásott testet,
Hogy lelkemhez ragadjon,
És a mint gyakran megvesztett,
Roszra ki ne fakadjon;
Virraszd inkább épségre
S tiszta szent kegyességre.

10. Szent angyalidnak felőle
Parancsolj védelmemre;
Uram! ne állj el mellőle,
S jővel segedelmemre;
Mert így semmi rosz nem árt,
S nem is hozhat reám kárt.

11. Oh Uram! ha már lenyugszom
Felséges szent nevedben,
Vagy vigyázok, vagy aluszom,
Ajánlom csak kezedben
Magamat mindenestől,
Lelkestől és testestől.

12. Hiszem, hogy így szabad leszek
Minden veszedelemtől,
Kiért néked áldást teszek,
Teljes egész lelkemből:
Oh isteni szent Felség!
Csak tiéd a dicsőség.

Igen szép dicséret

A JÉZUS KRISZTUS

nevéről.

Nóta: *Mennyből jövök most hozzátok,*
avagy:
Örvendezzen már e világ, Légyen sat.

Édes vigaságom KRISZTUS,
Adjad kegyelmedet JÉZUS,
Hogy dicsérhessem nevedet,
Készítsd el tisztán szívemet.

2. Te vagy csillag a Jákóbból
Dicséreted soha nem múl,
Sionnak áldott királyja,
Örűlhet, ki neved hallja.

3. Te vagy ama fényes hajnal,
Kit Ádám mocskolt homálylyal,
Minden hiveknek öröme,
Választottidnak reménye.

4. Azért hallgasd meg kérésem,
Nemes király, én szükségem:
Te gazdag vagy földön, mennyen,
Tiszteljen hát téged minden.

5. Segélj meg Uram, hogy szivem
Te mátkád légyen szerelmem.
JÉZUS örökké való jó,
Benned mindenem villogó.

6. Derítsd fel rajtam kegyelmed,
Hogy énekeljem jó kedved.
Gyakorta szomoru vagyok,
Azért olly sokszor panaszlok.

7. Midőn éltemet ajánlom,
Fogadd el, űzd el homályom,
Oh UR Isten én teremtőm.
Háborúimban segítőm.

8. Csak egyedűl te vagy enyim,
Örvendeztesd meg veséim.
Szivem félelmed fenyitse,
Ó paradicsom gyümölcse.

9. Éva fiai kiáltunk,
Mert a bűntől nyomattatunk,
Dicsérünk egyszersmind méltán,
Égből mert te jöttél nyilván.

10. Csak téged hivunk JÉZUSnak,
Világ igaz váltságának.
Te vagy a legszebb vőlegény,
Tisztább, mint a tiszta napfény.

11. Tested Istenség fényével
Ékes, és teljességével.
Senki ki nem gondolhatta,
Hogy származtál régtől fogva.

12. Szült az Atya tanácsában,
Hogy segíts meg nyavalyánkban.
Világra szűz által jöttél,
Bűn nélkül emberré lettél.

13. Mások felett dicséreted
Légyen, mert teljes kegyelmed.
Te vagy Mójzses csipke-bokra,
Kit a tűz meg nem hervaszta.

14. Éltess minket, asszú fákat,
Tüzed ne emészsze jónkat.
Áron virágzó vesszeje,
Virágod lelkünk' szentelje.

15. Benned vetem reménségem,
Oh CHRISTE, én idvességem!
Királyi szék mennyben te vagy,
Mellynek forrása meg nem fagy.

16. Salamon is téged esmért,
Emleget bölcseségedért.
Dávid is rólad énekel
Psálmusokban Izraellel.

17. Te vagy bölcseség forrása,
Az Istenségnek világa.
Rólad az Irás sokat szól,
Hogy napod soha nem oszol.

18. Atyádnak vagy jó tetszése,
Mert kedved van az emberbe;
Én pedig nyavalyás vagyok,
Kegyelemért hozzád futok.

19. Jócselekedet s buzgóság
Nincs bennem, csak panasz s roszság.
Ez időben rút nyavalyás
Vagyok, hol a vigasztalás?

20. Jőjj el kegyelemmel teljes
Forrás, ne legyek mételyes:
Szivem örömében nyugszik,
Midőn benned buzgólkodik.

21. Légyek én szerelmes fiad,
Vigasztalást leljek nálad.
Én szivem, magadat néki
Ajánljad, kész légy engedni.

22. Ekképen jól lészen dolgom,
Mert KRISZTUS velem jár, tudom:
Immár lészen bocsánatom,
Büneimtől elbúcsúzom.

23. Mert mind szivem, mind életem,
Szerető Krisztusé kedvem.
JÉZUS KRISZTUSnak hivatol,
Ollyan, mint te, nincs más sohol.

24. Sziveket szerető, végy fel
Engem s hozzád kisértess fel,
Segélj, vigan énekeljek
Néked, örömet szemléljek.
25. És dicsekedjem nevedben
Most és mind örökké, Amen.

Más

Ugyan a JÉZUS nevéről *szép dicséret.*

Nóta: *Hagyjátok el hű keresztyének* stt.

Óh Isten, melly sok keserűség
Ez időben talált nagy inség.
A keskeny út jajjal van teli,
A mellyben kell a mennybe menni.

2. Melly nehéz terh a testnek s vérnek
Engedni az örök életnek.
Azért hová menjek innen? csak
Hozzád CHRISTE, téged óhajtlak.

3. Nálad van szivem, segitségem,
Nem csalt meg ebben reménségem:
Soha senki el nem hagyatott,
Ki a JÉZUS Krisztusban bizott.

4. JÉZUS, örömem, tisztességem,
Gazdagság szivemben, s mindenem,
Egyedűl te benned örvendek,
Ezüst, arany kincset megvetek.

5. A mennyiszer téged gondollak,
Érzékenységim megvídúlnak;
Midőn én tebenned reménlek,
Vigasztalást s örömet lelek.

6. Ha éneklek nagy szükségemben,
Meghallgattatom kérésemben.
A te lelked bizonyság bennem,
Hogy örök élet ízit érzem.

7. Csudálatos vagy te, a mellyet
Megmútat tiszted és személyed.
Ki hallott, vagy látott illy csudát,
Hogy Isten megalázza magát?!

8. Hogy viszsz minket halálod által
Magadhoz, nem láthatjuk által.
JÉZUS én Istenem és Uram,
Édes vagy, azt jól érzem magam.

9. Nem lehet olly nagy szomorúság,
Mellynél nem vagy nagyobb vigaság;
Semmi inség nincs olly keserű,
Mellynél édesb nem volnál te s hű.

10. Ha elfogy mind lelkem s mind testem,
Tudom, kinél marad életem.
Nem kell nékem te náladnál több
Vigasztaló, sem hívebb, sem főbb.

11. Mind lelkem s mind testem tiéd hát,
Nem birja a halál hatalmát.
E világon több barát nincsen
Annál ki néked szolgál híven.

12. El nem hagysz, én bizonynyal tudom,
Igaz mondásod erős tornyom,
Te vagy az az igaz jó hű pásztor:
Tőled el nem ragad semmi or.*

13. Azért míg élek, keresztedet
Viselem, követem éltedet.
Én Istenem készíts el arra
A vég nélkűl való fő jóra.

14. Segélj meg, hogy dolgomhoz fogjak,
Úgy, hogy hasznos pállyát futhassak.

* Az eredetiben *orr*.

Adjad, hogy testemet, lelkemet,
Bűntől őrizzem életemet.

15. Szivem, tartsa meg erős hitben,
Ugy élek s halok meg nevedben.
JÉZUS én örömem, kérésem
Hallgasd meg, vedd hozzád én lelkem.

BERNÁRD DOKTOR ÉNEKE

A JÉZUS NEVÉROL.

Nóta: *Mennyből jövök most hozzátok,*
avagy:
Örvendezzen már e világ, Légyen min . .

JÉZUS! édes emlékezet,
Adván szivünknek örömet;
De mézet és minden ízet
Jelen vólta megelőzhet.

2. Nincsen ékesebb éneklés,
Nincsen kedvesebb fülzengés,
Nincsen édesebb sziv-érzés,
Mint édes JÉZUS nevezés.

3. JÉZUS! megtérők reménye,
Hozzád kiáltóknak szive,
Téged keresőknek kincse,
Megtalálóknak mindene.

4. JÉZUS! szivnek édessége,
Élő kútja, fényessége,
Minden kincsének szekrénye,
Kivánságának jó vége.

5. Sem nyelv azt meg nem mondhatja,
Sem betű fel nem írhatja,
Csak ki próbálta, tudhatja,
Mi légyen JÉZUSnak lángja.

6. JÉZUSt mindenütt keresem,
Soha el nem felejthetem;
Keresem, s ha meglelhetem,
Szivem kebelébe rejtem.

7. Semmikép meg nem nyughatom,
Mig JÉZUSt fel nem találom:
Szivemből ki nem vethetem,
Hozzá vonszon szeretetem.

8. Máriákkal jó hajnalban
Keresem a koporsóban,
Keserves óhajtásomban,
Kiáltom kivánságomban.

9. Azért könyhúllatásimmal,
Megöntözöm sirásimmal,
Lábát szemem forrásival
Mosom s megtörlöm hajammal.

10. JÉZUS! te királyi széked
Nemes, s diadalmas kezed,
Megmondhatatlan jó kedved,
Mézzel foly szádból beszéded.

11. Uram JÉZUS! maradj nálunk,
Légy lelkünkben fényes napunk,
Oszlatván homályosságunk,
Vigasztalj óh vigasságunk.

12. Meglátogatván bennünket,
Megvidámitod szivünket,
Megvettetvén földieket
Égbe emeled kedvünket.

13. Kedves a JÉZUS szerelme,
Elfogyhatatlan kegyelme,
Bizony édesebb szent szine,
Hogysem mint e világ méze.

14. Megpróbálta ezt szent kinja,
Drága vérének ontása,
Melly bűnünknek elmosása
Honnan van szine látása.

15. JÉZUSt mindnyájan keressük,
Velünk létét szomjúhozzuk,
Nagy buzgó szivvel kivánjuk,
Ha eltávozik, óhajtsuk.

16. Igy szeretőnket szeressük
És szeretettel fizessük;
Illatja után siessünk,
Kedvéért kedvet teritsünk.

17. JÉZUS! áldásnak kezdője,
Örömnek felgerjesztője,
Uj kegyelemnek reménye,
Minden jóknak megszerzője.

18. Kegyes JÉZUS! add érzenem
Szerelmednek lángját bennem;
Engedd nyilván szemlélhetnem
Szent színed, s veled egy lennem.

19. Méltán rólad nem szólhatok,
De mégis nem hallgathatok,
Mert szerelmedtől gyúladok,
Csak te benned vigadhatok.

20. JÉZUS! a te szereteted,
Melylyel elmém legelteted,
Bétöltvén, nem émelygeted,
Éheztetvén nem gyötreted.

21. Kik téged esznek, éheznek,
Mert szeretetedtől égnek;
A kik isznak, szomjúhoznak,
Mert JÉZUS! téged óhajtnak.

22. Szerelmed kit megrészegít,
Tudja, JÉZUS mint melegít,
Melly bóldog, kit megelégít,
Édes borával vídámít.

23. JÉZUS! Angyali ékesség,
Fülben szép zengő kedvesség,
Szájban méz-íz itt édesség,
Szivben vig örvendetesség.

24. JÉZUS! ezerszer kivánlak,
Mikor lészen, hogy lássalak?
Mikor mondod: ím hivatlak,
És színemmel megnyúgotlak?

25. A te szűnetlen szerelmed
Szerez bennem vig gyötrelmet,
Méznél édesebb értelmet,
Örök életre kegyelmet.

26. JÉZUS! felséges kegyesség,
Szivbéli nagy gyönyörűség,
Megfoghatatlan kedvesség,
Ölelj meg óh szerelmesség!

27. Jó nékem JÉZUSt szeretnem,
Kivűle mást nem kedvelnem,
Magamtól fogytig elesnem,
Ő néki szüntelen élnem.

28. Oh én szerelmes JÉZUSom!
Minden ügyemben óltalmom,
Téged sok könyhúllatásom
Óhajt minden kivánságom.

29. Akárhol légyek, óhajtlak,
JÉZUS! szivesen kiáltlak:
Bóldog leszek, ha megfoglak,
Bóldogabb, ha megtarthatlak.

30. Osztán bátran ölelgetlek,
Szivem kebelébe tészlek,
Lelkem ágyába fektetlek,
Ölemből el nem eresztlek.

31. Én tégedet örömömben
Tészlek császári székemben,
Hogy király lehess szivemben,
Koronát tészek fejedben.

32. Már látom, a kit kedvelltem;
Megleltem, a kit kerestem,
Oh JÉZUS! édes szerelmem,
Szerelmedre felgerjedtem.

33. Azert immár botod alá,
Hódolok szép zászlód alá,
Minden búmban szárnyad alá
Sietek óltalmad alá.

34. Ha JÉZUS így szerettetik,
Én szerelmem el nem múlik,
El nem fogy s el nem aluszik,
Inkább gyúlad s gyarapodik.

35. Illy állhatatos szeretet
Szerez szivben csuda ízet,
Nemz csuda gyönyörűséget
És bóldogságos örömet.

36. E szeretet mennyből szállott,
Csontom velejéig hatott,
Felgyúlasztott, elbágyasztott,
Forral szivemben nagy hasznot.

37. Óh bóldogságos gyúladás,
Óh buzgóságos forradás,
Óh csendes édes nyúgovás
A JÉZUSsal nyájaskodás.

38. JÉZUS! Szűz anya virága,
Szerelmünknek gyöngyvirága,
Mennyben dicséreted áldja
Megbóldogúltak soksága.

39. Jőjj el, óh szentek királya,
Dicsőségnek koronája,
Derűlj fel óh lelkünk napja,
Mert néped fényedet várja.

40. JÉZUS napfénynél fényesebb,
Balzsam-illatnál kedvesebb,
Méz-édességnél édesebb,
Mindeneknél szerelmesebb.

41. Oh szivünk gyönyörűsége,
Szerelmünknek teljessége,
Óh lelkünknek dicsősége,
JÉZUS! világ idvessége.

42. No már szerelmem, menj haza;
Atya Istennek jobb karja:
Meghódolt kezed bajnoka,
Légy országodnak királya.

43. Mindenütt téged követlek,
Soha én el nem eresztlek;
Szivemmel mennyben kereslek,
JÉZUS! hogy ott veled légyek.

44. Eleibe szent angyalok
Emeljétek fel kaputok,
Nyertes királyt fogadjatok,
Idvezljétek meg Uratok.

45. Te vagy dicsőség királya,
Erős harcznak nagy bajnokja,
JÉZUS! kegyelem adója,
Örök jónak alkutója.

46. Már hozzád vontad szivemet,
Vezéreljed lépésimet,
Lelkemre ékes színedet,
Nyomd pecsétül személyedet.

47. Te vagy kegyelem kútfeje,
Igaz hazánk fényessége,
Búbánatnak enyhitője,
Bóldogságnak megszerzője.

48. Tégedet áldnak mennyégben,
Magasztalnak dicsőségben,
JÉZUS! vigasztalj éltünkben,
Juttass Atyádnak kedvében.

49. Békeségban van országod,
Minden jóból áll jószágod,
JÉZUS! és szép gazdagságod,
Gazdagitson meg áldásod.

50. JÉZUS Atyjához felhatott,
Örökségébe béjutott,
Szivem tőlem elszakadott,
JÉZUS után ragadtatott.

51. Őtet kövessük egy szivvel,
Éneklessel, könyörgéssel,
Hogy mi is a Szent Lélekkel
Lehessünk együtt Istennel.

52. JÉZUŠ! légy mennyben örömünk,
Ki vóltál földön érdemünk,
Benned minden dicsőségünk,
Míg élsz és lészesz Istenünk.

VÉGE.

Egyéb versek a Lelki Hódolásban.

I.

A «Lelki hódolás XII-dik adajá»-hoz.

Oh áldandó Szentháromság!
Nyögésemre figyelmezz.
Jövel, siess főbb bóldogság,
Én Istenem, kegyelmezz!
Oh URam! URam! ne hagyj,
Mert reményem csak te vagy.

Im környül vett már az inség,
S minden bűnöm rám tódúlt
Szorongat a végső szükség,

Fetrengek mint egy bódult:
Óh szerelmes szent Atyám!
Légy nékem erős bástyám!

Ölelgess szent szerelmeddel
Örök szövetségedből;
Takargass bé védelmeddel
S adj részt örökségedből:
Nézz égi irgalmadra
S egyetlenegy Fiadra.

Óh egyetlenegy segítőm,
URam JÉZUS irgalmazz!
Légy velem én Idvezítőm
S a gonosztól óltalmazz:
Hiszem te érttem jöttél
S érttem is vért öntöttél.

Gyógyítsd lelkem betegségét
Véres veréjtékeddel,
Az halálnak édességét
Ujítsd drága véreddel.
Mert csak az lelkem bére,
Más érdem álljon félre.

Óh Isten Bárányja, kedvezz!
Mert most van az az óra;
Mondd lelkemnek: légyen idvez

S dolga fordúljon jóra,
Oh UR JÉZUS könyörűlj!
S könyvedből ki ne törűlj!

Óh vigasztaló Szent Lélek!
Jövel segitségemre,
És míg itt mozgok és élek,
Készíts idvességemre:
Tartsd meg bennem az hitet,
Kit kegyelmed készített.

Bátoríts az halál ellen,
És ha már elaluszom
— Hogy a sátán el ne nyeljen —
Te légy JÉZUS végső szóm.
Maradj velem mind végig,
Kisértess bé az égig.

Óh UR JÉZUS! légy JÉZUSom!
Légy irgalmas lelkemnek;
Óh vedd hozzád, egy orvosom!
Míg megadod testemnek,
Oh JÉZUS! tőlem ne fuss,
Óh jövel URam JÉZUS!

II.

A XIII-dik «lelki adóhoz tartozandó, a szüntelen való

FOHÁSZKODÁS».

Óh irgalmass ISTEN!
Buzgó nyögésemben
Füledet szómhoz hajtsad.
Oh igen jó Isten!
Minden szükségemben
Áldásod szaporitsad.
Óh hatalmas Isten
Keserűségemben
Szivemet vidámitsad.
Óh nagy és szent Isten!
Minden félelemben
Elmémet bátoritsad.
Óh élő UR ISTEN!
Betegülésemben
Fájdalmimat gyógyitsad.
Óh örök UR Isten!
A veszedelmekben
Segedelmedet nyújtsad.
Óh igaz UR Isten!
Kételkedésemben
Hitemet gyámolitsad.

Óh áldott UR Isten!
A rosz testiségben
Lelkem hozzád hóditsad.
Óh erős Ur Isten!
A világ fényében
Szemem világositsad.
Óh teremtő Isten!
A kisértetekben
A sátánt elfordítsad.
Óh Megváltó Isten!
Sok vétkezésimben
Irgalmad bizonyítsad.
Oh szentelő Isten!
Erőtlenségimben
Kegyelmedet újítsad.
Óh kegyelmes Isten!
Éltem végzésében
Lelkemet bóldogítsad.

RÁDAY PÁL VERSEI DARVAS JÁNOS ECZETÉRŐL.

Irta Ludányban, 1729. márcz. 25.

L. S. D. K. D. J. D. D. N. R.
S. D. P.

Sok fő s bőlcs emberek sok dolgot dicsirtek;
Eleitűl fogva a mit kedvellettek,
Szóval és irással czifrázva tiszteltek,
Onnan muladságot és örömet leltek.
Kedves vólt Catónál régen a káposzta,
Midőn annak hasznát sok részre osztotta,
Minden virtusait könyvben előhozta;
Mert ezt a szeretet ő nálla okozta.
Szintén igy Galenus dicséri a tormát.
Hihető: szerette mint egér a szalmát,
Avagy a gyermekek a jó édes almát.
Mert a ki mit szeret, ugy várja a formát.
Igy ir Virgilius szúnyogrúl verseket,
Naso az bolhárúl ékes carmeneket,
Tett az diórúl is szép emlékezetet,
Martialis penig csak nyulat kedvellett.
Volt Cajus császárnak nagy gyönyörűsége,
Ételei között minden kedvessége,
Ha fáczán-agyvelő lehet elesége;
Másban páva-nyelvben vala kényessége.

A török a mézet leginkább szereti,
Sváb az árpa-kását minden nap éteti,
Az oláh az ürmöt borban emlegeti,
Nincsen jobb a tejnél, belga elhiteti.
Veres és foghagyma czitroma magyarnak,
Zab és proszenyicza horvátnak és tótnak,
Kukoricza-savó a batykis orosznak,
Elég a lengyelnek, ha porelykát osztnak.
Nincs olly név (p?) (ki) a bort méltán ne dicsirje,
A szép fejér kenyért edgyszersmind ne kérje,
A levében sült hust szájához ne mérje,
Ezt király, úr, koldus kivánja, hogy érje.
Sok jó teremtési vannak az Istennek,
Állatok, gyümölcsök, fúvek, más mindenek,
Kikkel az emberek itt a földön élnek;
Izekrül, hasznokrul, mindnyájan dicsirnek.
De ez mind bolondság Darvas János előtt.
Csak kevés böcsben tart fáczán-, páva-velőt;
Utál mindeneket mint semmire kellőt,
Valami eczettel nálla öszve nem főtt.
Áldott ott az eczet ételben italban.
Semmi az élésház, ha eczet nincs abban.
Illatott minden nap a tüzes konyhában
Van gondja szakácsnak, ha nem tett fazékban.
Nem elég a borsport azzal meg önteni,
Avagy a csukára s más halra tölteni,
Gyenge salátára olajjal költeni,
Kaszáslevet azzal öszveereszteni.
Eléggé savanyu káposzta magában:
Ha eczet nincs benne, nem mégyen torkában.

Törött lév, tiszta bors vagyon utálatban,
Ha eczet füszerszám nem érzik azokban.
Isten a czitromot savanyúvá tötte,
A főt étket azzal ki-ki megehette;
De azt Darvas János édesnek izlette,
Azért is eczettel timporálva ette.
Iszsza ugyan a bort, de nem tetszik jónak,
Ha csak eczet-izűt pohárba nem hoznak.
Ámbár néha édest számára kiosztnak:
Töltsön ecztet hozzá, titkon szól inasnak.
Külömb-külömb félét tart almáriumban,
Viola-, gyöngyvirág-, málna-szag azokban,
Tündöklik sok üveg vélek ablakokban,
Azt tunnád: orvosság van, mint patikában.
Örül, ha azt hallja, hogy bora meg romlott:
Mert jó lész eczetnek, ha a szerint bomlott.
De bezzeg szomoru, ha eczte kiomlott,
Rá önthetné akkor a bába az olmot.
Az mindenek felett legfőbb kivánsága,
Hogy asszúszőlőnek volna olly ujsága:
Változna eczetté, ugy volna vigsága;
Mert izinek azzal volna nyájassága.
A pogány istenek ambrosiát ettek.
Édes italok közt a nektárral éltek:
De Darvas Jánosként hibássan itéltek,
Hogy asszúszőlőből ecztet nem miveltek.
Nincsen ólly discursus háznál vagy asztalnál,
Utazva, heverve, vagy a vadászatnál,
Férfiak, asszonyok között mulatásnál,
Hogy meg ne dicsírje az ecztet azoknál.

Szegény Benczének is gyakorta mondotta:
Ugy-e jó? ugy-e jó? — igen javallotta.
Bizony jó! — mond amaz; de rútul megcsalta,
Mert a jó bor helyett az ecztet itatta.
Azt tartja, hogy annál nincsen jobb orvosság:
Elüzetik azzal minden nyavalaság;
Tisztul szem s vér, benne van ólly hathatosság;
Vénségbül az által lészen iff(i)juság.
Gyakorta felkiált: oh! oh! áldott eczet!
Oh! dicsőssséges lév, kit angyal készített,
Oh! újító illat, mely ad új életet,
Minden boldogtalan, ki veled nem élhet.
Igaz ugyan, hogy van eczetnek is haszna,
Mert a ki vele él, lészen tűlle vészna.
Irják a doctorok, a ki hozzá szokna,
Van annyi ereje, velőt száraztana.
Megtartja ideig a hust rothadástúl,
De mi haszon benne, mert meg járja rútul,
Van szegény gyomornak gondgya kólikátúl,
Nincs nagyobb bántása uraknak mint attúl.
Irtóztató erőt irnak is felőle ....
Hannibal kősziklát hasogatott vélle,
Hogy bátran mehessen Rómához mellőle;
Az vólt haszna, szeme mert kiugrott tűlle.
De ezt Darvas János nem örömest hiszi,
Az eczet szerelme kétségessé teszi;
Azt minden nap maga asztalára viszi,
Cleopatra gyöngyét benne majd megeszi.
De mit hallok hirrül? bezzeg már megesett:
Kedves barátomat megrontá az eczet.

Az mi az ínyinek oly kényesen tettszett,
Csontot hasogató köszvényben béejtett.
Nem tudja már mostan, vallyon mit csináljon?
Nyuljon-e eczethez vagy tűlle megváljon?
Szorongatja ízi, hogy csak el ne álljon.
De a kín nyagatja, hogy orvost találjon.
Mondja: Édes ecztem bár csak most szolgálnál,
Orvosságos erőt tagomban mutattnál!
Százszor nagyobb böcsben osztán nállam volnál,
Bizony dupla dosist gyomromban találnál.
Nem is lehet attul magát tartoztatni,
Tizfélét parancsol magához hozatni,
Egy csészében öntvén, öszve timporálni,
Hol iszsza, hol testét hadgya mosogatni.
Nagy a kín, az eczet azt el nem űzheti,
A türhetetlenség száját arra viszi,
Hogy néha az ecztet átkozottnak hiszi,
De ha tágít a kín, megint böcsbe tészi.
Oh szerelmes Darvas, egy részrül csak szánlak,
Mert a vadászatban már ritkábban látlak.
Szép bolondos tréfás szókban nem találak;
Bizony, hogy ha nem fáj, magam is felvátlak.
Én vagyok a tanács, be sokszor mondottam:
Ne idd az átkozott ecztet, javallottam.
Sokszor az asztalnál tülled el is loptam,
Jó asszú szőlő bort az kezedben toltam.
Én most is örömest adok még tanácsot:
Vettess a lábodra vagy egy mázsa lánczot,
Üttes a talpadon két száz lapát tánczot,
El járhatja osztán lábod a karancsot.

Azt hallom, a bécsi legfőbb ministerek,
Kik észszel pennával udvarnál hevernek;
Soha ételekben ecztet nem kevernek,
Félnek hogy eszekben attúl hibát nyernek.
Ettűl féltettelek magam is gyakorta,
De a természeted csak magával hozta,
Hogy a bolondságot inkább ohajtotta,
Azt az atyád reád örök jussal hagyta.
Tudom, egészségben jó tréfás bolond vagy;
De szeretném látni, mikor a kínod nagy,
Mint bolondoskodnál, itt is egy jó jelt agy,
Majd tanácslok edgyet, csak hogy benne ne hagyj.
Örökké hallottam nadragula fűrül,
Vagyon olly ereje természete körül,
Elvészi a köszvént lábrúl, kézrűl, főrűl.
Élj vele, meggyógyulsz, már is szivem örül.
Had lássam előre, hogy bolondoskodol;
Azon drága fűtűl, miként okoskodol;
Nem csuda, ép korban, hogy ha nyájaskodol:
Mutasd meg betegen, hogy többet is tudol.
Jó az is, mint szokták, tedd a forró vízben
A kínos kezedet, akár a jegesben.
Megládd, mint vén kigy(ó) öltözöl más bőrben;
Dámák közt örülhetsz gyenge fejérségben.
Ha az is nem használ, végy patientiát,
Nyargaló nyelveden tégy violentiát,
Ne terheld morgással a conscientiát;
Lelki patikából kérj ír-essentiát.
Versemet már végzem, de csak azon kérlek
— Jó barátod vagyok, tudod a míg élek —

Átkozott eczettül ód magad, mert félek.
Végy végbucsut tűlle, ugyan kénszerítlek.
Nem látod-e benne a sok apró férget?
Ugy tarthad mint szintén halálhozó mérget,
Igy emészti a szú titkossan a kérget.
Ha tovább is iszol, nem ülöd a nyerget.
Nem sokat nyomsz most is, ha fontra vetnélek;
Az hitvány testedben alig van a lélek.
De a gonosz eczet, mint száraztó szelek,
Stokfissá változtat, vannak már olly jelek.
Hiszem van mindenkor palojtai borod,
A dolyányitol is nem irtózhat orrod.
Hogy ha pedig rád gyün asztalnál a sorod,
Asszú szőlő bortul hidd el nem lesz torod.
Kurvannya köszvenynek, csak mi vigan igyunk,
Eczetes bort pedig ellenségnek hadgyunk.
Benczével mindketten menyországban vadgyunk,
Istennek a borért nagy hálákat adgyunk.
Szives Zelussal ezt, mint énekben régen,
Ékessen lantolva adták szó-zengésben.
Losonczra* Ophirbul irtam rövideden.
Tudakozd a nevét e kevés igikben.

* Azaz arany bor országbúl.

Dat. V. Die 20. Martii.
A. 1729.

Bizodalmas Jóakaró Ságor Uram!

Jutván eszemben mostani köszvényes állapotomban, hogy erről a földről öcsém Darvas János uram, szegény megholt Bencze nevével bucsuztató versekkel mortificálta kegyelmedet, én is felépítő mostani állapotomban szokás ellen is edgy kis bolondságra adtam eszemet és kegyelmed mellett fel kivántam kelni; kivált illy ok és alkalmatosság adván elő magát, hogy mivel régtől fogva az eczetben gyönyörködik és azzal hizik, most penig legközelébb mind attól, mind pedig a kegyelmed asszú-szőlő borától megrészegedett, az volt az consequentiája és gyümölcse, hogy haza jövetelével köszvénybe esett. Erre nézve az híres eczetnek leirásával vigasztaló és orvosló verseket irtam a köszvény ellen kegyelmed nevével és képe alatt; mellyeket mulatságul kegyelmednek is acclusive megküldöttem. Mivel pedig elhihető, hogy válasz nélkül nem örömest fogja tudni, (a mint is ő kegyelmének, mint Szemere Miklós urambátyámnak kezéhez küldötte volna kegyelmed, már ő kegyelme által megadattam), ha mit talál kegyelmednek irni felőlök, kivántam kegyelmednek informatiót tenni iránta, hogy maga verseinek ismerje kegyelmed, és viszont ugyan ugy adhasson ő kegyelmednek replicát, hogy tudnillik tron-

fot tronffal akar vissza venni kegyelmed..... a muladtságrúl követem kegyelmedet, az főképen... àpropos, hogy ha kegyelmednek sok borkupecze érkeznék a tállyaiaktúl, részemrül ne felejtkezzék kegyelmed. Maradván ezzel minden lelki testi jóknak kivánásával

jóakaró köteles szolgája sógora

Ráday Pál, m. n. p. e.

Datum Ludán, 25. Martii, 1729.

P.S. Ha te kegyelmednek Darvas János uram választ talál adni, ime, még epitaphiumot is küldöttem, mellyet talán még hamarább is meg küldhet kegyelmed más levelében, hogy annyival inkább elhitesse magával az elsőt kegyelmed munkájának lenni.

P. S.

Édes jó Sógorom, ha meg találsz halni,
Ird meg, hogy mehessek testedet meglátni,
Viola-eczettel azt megmosogatni,
Rózsa-ecztes gyolcsban jól bétakargatni.
Bizony sirodban is edgy akót töltetek,

Koporsód föllyül is földre ugy öntetek,
Igy minden rothadást rólad eltéritek,
Epitaphiumot végre rád igy vetek:

Epitaphium.

Itt fekszik Nagy-Réti Darvas János teste,
Kit szép virtusokkal természet kifeste,
Jó tréfás, jó gazda, a tisztet nem leste, —
Kár, az eczet tűllünk illy hamar elnyeste.

RÁDAY PÁL ÖNÉLETRAJZA.

1677—1720.

Én Ráday Pál születtettem e' Világra 1677-ik Esztendőben, július havának 2-ik napján, a' „ „ „ jegy alatt, néhai b. e. Libertsey Rozina kedves asszony-anyámtól, Libertsey Mihálynak Földváry Zsófia asszonytól származott leányától, és Ráday Gáspár atyám-uramtól, Ráday Andrásnak Madách Zsófia asszonytól való fiától. A ki kivántam életemnek emlékezetesebb dolgait jegyzésben vennem, e szerént:

A tudománynak zsengéjét vettem a losonczi oskolában, syntaxisig.

Azontúl küldettem Ráhóra, ama híres és a tanításban szerencsés Braxatoris nevű præceptor keze alá, kinek halála történvén, csak egy esztendeig maradhattam tanítása alatt.

Azután annak egyik tanítványát, Missovitz Mihályt hozatván atyám-uram másokkal együtt Losonczra: annak pædagogiája alatt tanultam egész a logikáig; kinek is főképpen tulajdonithatom a tudományban való előmenetelemet.

Anno 1693 küldettem Selymeczre a német szónak tanulására, a honnan más esztendőben ugyanazon okból általmentem Körmöczre, tanulván a mellett a felsőbb scientiákat is.

Anno 1695. Kiköltem oskolából, és mentem a törvénynek tanulására nézve patvariára, néhai nemzetes vitézlő Kajali Pál úrhoz, nemes Nógrád- és Honth vármegyéknek notáriusához; holott másfél esztendeig lakván, azután

Anno 1697 mentem m. gróf Ghymesi Forgách Simon úr, akkori kanizsai vice generális udvarában, a kivel az bihácsi obsidión lévén, Boszna felé két campaniát végeztem.

Anno 1699. A felséges római császár, József királyunknak lakodalmi solennitásán jelen voltam, strázsamestere lévén egy pompás lovas magyar seregnek, az introductiónak alkalmatosságával.

Ugyanezen esztendőhen választattam n. Nógrád vármegyében notáriusnak.

Épitettem 1700-ban a ludányi házat.

Anno 1702 hala meg asszony-anyám, ki eltemettetett a maskovai templomban.

Anno 1703. Elkezdvén az országban a hadakozást, m. fejedelem Rákóczy Ferencz: szorultam Gács várába; holott minekutánna a bennlévő nemesség capitulált, hogy a homágiumot le nem akartam tenni: csaknem életem vesze el; mindazáltal állhatatosan mindaddig differáltam, míglen a tokaji táborra nem kelleték mennünk.

Ezen esztendőben jegyzettem el magamnak házastársul felyül-említett Kajali Pál úrnak Fáy Borbála asszonytúl született leányát Klárát, kivel is azonnal megesküdtem.

Anno 1704. Az említett fejedelem intimus-

secretariusságra maga melle vévén: *irtam a manifestumot.**

Eodem küldettem követségben Lengyelországba, az ott való főbb urakhoz és a felséges svécziai királyhoz, kinél Varmiának Heilsberga nevű városába... április voltam audiencián.

Onnan Danczkán általmenvén, vettem utamat Brandenburgiába, Berlinbe, a felséges prussziai királyhoz, kinek is követségemet proponáltam „ „ „ Maij. A honnan visszaindulván

Jelen voltam Stanislaus lengyel király electióján Varsaván.

Anno 1705. 13. 14. 15. 16. Januarij tartottam lakadalmi solennitást felülirt kedves jegyesemmel Gács várában.

Anno 1706. Ujonnan küldettem követségben a svécziai királyhoz, kit Lengyelországban Ravitz nevű városban találván, „ „ „ Julii proponáltam követségemnek seriessét.

15. Julii küldötte érettem maga hintaját Stanislaus király, kinél is hasonlóképpen követségemet veghez vittem.

Anno 1707. A maros-vásárhelyi gyülésen tettem az erdélyi kanczellária directorának, vacante cancellariatus officio.

* «A nagyhirű «Recrudescunt...» manifestumot érti, melynek Rádaynk által fogalmazott s Rákóczi sajátkezű javításaival ellátott eredeti kézirata ma is megvan a gróf Rádayaknál Péczelen.» — Thaly Kálmán jegyzése.

Ugyanezen esztendőben küldettem követség-ben a felséges moszka czárhoz, kinél is Varsavár „ „ „ Aug. lévén Audientián, a fejedelem részé-ről szövetséget kötöttem.

Anno 1708. Jelen voltam a trencsényi sze-rencsétlen harczon.

Anno 1709. Küldettem Moldván által Török-országban Benderbe, az odavaló vezérhez és az odaszorult svécziai királyhoz, a holott még meg-jött a portáról a válasz, csináltam nagyobb rész-ről a *Lelki Hodulás* nevet viselő imádságos könyvecskét.

Anno 1710. A fels. király ereje csaknem kinyomván az országból a fejedelem hadait: re-cipiáltam magamat Lengyelországba, Premislye nevű városban.

Anno 1711. Kiküldettetvén Lengyelországból a fejedelemtől a felséges római császár plenipo-tentiáriusihoz: projectáltam a békességnek punc-tumit Debreczenben; kiktől jó resolutiókat vet-tem épen azon nap, a melyen a felséges József császár meghala.

Eodem anno die „ „ „ Junii mult ki e vi-lágból Premislyén Atyám uram, kinek testét val-lásomon levő templomban Duklya mellett tétet-tem le.

Eodem 12. Julii áldotta meg az Úr-Isten az édes feleségemet egy leány magzattal, kit azon templomban Klárának kereszteltettem.

Azonban látván, hogy a fejedelem nem akarja

acceptálni a békesség punctumit, a bujdosásnak pedig semmi jó végét nem reménylhetvén, ellenben a fels. regens Eleonora császárné maga kegyelmes amnestialisát kezemhez küldvén, visszajöttem hazámba, és a felséges udvar parancsolatjára Bécsben felmenvén, a homágiumot bellicus-præses g. Herberstein úr előtt letettem.

Die „ „ „ Octobris temettem el atyám uram testét (kihozván magammal Lengyelországból) a losonczi templomban.

Die „ „ „ Decembris a Mindenható Úr Isten nagy keserűségünkre kiszólította egyetlen egy leánykánkat, kit a losonczi temetőkertbe temettem el.

Anno 1712. N. Nógrád vármegyétől választatván követül a Pozsonyban celebrált n. országgyülésére: mulattam oda fel egész esztendeig.

A felséges koronázott császár és kegyelmes király urunk előtt egyszer Pozsonyban, másszor Bécsben peroráltam a vallás dolgában.

Item harmadszor magam mellett: istentelenül bevádolván Korponai Jánosné, mintha a fejedelemmel Lengyelországba correspondeáltam volna, de a ki vermet ásott más becsületes embernek, maga esett bele. Legyen Istennek dicsőség!

1713. 1. Octobris örvendeztetett meg a felséges Úr-Isten bennünket egy fiú-magzattal, születtetvén 8 óra tájban estve, a haljegy alatt; kit (mivel feltettük magunkba, hogy semmi válogatott nevet nem keresünk neki, hanem a mely a

születés napjához közelebb lévén, alkalmatosabb lészen) kereszteltettük Gedeonnak. Engedje az én Istenem, legyen velem elmuló familiám nevének ő benne és ő általa való kiterjedése, — maga sz. nevének dicsőségére, minékünk szüleinek (míg élünk) örvendezésünkre, és az atyafiságnak s magyar hazánknak hasznára! — Amen.

1714. Ujonnan a n. országgyűlésére Pozsonyba felmenvén, usque ad 15. Aprilis 1715. jelen voltam; azon idő alatt circiter 26. n. vármegyéktől udvarhoz küldettem Bécsbe, azon n. vármegyéknek a porták conscriptiója eránt való projectumok ellen: a holott két marhán szánthatnak, igyekezvén három két-ökrű ekét e mi földünkön levő hatökrű egy ekéhez hasonlítani; de követségemmel oly expediens találtatott, hogy a conscriptióban mindkét részről kimaradt a marha.

Ugyanakkor reám bizattatott a n. országtól, hogy a désmák állapotjában a t. clerus ellen irás-munkát tegyek; kit véghez vittem a szerint, a mint exstálnak az acták között.

1715-ben építtettem a ludányi háznak felső palotáját.

1716. Áldotta meg Isten intra 24-et 25-tam Április éjtszaka feleségemet leány-magzattal, kit kereszteltettünk Eszternek, doctor Moller úr feleségestől lévén keresztapja s anyja. Nevelje az Isten a maga igaz, tiszta tiszteletére, s nékünk örömünkre.

1718-ban 14-a Julii született Krisztina leánykánk, kit neveljen az Isten maga igaz ösméretében, familiánk örömére.

1720. 7. Febr. a vízöntő-jegy alatt áldotta meg Isten feleségemet fiú magzattal, kit Pálnak kereszteltettünk. Engedje Ő Felsége, hogy annak tudományában légyen állhatatos, örvendeztető felnevelkedése.

1709.

BENDERBEN MENŐ UTAZÁSOMNAK DIÁRIUMA.

Az felséges erdélyi fejedelem II. Rákóczy Ferencz kegyelmes urunk ő Felsége kegyelmes parancsolatjából 12. octobris Huszton celebrálandó particularis ország-gyülése végbemenetelinek alkalmatosságával expediáltattam Benderben, vagy Tiginében, a babadáki szerdárhoz.

Die 27. Octobris. A felséges fejedelem elmenetele után megindulván Husztról circiter 10 óra tájban, érkeztem bé estveli 5. órakor Técsőre, ott meghálván.

Die 28. Octobris. Técsőről reggel 7 órakor megindulván és a Tiszán kettős hajóval átalkötözvén, érkeztem be Szigethre estve 7 órakor, — hozzám jövén a remetei révnél mellém rendeltetett Popovics János is.

Die 29. Octobris. Az útra való készületnek okáért Szigethen rostokoltam egy nap.

Die 30-a Octobris. Szigethről megindulván 10 órakor reggel, mindenütt fel az Iza vize mellett a völgyön, egynehány rendben gázolván által a vízen, érkeztem estve 5 órakor Sajóra, ott meghálván Petrovai oláh nemesember házánál.

Die 31. Octobris. Sajóról reggel hét órakor

megindulván, egyhuzomban mentem Mojszinban, és megszállottam egy órakor. — Dragumír mellett elmenvén, a holott a fels. fejedelem a büdöskő- bányát és dohottat kezdette csináltatni: megtekintettem, jövén hozzám Mojszinban Gergely István, máramarosi felső processusbeli szolgabiró, hogy útravaló posta-lovakról és egyebb szükséges dolgokról dispositiót tegyen.

Die 1. Novembris. Mojszinból mentem által Borsára; ott ebédelvén, és jó rendbe vévén a dolgot, mentem ki hálásra a borsai végső házakba.

Die 2. Novembris. A házakból 5 órakor reggel megindulván, mindenütt fel a Visó vize mellett, fel a völgyön mentem a havas aljára 3 óráig; holott is három borkútat találtam, melyből két palaczkokat meg is töltöttem; ott az irtóztató nagy havasoknak kezdvén, a hegyre 3 óráig mentem fel, — megszállván ebédelni 12 órakor egy völgyben, és 1 órakor délután megindulván, a nagy hó, sár, víz miatt nem mehetvén, s igen el is sötétedvén: megszállottam egy erdőben egy kis patakocska mellett, estve 6 óra tájban.

Die 3. Novembris. Jó hajnalban onnét megindulván és Zimborszlav nevű hegyre kapván és a Czibó hegyén leereszkedvén, 12 órakor megszállottam egy víz mellett ebédelni, az hova is nagy munkával mehettem egy oldalon a fáknak a szelektől való letöredezése miatt; holott is Istennek oly csudálatos itéletét tapasztaltam,

hogy egy völgyön a hol ezelőtt az út volt, egynehány ezerből álló fenyőfák a szél miatt letöredeztek és tövöstől kidültek. — Onnét 3 órakor délután megindulván, szállottam meg estve 6 órakor egy hegynek a farkán.

Die 4-a Novembris. 6 órakor onnét reggel megindulván, ereszkedtem le a kumpulungi rétekre; mely havasokon való általmenetelemkor találtam puszpángfát is, és azt observáltam, hogy a sziliski havasokon kereskedésnek okáért jó volna egy városocskát vagy falut építeni, minthogy a moldvaiak a nagy irtóztató máramarosi havasok miatt nem igen járnak által Borsára s Máramarosba: de ha ott város vagy falu építtetnék, mind a moldvai és máramarosi részekről lenne egy locus depositionis mercium. — Egy óra tájba megszállottam a kumpulungi végső házaknál, ugyanott csak közel előltalálván a franczia generális locumtenensének emberét, a ki a svécziai Priant nevű kurért Benderig kisérte, kitől először megértettem, hogy a moldvai vajdát Rakovicza Mihályt a babadáki szerdár elvitette. — Jóllehet akkor estve beérkezhettem volna Kumpulungra, de a strázsa javallásából meg kelletett szállnom és ott hálnom egy korcsmaháznál.

Die 5. Novembris. Másnap jó reggel Kumpulungra bémenvén, hogy elfáradt lovaimnak nyugodalmat adjak, az nap ott rostokoltam.

Die 6. Novembris. Kumpulungról másnap 10 óra tájban megindulván, mindenütt fel a

Moldva vize mellett, estve 4 órakor egy korcsmaháznál megszállván, megháltam.

Die 7. Novembris. Másnapra virradóra 8 órakor útnak eredvén, érkeztem bé délután 2 órakor Bájára, meghálván ott a papháznál.

Die 8. Nov. Bájáról reggel 7 órakor megindulván, érkeztem bé Paskán nevű faluba estve 7 óra tájba, meghálván ott Jorrdattyné nevű özvegy boér asszony udvarházánál.

Die 8. Nov. Paskánról reggel 6 órakor megindulván, és azon özvegy boér-asszony házánál lévő gondviselő magát mellém kalaúzúl adván, érkeztem estve 5 órakor egy korcsma-házhoz Tergul Frumosz mellé.

Die 10. Nov. Onnét reggel 6 és 7 óra tájba megindulván, béérkeztem 4 órakor Jászvásárra, holott is a lovak kedveért 2 nap rostokolván, mentem udvarlásokra a moldvai vajda helyett kajmakánoknak, kik között a főbbik Bohus nevű volt; kiket a fels. fejedelem nevével böcsülettel köszöntöttem, oly declaratióval, hogy ő Felsége jól tudván ezen tartományon való szükséges általmenetelemet Bender felé, parancsolatomba adta ő Felsége a vajdának megudvarlását, a kinek mivel oly változása történt: kötelességemnek itéltem őket, mint a vajdaságnak helytartóit magam insinuatiójával megtisztelnem: kérvén, hogy valamint ő Felségének hozzájok való szomszédságos barátsága s jóakaratja iránt persvasusak lehetnek, úgy szintén mind ő

Felségéhez és a magyar nemzethez, mind pedig ekkoráig mutatott jóindulatjok szerént, kiváltképpen a közöttök bujdosó erdélyi rendekhez, tovább is szives jó akaratjokat bizonyítsák etc. Több más effélét bő szóval proponálván etc. Kire nagy böcsülettel felelvén, ajánlották magokat minden tőlük kitelhető jóakaratra, oly expectoratióval, hogy mivel ők is a változások alkalmatosságával sokszor hasznát vették az erdélyi rendeknek: mind magok szivesen kivánnak kedveskedni a bujdosóknak, s mind pedig a jövendő vajdát úgy fogják disponálni, hogy azután is legkisebb rövidségek ne történjék, sőt nagy kedvesen vették, hogy magam béjelentésével meg kivántam tisztelni őket. — Kalauzokat is rendeltenek mellém, a kik Benderben egyenes és bátorságos uton elkisérjenek.

Die 13. Nov. Jászvásárról megindulván circiter 9 órakor reggel, érkeztem a kalauz directiója által estvéli 4 óra tájban Reszina nevű faluba.

Die 14. Nov. Reszinárúl reggeli 6 órakor megindulván, ott más kalauzt rendelvén mellém, érkeztem estvéli 5 óra tájban a Buk vize mellé egy korcsmaházhoz; mely utamban találkozván egy erdőben valamely lengyel urral és egy svékussal, a kik Benderből Magyarország felé ki szándékoztak: mely korcsoma-háztól levelet irtam urunknak ő Felségének, és copertáztam Jászvásárott residealló Bohus nevű kajmakánnak, hogy ezen

lengyel úr kezébe szolgáltassa, — levelemben megirtam.

Die 15. Nov. Reggeli 7. órakor onnét megindulván, mindenütt le a Buk vize mellett érkeztem 3 óra tájba Kisinó nevű faluba, ott meghálván az oláh pap házánál.

Die 16. Nov. Kisinórúl reggel 7 órakor megindulván, szállottam meg 2 óra tájba Todorest nevű faluban; jóllehet estvére beérkezhettem volna Benderbe, de minthogy semmi provisiót és szállást hamarjába nem kaphattam volna: a lovak kedvéért kelletett ott meghálnom.

Die 17. Nov. Reggel 8 órakor Todorestről megindúlván, beérkeztem délután 3 órakor Benderbe, előmbe jövén egy török, ki által az elrendelt szállásra bekisértettem, küldvén mindjárt a szerdár hozzám az odavaló harminczadost avagy kincstartót, első köszöntésre; ki is követvén az alkalmatlan szállásról, a mellyet mind a svékus és kozák vendégek, mind pedig az öszvegyült török hadak és keresztyén lakosoknak szűk volta okoz, — azonnal kérdezősködött utazásomnak mivoltáról: kitől, kihez és meddig szándékozom? Mellyről midőn informáltam volna, mindjárt hirt tévén a szerdárnak, ismét csakhamar visszatért oly izenettel, hogy a szerdár másnap reggel szembe kiván lenni velem. — Jóllehet pedig en örömest halasztottam volna harmadnapra, míg annak rendi szerint elkészülhessek, mindazáltal látván, hogy gyakori rei-

teratióval reája szorított: reáhagytam a dolgot, és csak kapczákat s új csizmákat is alig kaphattam, szokásokhoz képest, a midőn

Die 18. másnap hivattattam; a mint is azon kincs tartó egy csauzzal és két kengyelfutóval s egy vezetéklóval szállásomra jövén, a lóra felültettenek, és én is heted magammal lovakon úgy indultam a szerdárhoz; kinek is kapuja eleiben jutván és ottan leszállván, a midőn pitvarában a sok törökök között csizmámat levonattam: bévittenek a palotába, a mely már a táborból öszvegyült török főrendekből megtölt vala; azomban maga a szerdár kijövén és a kerevetre térdére leülvén, a midőn köszönteni kezdettem: engemet is egy elrendelt alacson székre maga eleibe leültetett, és úgy kezdettem a követségnek praeambulumához; minekutánna pedig a köszönetre becsülettel megfelelt, és én is tovább kivántam volna progrediálni, vettem észre, hogy a tolmácscsal nem contentus, s azért is intvén, hogy (a mint én is a kincstartónak insinuáltam) más tolmács jöjjön, jóllehet elérkezett és deákul kezdett beszéllni: de ugyan csak haszontalannak láttam általa folytatni a dolgot; s azalatt pedig a Gyömli aga (a ki Dunántúl Koppányi véghelyből való volt) érkezvén, s derék magyar lévén, megösmértem, hogy capacitáltatott beszédemből, s úgy kezdettem proponálni néki, hogy már alkalmatosan kibeszélhettem követségemet: csak tudjam, mikor és kik

előtt kellessék kijelentenem; melyet észrevévén, egy szavával eloszlatta a zsinagógát, és benmaradván negyedmagával, hallgatta propositiómat, s azalatt is pedig a midőn a tolmács megszünt, nem állhatta, hogy az fels. fejedelem felől és az ország dolgairól ne kérdezősködjék; azonba midőn Szolimán császár és Zápolya János király dolgait előhoztam, exacte kivánta magát informáltatni, — és mindenekben helyeseknek tartván a propositiónak okait, rövideden csak azt felelte: *hogy az a föld, a melyről a követség szóll, nem az övé, hanem a császáré lévén, tudtára fogja adni;* mindazáltal kivánja tudni: ha már azelőtt avvagy a portán, vagy a végbeli passáknál nem folytatta-é a fels. fejedelem ezen dolgot. Kinek midőn megjelentettem, hogy ez az első insinuatio, igen kedvesen vette; s azalatt pedig hol újjabb török urak jövetelével, hol kávé- és serbeth-kinálással interturbálódván a discursus; circumstantialiter tudakozódott a hirekről, és nevezetesen a francziai hadakozásról, Augustus király béjöveteléről, és a moszkva czár hadairól, a svétziai király kinnlévő állapotjáról, és az ő felőlök való mások itéletéről; melyekre én hol nem tudommal, hol sine praejudício unius et alterius moderatióval felelvén, utoljára kértem, hogy mivel a tolmács által netalántán mindeneket meg nem érthetett: ne légyen terhére a követségnek summáját, melyet én rövideden irásba feltészek, elküldeni maga levelével; melyet jóllehet láttatott

difficultálni, jelentvén, hogy mindeneket megértett, mindazáltal végre annuált, és azon nap estve felé secretáriusát küldötte hozzám, hogy mind a credentiát deákra fordítsam, mind a követséget azon nyelven leirassam; mit én azon nap véghez is vittem.

Die 19. Ujonnan hozzám jövén azon secretárius, jelentette, hogy a császár lovász-mestere induló-félben lévén, az irást kivánja a szerdár; mindazáltal, mivel purumban csak akkor irattam, nem lehetett kezéhez assignálnom, hanem azután egynehány órával küldöttem el mellém rendeltetett úti-társ Popovics által, oly izenettel, hogy ezen irást is maga levelével együtt elküldje; de azalatt sietve elmenvén a lovász-mester (a ki az audientián is jelen volt) maga levelét kezéhez adta ugyan, de az irás azon alkalmatossággal elmaradott, visszaüzenvén hozzám, hogy más posta által fogja elküldeni oly móddal, hogy ha szinte el nem érné is a lovász-mestert, egész Constánczinápolyig menne. — Ugyanazon alkalmatossággal a discretiót is elküldöttem a szerdárnak, melyet jó neven vett, declarálván, hogy minden adomány nélkül kiván szolgálni, és ugyanakkor el is olvasta a punctumokat, melyekről maga levelében a császárnak irt, mondván a mellett, hogy egyéb difficultást nem lát, hanem hogy ámbár kivánságunkat helybenhagyja is a porta, de a földesurak meg fogják kivánni határuktól a dézmát; melyre a secretárius által csak azt adtam válaszul, hogy

könnyü lészen annakutánna arról végezni. — Ugyanakkor elküldvén az ajándék-aranynummismát a tihájának, csakhamar visszaküldötte, oly izenettel, hogy ő még a fejedelemnek semmit sem szolgált, most sem kiván ajándékért szolgálni, és azon okból el sem veheti; kit én discretiónak tartván, tolmács Liszkay által visszaküldöttem, de sokáig való várakozása után is a szolgák viszszabocsájtották oly válaszszal, hogy sok idegen emberek lévén uránál, szembe véle lenni nem lehet, de úgyis csak hiába fog várakozni; melyre nézve én is csak abban hagytam sürgettetését. — Ezen nap jött hozzám a svécziai táborban generális, tudakozódván tőlem a lengyelországi hirekről és Európának más conjuncturáiról; de mivel látta, hogy levélirásban foglalatos vagyok, s a miatt vele bőven nem beszélhetek.

Die 20. Délután általmentem a svécziai táborra Langecron nevü Generálishoz, a ki hosszas discursust indítván az odakinn levő occurentiákról, jóllehet ki akartam volna venni belőle: micsoda szándéka vagyon a királynak innen való elmenetele iránt? és mi bizodalma légyen a fényes portához? — mindazáltal, ámbár előhozta azon okokat, a melyek a török császárt a moszkva ellen való hadakozásra felindíthatják, de semmi egyéb válaszát nem vehettem annál: Deus providebit. — Azomba jelentvén nekie azt is, hogy a fels. fejedelem a királynak elmenetelit hallván némely örményektől, jóllehet formális követség-

gel a királyhoz nem küldött, mindazáltal instructiót adván parancsolta, hogy itt találván valamely miniszterét, némely dolgokat proponáljak; s azért is kértem, hogy jelentse ezt meg a királynak: maga kivánja-é (itt lévén) meghallani, vagy másnak parancsolja kimondanom? Mely iránt ajánlotta is magát, hogy véghez viszi.

Die 21. Ujonnan hozzám jövén a török deák secretarius, több beszédei közt mintegy akaratja ellen jelentette a tihája dolgában, hogy midőn a nummisma praesentáltatott néki, azt mondotta volna: Ha a követtől van az ajándék, sok; ha a fejedelemtől, kevés, — és úgyis csak egy kép. Mely szava jóllehet bosszonkodásra való volt, mindazáltal egyebet nekie nem feleltem, hanem hogy az olyan nummismát mindenütt tisztességesebb ajándéknak tartják a folyó-aranynál, de ha olyan inkább tetszik, azzal kedveskedem: úgymint 50 aranynyal, annyi lévén a nummismában; s azért is exspiscálja valahogy, és tovább való inclinatióját adja tudtomra. — Azon nap megértvén, hogy egy tatár Causan nevü város félnapi járó föld légyen Benderhez, és ott másnap sokadalom fog tartatni: mind azért, hogy tatár várost lássak, s mind pedig magam számára valamely jó lovat vehessek, elmentem egy temesvári törökkel, a ki a fejedelem szolgálatában már azelőtt is hadakozott Erdélyben, — megszállván egy ott lakos töröknek házánál. Jóllehet pedig másnap délig ott mulattam, sem valamire való

lovat, sem egyéb újságot nem láthattam a sok ködmönös tatárnál, a kik is csudálkozván rajtunk, midőn Popovits úrtól kérdezték: micsoda követségbe jöttünk a szerdárhoz? azt felelte egyikének, hogy a midőn ő szerdár lesz, megmondjuk neki; kin mindnyájan elfakadtak nevetve. — Úgy tapasztaltam, hogy azon várost is nem a tatárok, hanem a keresztyének, és kiváltképpen örmény kereskedők és zsidók ott való lakásokkal tették városnak. Ott láttam legelőször tevéket szekérbe, járomba, — és oly nagy kecsege-halat, kinek hossza 6 arasznyi volt, vastagsága $2^1/_2$.

Die 22. Visszajöttem Causanból, csak estvére érkezvén bé szállásomra.

Die 23. Gyömlyi aga nálam lévén s a svécziai király dolgáról beszélgetvén, jelentette, hogy tatárok által akarja a porta elkisértetni, mihelyt a vizek általfagynak; mondván a mellett, hogy a török császár is Konstanczinápolyba másfél- ezer erszény pénzt tétetett fel egy kőoszlopra hadak fogadására, a honnan mindnyájjan itéllik a jövendőbéli hadakozást. — Ezen nap küldöttem emberemet felülemlített Langecron generálishoz válaszért, de egyebet nem adott annál, hanem hogy maga meglátogat. a minthogy el is jütt másnap hozzám, de szállásomon nem talált.

Die 24. Küldöttem vissza Magyarországba a mojszini embert, kit magammal egész eddig elhoztam volt, küldvén általa a fels. fejedelemnek levelet oly parancsolattal, hogy a válaszszal vissza

is jőjjön; melyre nézve, hogy hamarébb járhasson, azon 3 posta-lovat is visszalküldöttem általa, melyeket Máramarosból a szolgabiró adott.

Die 25. Ujabban látóul hozzám jött a török secretarius, beszélvén új hírűl, hogy az eszteki tatároktól követ érkezett a szerdárhoz, a ki a svécziai királynak is levelet hozott oly tudósítással, hogy a moszkák ellen feltámadtak és 8 városukat meg is vették, lévén mindenestűl 80 ezer kazánnal (azaz rézfazékkal), a kinek mindenikének legalább vagyon tiz, tizenkét embere.

Die 26. Jött hozzám két svékus tiszt, jelentvén, hogy mivel dimissiójok vagyon a királytól, által kivánnának velem jönni Magyarországba, a holott szolgálatot is készek volnának venni; kiknek egyebet nem feleltem, hanem hogy tudtára adom a fejedelemnek, de másként is bizonytalan vagyok: mehetek-é azon passuson vissza, a melyre jöttem? Másként Lengyelország felé kelletvén mennem: velem nem fognak járhatni a moszka hadakra való nézve, kik ott a szélekben kvártélyban vagynak.

Die 27. Általmenvén újobban a svécziai táborra, Langecron generálistól kérdezkedtem a válasz felől, a ki Miller nevű status-secretariusra, a ki egyszersmind a cancellariának directora, relegált, — hogy tőle meg fogom érteni a király akaratját; a mint is Ponyatovszky úr szállására menvén, midőn jelentettem volna, hogy szemben kivánok lenni Millerel, érette küldött, mondván:

hogy úgyis kérte őtet, adná tudtára oda való jövetelemet, minthogy ösmérkedni kiván velem; a mint is Miller, mint a király fő komornyikja, Diben nevű, (a ki első követségem alkalmatosságával király asztalánál vendéglett), elérkezvén, sok ideig mindenféle discursusokat előforgattunk, és mivel Millerrel mások előtt beszélnem nem lehetett, a házból véle kimentem, jelentvén, hogy hozzá dirigáltattam; ki is midőn mondaná, hogy Langecron generalis által nem akarja a király folytatni a dolgot, újonnan kivánta érteni propositiómat, kit hasonló formában, mint Langecronnak megjelentettem, kérvén, hogy a királytól választ szerezzen: hogy mivel credentiám nincs, maga admittál-é, vagy másnak parancsolja a követséget kijelentenem? Kit magára vállalván, visszamentem szállásomra.

Die 28. Béjelentette magát nálam két rabasszony, kiket a tatárok ezelőtt 20 esztendővel hoztak el magokkal Magyarországból; egyike Aranyi Kata nevű, Kováts Andrásné Berettyó-Ujfaluból, Katona Jánost mondván Debreczenben atyjafijának, Dod Agánál; másika ugyanazon faluból Jákó Istvánné, egy tatár zászlótartónál, jelentvén, hogy ugyanonnan való nemes-asszony Fodor Ferenczné ide Benderhez közel egy faluban volna rab egy tatárnál, úgy Csonka Péter ötödmagával; reménykedvén szegények, hogy irjak Magyarországba felőlök, és szabadulásukat munkálódjam.

Die 29. Meglátogatván Gyömli agát, a kivel a magyarországi régi török véghelyekről volt leginkább discursusom, beszélvén azt is, hogy a portától nagy követség fog menni a muszkva czárhoz, oly üzenettel, (a miut sokan itélik) hogy a császár által akarja kisértetni Lengyelországon a svécziai királyt, s azért lássa, hogyha az hada ellen támad, ő fogja felbontani a frigyet, és magának tulajdonítsa, ha kénteleníttetik magát oltalmazni, kivált oly országon, a kivel neki örökös frigye van, és a kihez a czárnak semmi köze nincs.

Die 30. Látogatásomra jött a svéczia király Diben nevű komornyikja, kérvén, hogy ebédjére mennék; melyről midőn mentegetném magamat, jelentette azt is, hogy Miller secretarius is kivánt volna hozzám jönni, de munkáitól impediáltatván, azt üzente, hogy megvan a válasz a királytól.

Die 1. Decembris. Kitanulván a török secretariustól, hogy a tihájának kedve volna az ajándéknak elvételére, és hogy nem folyó aranyat, hanem azon nummismát kivánná: újonnan emberem által elküldöttem; kit nevetéssel vett, de egyszersmind panaszképen jelentette: miért kellett az ő híre nélkül először is a szerdárhoz küldeni? — Ezen nap kéredzkedett el tőlem Liszkay a Duna mellé Ismael nevű városba, bizonyos vásárlás kedvéért, melyen Magyarországban valamely nyeresége lehessen; mely iránt kérését placidáltam is.

Die 2. X-bris. Által fordultam a svécziai táborba Miller secretariushoz, ki által a királytól oly választ obtineáltam, hogy mivel már tudtára vagyon a fejedelemnek a királynak itt léte, és míg itt leszek, leveleket fog hozzám küldeni: halaszszam addig a propositiót, míglen a credentionális elérkezik, gondolván, hogy úgyis késedelmet szenvedhet a dolog; kire én is consensussal felelvén, előhoztam a királyhoz lött előbbeni két rendbéli követségemet s az által tett akkori propositióimat, jelentvén, hogy könnyü[lett volna akkor a király által secundáltatni dolgainknak, a melyre úgy is köteles volna garantiájához képest, a régen tett szövetség szerént: mindazáltal excusálta a királyt az akkori conjuncturákhoz képest, melyek miatt jobb választ nem adhatott a bíztató várakozásnál; és ha Isten szerencsét adott volna a muszka ellen: láttuk volna hasznát a bíztatásnak. — A mellett előhozta Erdély országának statusát, jelentvén, hogy mi móddal praetendálhatják szabadságokat az erdélyiek, annyival inkább, hogy választhattanak fejedelmet magoknak, és az ausztriai ház is miképpen adhat arra consensust, holott ők a török alatt lévén magok szabadságával immár nem élhettek, azon just pedig, melyet a török birt, a megholt császárra a karloviczi béke által egészen transferálta; mely iránt hogy elméjét megvilágosítsam, miként folyt ab origine regiminis Erdély-országának dolga, előbeszéllettem: de kiváltképpen azzal capacitál-

tam, hogy visszajött Erdély-országának minden szabadsága akkor, a midőn a császár szövetséget kötött Apaffy Mihály fejedelemmel és a statusokkal a török ellen való hadakozásra; — a mint is kivervén a törököt, egész szabadsága restabiliáltatott, a melyet azután minden módon igyekezett elrontani, szövetségbeli hite ellen azt cselekedvén, hogy a törökkel ujonnan szövetséget vetett azok ellen, a kikkel először amazok ellen confœderált; és így a karloviczai békességen semmi igaz fundamentomot nem építhet; a mely declaratióval contentus is volt.

Die 3. X-bris. Látogatásomra jött egy török zászlótartó, ki magának feleségül vette egy rabasszonyát, a ki Örvénden lakos Mészáros nevű embernek leánya volt, és a kit a tatárok, az urát mellőle levágván, rabúl hoztak egy esztendős fiával együtt, kérvén azon, hogy ebédjére menjek, és egyszersmind új hírűl mondván, hogy a tengeren túl lévő egy passa Akermanhoz avagy Neszter Fejérvárhoz érkezett 8 ezer emberrel.

Die 4. Az Arnolt passa látogatására mentem, ki is mintegy 18 esztendős ifjú, és az atyja érdemeire nézve nyerte el azon tisztet; tudakozódtam tőle Omér agának állapotjáról és dolgairól, kire felelvén jelentette, hogy maga helyett hagyta az országban, nem lehetvén a mostani táborozásra nézve hadát kibocsájtani; kiről midőn exprobrálódtam volna, hogy sok biztatási után oly móddal megcsalta Omér aga a fejedelmet: men-

tegette magát, hogy oly szoros kötelességét nem tudta a fejedelemhez, azért is ha visszamégyen, azonnal elküldi, és ha megtudja a nándorfejérvári szerdártól a portának a hadak fogadása iránt való conniventiáját, örömest fog szolgálni az iránt maga is.

Die 5. Jött hozzám a svécziai királynak azon kapitány-ember Priant nevü kurérja (a kiről felül vagyon már emlékezet), beszélvén okát előbb hozzám való nem jöhetésének, és egyszersmind dolgainak mostani udvarnál való folyását jelentvén.

Die 6. Jött hozzám azon pap-ember, a kit ennek előtte 4 esztendővel a fels. fejedelem Tatárországba küldött, ott egy Csobortsa nevü faluban lakos magyaroknak kívánságára, beszélvén sok kérdezkedések között eredetit azon magyarok ottlétinek, hogy t. i. minekutánna László király Várnánál megverettetett a törökök által, és azután csakhamar Magyar-Neszter-Fejérvár is (kit törökül Akermannak hívnak, és a Neszter partján a tenger mellett van építve), részekre esett: akkor maradtak el az ott való lakosokból, most jobbágysága alatt lévén magának a tatár khánnak, a ki őket aga által több, Butsákban levő jószágaival együtt kormányoztatja. — Ugyanakkor jött hozzám Mazeppának is egy tiszt-szolgája, kérvén, hogy magammal Magyarországra kivigyem.

Die 7. X-bris. Hozzám jövén Gyömli aga azon nándorfejérvári törökkel (kiről már fellyebb

emlékezet vagyon), jelentette, hogy a svécziai király azt fogja elküldeni levelekkel Bécsbe, és onnan Francziaországba, és a mint a szerdártól értette, oly tenorral irt a német császárnak, hogy mivel kezes volt Augusztus király mellett: revocálja Lengyelországból, másként el fogja hinni, hogy az ő tanácsából vagyon a dolog. — Azonban más több dolgokról diskurálván, csaknem egész éjfélig nálam vendégeskedtek.

Die 8. A fels. fejedelemnek levelet irtam, a hallott dolgokat tudtára adván; a mint is ugyanakkor értettem, hogy a svécziai király azelőtt való napokban elküldvén egynehány száz lengyelekből s kozákokból álló portát a moszka birodalombéli szélekre: oda való egy gubernátort többekkel együtt rabul elhozatott, mely iránt indignálódván a szerdár, hogy a békesség rontására híre nélkül cselekedte, kivánta, hogy adja kezéhez visszabocsájtásra; de a király allegálván, hogy ha a moszkának szabad volt Moldvába a török birodalomba bejönni, és az ő hadaiban megfogdosni, ő neki is meg lehetett ezt cselekedni a török birodalomból; melyet mind ekkoráig vissza nem adott.

Die 9. Meghallván, hogy a szerdár sokad magával kiment sétálni vadászat kedvéért, és egyszersmind gondolván, hogy igérete szerint Ponyatovszky és Venerovszki urak is ott lesznek: magam is kimentem a mezőre, de azok ott nem lévén, ugyancsak a szerdár köszöntésére nézve

hozzáadtam magamat a törökökhöz, és a bajrám alkalmatosságával illendő lévén idvezlenem, azt véghez vittem, bíztatván ő is discursusi közt válaszomnak a portáról való hamar eljövéséről. — Ugyanezen nap említett török rab-asszony (ki a mint mondja, kéntelenségből, ura parancsolatjára, török vallásra állott) kérésére vacsorára elmentem, minden kérése az lévén nálam, hogy levelét Magyarországban atyjafiainak adattassam még.

Die 10. Érkezett hozzám Magyarországból gróf Turnó secretáriusa levelekkel, a ki odahazalétemmel jött vala ki urától Velenczéből, az ott folyt dolgoknak relatiójával, hozván egyszersmind ide levelet a svécziai királynak a franczia generálistól de Saleurtől; kivel az napot véle való discursusokkal és kivált a velenczei respublicának státusáról való kérdezésködésekben töltöttem el.

Die 11. Semmi dolgom nem lévén, mulatság kedvéért a ferdőházhoz mentem, éppen oly időben, a midőn a szerdár is közellevő mecsetbe ment.

Die 12. A svécziai király secretáriusa hozzám küldött egy cancellistát oly üzenettel, hogy informáljam azon Magyarországból jött franczia felől, és kivált arról: merhesse-é a király leveleit kezére bízni? E mellett tudtomra adta, hogy nagy híre vagyon, mintha a király mellett levő kozákokat a fejedelem számára kivánnám megfogadni, a mely mivel még nincs a király hírével, kér

azon, csillapítsam le azt a hírt. — Én az első felől informáltam, assecurálván, hogy azon franczia̋ra bizandó levelek el nem fognak veszni, kivált ha az Velenczében levő Pomponi nevű franczia követnek recommendáltatnak; — a más rendbeli dolog iránt pedig rövideden feleltem, hogy mivel arra parancsolatom sincs, annyival inkább cselekedetem.

Die 13. Látogatásomra jütt a zaproszki kozákoknak generálisa (kit ők Kossovinak hívnak, kibeszélvén a moszka birodalom alatt való nyomorgattatásokat, a mely miatt a svécziai királyhoz kénteleníttettek csatolni magokat, a minthogy a szerencsétlen harcz után is egészen kénteleníttettek kijönni és most a király mellett circiter 5 ezeren vagynak; a többi penig, úgymint 15 ezerig való, Krimben recipiálta magát a tatár chám protectiója alá. — Ettől tanultam meg a zaproszki kozákoknak dolgokat, hogy az egész Ukrajnya Chellymiczky nevű hetmanjok idejében szabadította ki magát a lengyelek jobbágysága alól, a mely alkalmatossággal lett az ő eredetek is, a kik a Nepper vizét szokták őrzeni a török birodalom ellen, és ugyan mellette laknak, minden feleség vagy más asszonyi-állat nélkül; kiknek főbb városa Sies, a hol hetmanjok is residéálni szokott.

Die 14. Elkészülvén Turnó embere, kért azon, hogy mivel a szerdár nem akar nekie passust adni és postát, hanemha én interponálom maga-

mat, — jóllehet már tudtam, hogy hasonlót sollicitált a svécziai secretáriusnál, és az én reám relegálta: mindazáltal elkövettem, és bizonyságot tevén róla, mindakettőt megnyertem a szerdártól; ő pedig (a kinek semmi egyéb nem kellett, és positive való parancsolatja sem volt az ide való jövetelre) minden búcsúzás nélkül tőlem elment.

Die 15. Az Arnolt passa látogatásomra jött, kérdezkedvén holmiról és kivált a magyar czeremóniáról: mivel szokták időközben vendégeket kínálni, ha egymást látogatják? Melyről informálván, midőn másokra bort köszöntöttem, és őtet (minthogy a borital nem szokások) elkerülték, aztán csakhamar elment, és későn vehettem észre, hogy maga is ivott volna, a minthogy azután el is küldött borért hozzám. — Azon alkalmatossággal volt nálam felyül emlitett Venerovszky is, a ki a kozákok Mazeppa nevű hetmanjának (a ki a svécziai királyhoz állván, és ide szakadván, ugyanitt meg is holt) nénjétől való, ugyan reámaradván minden elhozott kincse.

(Vége.)

FÜGGELÉK

a 16. és 22. darabokhoz.

Szent Bernárd doktor éneke, eredetiben.

(Összehasonlítás végett. A 16. ének szabad átdolgozása, 22. ének pedig valóságos fordítása ennek.)

JESU DULCIS MEMORIA.

1. Jesu dulcis memoria, Dans vera cordi gaudia: Sed super mel et omnia Ejus dulcis præsentia.

2. Nil canitur suavius, Nil auditur jucundius, Nil cogitatur dulcius, Quam Jesus dei filius.

3. Jesu spes pœnitentibus, Quam pius es petentibus! Quam bonus te quærentibus! Sed quid invenientibus?

4. Jesu dulcedo cordium, Fons vivus, lumen mentium, Excedens omne gaudium, Et omne desiderium.

5. Nec lingua valet dicere, Nec littera exprimere: Expertus potest credere, Quid sit Jesum diligere.

6. Jesum quæram in lectulo, Clauso cordis cubiculo: Privatim et in publico Quæram amore sedulo.

7. Cum Maria diluculo Jesum quæram in tumulo, Clamoris cordis quærulo, Mente quæram, non oculo.

8. Tumbam perfundam fletibus, Locum replens gemitibus; Jesu provolvar pedibus, Strictis haerens amplexibus.

9. Jesu rex admirabilis, Et triumphator nobilis, Dulcedo ineffabilis, Totus desiderabilis.

10. Mane nobiscum, Domine, Et nos illustra lumine Pulsa mentis caligine, Mundum replens dulcedine.

11. Quando cor nostrun visitas, Tunc lucet ei veritas, Mundi vilescit vanitas Et intus fervet caritas.

12. Amor Jesu dulcissimus Et vero suavissimus, Plus millies gratissimus Quam dicere sufficimus.

13. Hoc probat ejus passio, Hoc sanguinis effusio, Per quam nobis redemptio Datur et Dei visio.

14. Jesum omnes agnoscite, Amorem eius poscite, Jesum ardentes quærite, Quaerendo inardescite.

15. Sic amantem diligite, Amoris vicem reddite, In hunc odorem currite, Et vota votis reddite.

16. Jesus auctor clementiæ, Totius spes laetitiæ, Dulcoris fons et gratiæ, Veræ cordis deliciæ.

17. Jesu mi bone, sentiam Amoris tui copiam, Da mihi per præsentiam Tuam videre gloriam.

18. Quum digne loqui neqeam De te, tamen

ne sileam: Amor facit, ut audeam Cum de te solum gaudeam.

19. Tua, Jesu, dilectio, Grata mentis refectio, Replens sine fastidio Dans famem desiderio.

20. Qui te gustant esuriunt: Qui bibunt, adhuc sitiunt: Desiderare nesciunt Nisi Jesum, quem diligunt.

21. Quem tuus amor ebriat, Novit quid Jesus sapiat, Quam felix est, quem satiat. Non est ultra, quod cupiat.

22. Jesu, decus Angelicum, In aure dulce canticum, In ore mel mirificum, In corde nectar coelicum.

23. Desidero te millies, Mi Jesu, quando venies? Me laetum quando facies? Me de te quando saties?

24. Amor tuus continuus Mihi languor assiduus, Mihi fructus mellifluus Est et vitae perpetuus.

25. Jesu, summa benignitas, Mira cordis jucunditas, Incomprehensa bonitas, Tua me stringat caritas.

26. Bonum mihi diligere Jesum, nil ultra quærere, Mihi prorsus deficere, Ut illi queam vivere.

27. O Jesu mi dulcissime, Spes suspirantis animæ, Te quærunt piæ lacrymæ Te clamor mentis intimæ.

28. Quocumque loco fuero, Mecum Jesum desidero: Quam lætus, cum invenero! Quam felix, cum tenuero!

29. Tunc amplexus, tunc oscula Quæ vincunt mellis pocula, Tunc Felix Christi copula, Sed in his parva morula.

30. Jam quod quæsivi, video: Quod concupivi, teneo: Amore Jesu langueo, Et corde totus ardeo.

31. Jesus cum sic diligitur, Hic amor non exstinguitur: Non tepescit, nec moritur: Plus crescit et accenditur.

32. Hic amor ardet jugiter, Dulcescit mirabiliter, Sapit delectabiliter, Delectat et feliciter.

33. Hic amor missus cœlitus Hæret mihi medullitus, Mentem incendit penitus, Hoc delectatur spiritus.

34. O beatum incendium Et ardens desiderium! O dulce refrigerium, Amare Dei Filium!

35. Jesu, flos matris virginis, Amor nostræ dulcedinis, Tibi laus, honor numinis, Regnum beatitudinis.

36. Veni, veni, Rex optime, Pater immensæ gloriæ, Affulge menti clarius Jam exspectatus sæpius.

37. Jesu sole serenior, Et balsamo suavior, Omni dulcore dulcior, Præ cunctis amabilior.

38. Cujus gustus sic afficit, Cujus odor sic reficit, In quo mea mens deficit, Solus amanti sufficit.

39. Tu mentis delectatio, Amoris consummatio; Tu mea gloriatio, Jesu mundi salvatio.

40. Mi dilecte revertere, Consors paternæ

dexterae: Hostem vicisti prospere, Jam cæli regno fruere.

41. Sequar te, quoquo ieris, Mihi tolli non poteris, Cum meum cor abstuleris, Jesu, laus nostri generis.

42. Coeli cives occurrite, Portas vestras attollite, Triumphatori dicite: Ave Jesu, Rex inclyte.

43. Rex virtutum, rex gloriæ, Rex insignis victoriæ, Jesu largitor veniæ, Honor cœlestis patriæ.

44. Tu fons misericordiae, Tu verae lumen patriæ. Pelle nubem tristitiæ, Dans nobis lucem gloriæ.

45. Te coeli chorus prædicat, Et tuas laudes replicat: Jesus orbem lætificat, Et nos Deo pacificat.

46. Jesus in pace imperat, Quæ omnem sensum superat, Hanc mea mens desiderat, Et ea frui properat.

47. Jesus ad patrem rediit, Coeleste regnum subiit: Cor meum a me transiit, Post Jesum simul abiit.

48. Quem prosequamur laudibus, Votis, hymnis et precibus; ut nos donet coelestibus, Cum ipso frui sedibus. Amen.

TARTALOMJEGYZÉK.

Lap

Előszó --- --- --- --- --- --- --- --- --- 3
Ráday Pál életrajza --- --- --- --- --- 7
Ráday Pál művei. Az Istenes Énekek --- 48
Ráday Pál életrajza, ismertetői --- --- 72

A Lelki Hódoláshoz alkalmaztatott Istenes új énekek:

1. Az igaz Istennek imádásáról --- --- --- 79
2. Az igaz hitről --- --- --- --- --- --- 81
3. A reménységről --- --- --- --- --- --- 84
4. A szeretetről --- --- --- --- --- --- 88
5. Az isteni félelemről --- --- --- --- --- 91
6. Az embernek maga megtagadásáról és harczáról --- --- --- --- --- --- --- --- 94
7. A keresztviselésről és a békeséges tűrésről 98
8. Az Istenre való támaszkodásról --- --- 10
9. Az hálá-adatosságról --- --- --- --- ---
10. A bűnbocsánatért való töredelmességről

Lap
11. Más azonról --- --- --- --- --- --- --- 115
12. Az halálra való készülgetésről --- --- 118
13. Az Istennek dicsőítéséről és dicséretiről --- 121
14. Az Atya-Istennek dicséretiről --- --- 122
15. A Fiú-Istennek dicséretiről --- --- --- 124
16. Más azonról, melly a Bernard doktor énekéhez alkalmaztatott --- --- --- --- 126
17. A Szent-Lélek Istennek dicséretéről --- 133
18. Reggeli ének --- --- --- --- --- --- 135
19. Estvéli ének --- --- --- --- --- --- --- 138
20. Igen szép dicséret a Jézus Krisztus nevéről 142
21. Ugyan a Jézus nevéről szép dicséret --- 146
22. Bernárd doktor éneke a Jézus nevéről --- 149

Egyéb versek a Lelki Hódolásban:

I. Oh áldandó Szentháromság!...A XII. adóhoz 158
II. A XIII. lelki adóhoz tartozandó, a szüntelen való Fohászkodás --- --- --- --- --- 161

[illegible] Darvas János eczetéről --- 163
[illegible]ban az előbbihez --- 172
[illegible]bihez --- --- --- --- 173
[illegible] előbbihez --- --- --- —
[illegible] --- --- --- --- --- 175
[illegible]ásomnak Diáriuma. --- 185
91 [illegible]. énekekhez: Sz. Bernard
103 [illegible] Jesu dulcis memoria.) 209
108